

Quadern complementari de 2n de Batxillerat

Índex

Índex	151
PROGRAMACIÓ GENERAL PER A L'ALUMNAT	153
LLATÍ DE 2N DE BATXILLERAT	153
Curs <i>LINGUA LATINA</i> : Introducció general per a 2n de batxillerat	157
Sobre l'ús del llibre <i>Lingua Latina Pars I: Familia Romana</i>	157
La connexió de 2n amb 1r de batxillerat.....	157
La Guia general dels temes 11 a 18 (cap XXI a XXXIII)	158
Guia general dels temes 11 a 18 (cap. XXI – XXXIII)	161
Tema 11: Cap. XXI “Pugna discipulorum” & XXII “cave canem”	161
Textos per traduir	167
Tema 12: cap. XXIII “Epistula magistri” & XXIV “Puer aegrotus”	168
Textos per traduir	172
Tema 13: cap. XXV “Theseus et Minotaurus” & XXVI “Daedalus et Icarus.....	173
”	173
Textos per traduir	177
Tema 14: cap. XXVII “Res rusticae” & XXVIII “Pericula maris”	178
Textos per traduir	182
Tema 15: cap. XXIX “Navigare necesse est” & XXX “Convivium”	183
Textos per traduir	188
Tema 16: cap XXXI “Inter pocula”	189
Textos per traduir	191
Tema 17: cap XXXII “Classis Romana”	192
Textos per traduir	195
Tema 18: cap XXXIII “Exercitus Romanus”	196
Textos per traduir	199
Annex 1: Ètims llatins del “Familia Romana”	201
Annex 2: Coniugatio verbōrum	207
Sintaxi llatina	215
Sintaxi dels casos	215
La sintaxi del verb.....	231
Sintaxi de les oracions	238
La literatura llatina: Gènere i autors principals.....	242
La literatura llatina: introducció.....	242
El teatre: Plaute (T. Maccius Plautus).....	244
Vita auctoris: De Plautō poetā	245
Dē Amphitryōne cōmoediā	246
Quaestiones	246
La història: Cèsar (Caius Julius Caesar)	247
Lectures recomanades:	248
C. Iūlii Caesaris vitae epitoma	248
Història: Tit Livi (Titus Livius)	250
Característiques de la seva obra:	251
Activitat	251

De vita Titi Livii	251
Quaestiones	252
Oratòria: Ciceró (Marcus Tullius Cicero).....	252
Lectures recomanades i qüestions sobre les lectures:	254
Qüestions	254
Qüestions	254
De Marci Tulli Ciceronis vita	255
M Tulli Cicerōnis oratio in Catilinam prima in senatu habita: Argumentum.....	255
Poesia èpica: Virgili (Publius Virgilius Maro)	256
De Publii Virgili Maronis vita	258
Cum sibi opem tulisset adversus....violentiam = en haver-lo ajudat en contra	260
Quasi ....instar (gen.) = quasi com, molt semblant.	260
Questiones	260
Fragmenta virgiliana Ex libro Lingua Latina per se illustrata Pars II “Roma aeterna”, captilis XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL	260
<i>Vocabula</i>	261
<i>Vocabula</i>	261
Poesia lírica: Horaci (Quintus Horatius Flaccus).....	263
Obra:	264
Característiques de les obres:	264
Lectures recomanades	265
• Llegeix i comenta els següents poemes d’Horaci	265
De Horatii Flacci vita.....	266
L’elegia: Publi Ovidi (Nasó Pulblius Ovidius Naso).....	267
Característiques	268
Lectures recomanades	268
De Ovidii vita.....	269

PROGRAMACIÓ GENERAL PER A L'ALUMNAT LLATÍ DE 2N DE BATXILLERAT

CRÈDIT 4
TEMA 11
Repàs i acabament dels capítols I a XX
Cap XXI: <i>Pugna discipulōrum</i> <ul style="list-style-type: none">
• El substantiu neutre <i>cornū</i>
• Valor substantivat de l'adjectiu plural neutre
• El pronom <i>aliquis</i> i <i>quis</i>
• El pretèrit de perfet actiu i passiu
• L'infinitiu perfet actiu i passiu
• El participi de perfet
• Valor temporal de l'infinitiu
• <i>Vocabula nova</i> p.171 i <i>Vocabula thematis</i> / etimologies
• <i>Exercitia</i> n°2,6,9,10
Cap XXII: <i>Cave canem</i> <ul style="list-style-type: none">
• El pronom <i>iste</i> –<i>a</i> –<i>ud</i>
• El pronom indef <i>quis</i>
• El supí
• Els temes verbals del verb llatí
• Enunciat dels verbs
• Valor temporal del participi
• <i>Vocabula nova</i> p. 177-178 i <i>Vocabula thematis</i> / etimologies
• <i>Exercitia</i> n° 2,4,,8,10
• Sintaxi: el participi
TEMA 12
Cap XXIII: <i>Epistula magistri</i> <ul style="list-style-type: none">
• El participi de futur i el futur en –<i>urus</i>
• L'infinitiu futur actiu i passiu
• Verbs impersonals: <i>pudet</i> + Ac (+ G/Inf)
• <i>Vocabula nova</i> p. 186 i <i>Vocabula thematis</i> / etimologies
• <i>Exercitia</i> n°1,4,7,8

<p>Ca p. XXIV: <i>Puer aegrotus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pretèrit plusquamperfet d'indicatiu actiu i passiu • Els verbs deponents: el part de present i futur; el pretèrit perfet; 2 p^a s Imperatiu present • Ablatiu comparatiu • Adverbis en -ō • <i>Vocabula nova</i> p. 193 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> n°1,4,5,6,7,8 • Sintaxi: l'infinitiu 	
CRÈDIT 5	
TEMA13	
<p>Cap XXV: <i>Theseus et Minotaurus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • L'imperatiu dels verbs deponents • El genitiu objectiu • Complements de llocs de ciutats • <i>Vocabula nova</i> p. 201-202 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> n^a1,3,4,7,8,11 	<p>Literatura llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • La literatura llatina: introducció • Teatre: Plaute <p>Sintaxi llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • El nominatiu i el vocatiu • L'acusatiu
<p>Cap XXVI: <i>Daedalus et Icarus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • El gerundi • L'imperatiu dels verbs deponents • El participi de perfet dels verbs deponents • <i>Vocabula nova</i> p. 209-210 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> n° 1,4,7 	
TEMA 14	
<p>Cap XXVII: <i>Res rusticae</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • El mode subjuntiu • El present de subjuntiu actiu i passiu dels verbs models i del verb <i>sum</i>. • <i>Vocabula nova</i> p. 220-221 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> n^a 7 	<p>Literatura llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Història: Cèsar, Sal·lusti, Titus Livi, Tàcit <p>Sintaxi llatina:</p>

<p>Cap XXVIII: <i>Pericula maris</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pretèrit imperfet de subjuntiu actiu i passiu dels verbs models i del verb <i>sum</i>. • Oracions completives d' <i>ut / ne</i> +subjuntiu. • Oracions consecutives d' <i>ut / ut nōn</i> + subjuntiu. • Oracions finals d' <i>ut / ne</i> +subjuntiu • Oracions comparatives d' <i>ut</i>. • <i>Cōnsecūtio tempōrum</i> o relació de temps entre la principal i la subirdinada. • <i>Vocabula nova</i> p. 230-231 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> n^a 4,7,8	<ul style="list-style-type: none"> • El datiu • El genitiu
--	---

TEMA 15	
<p>Cap. XXIX: <i>Navigare necesse est</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Genitiu de preu i genitiu partitiu. • Subjuntiu deliberatiu o dubitatiu. • Oracions interrogatives indirectes. • Oracions causals temporals de <i>cum</i> + subjuntiu (<i>cum</i> històric) • Oracions finals i consecutives (bis) • <i>Vocabula nova</i> p. 240-241 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> nº 1,4,7,9. 	<p>Literatura llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oratòria: Ciceró <p>Sintaxi llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • L'ablatiu
<p>Cap. XXX: <i>Convivium</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Adjectius numerals distributius. • Futur perfet actiu i passiu • Usos del futur perfet. • Els canvis a les arrels verbals. • Verbs deponents amb Ab. • El subjuntiu exhortatiu • <i>Vocabula nova</i> p. 249-250 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> nº 4,5,8,9. 	
CRÈDIT 6	
TEMA 16	
<p>Cap. XXXI <i>Inter pocula</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • El subjuntiu optatiu • El gerundiu • Ús del gerundiu • Perfets amb valor de present. • Oracions comparatives (cont.). • <i>Vocabula nova</i> p. 259-260 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> nº 4,7,8. 	<p>Literatura llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poesia èpica: Virgili <p>Sintaxi llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oracions subordinades completives • Oracions subordinades adjectives o de relatiu
TEMA 17	
<p>Cap XXXII: <i>Classis Romana</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • El pretèrit perfet de subjuntiu actiu i passiu. • Ús d'aquest temps. • Sintaxi: • Ús del subjuntiu optatiu • Oracions completives de verbs de temor. • Verbs de record i d'oblit. • Resum de oracions subordinades. • <i>Vocabula nova</i> p. 271-272 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies • <i>Exercitia</i> nº 7,9,10. 	<p>Literatura llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poesia lírica: Horaci <p>Sintaxi llatina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oracions subordinades adverbials (1)

TEMA 18	
Cap XXXIII: <i>Exercitus Romanus</i> <ul style="list-style-type: none"> • El pretèrit plusquamperfet de subjuntiu actiu i passiu. • Ús del pret plqpf de subjuntiu: • Oracions de <i>cum</i> + subjuntiu (cont.) • Oracions interrogatives indirectes (cont) • Oracions condicionals irrealis • Quadre general de les oracions condicionals. • Atracció del <i>groundiu</i>. • Imperatiu de futur. • <i>Vocabula nova</i> p. 282-283 i <i>Vocabula thematis</i> /etimologies. • <i>Exercitia</i> n°4,7, 8,10	Literatura llatina: Elegia: Ovidi Sintaxi llatina: Oracions subordinades adverbials (2) Consecutio temporum

Curs LINGUA LATINA: Introducció general per a 2n de batxillerat

Sobre l'ús del llibre Lingua Latina Pars I: Familia Romana

Tot el que s'ha dit sobre l'ús del FR a la introducció del quadern de 1r de batxillerat continua essent vàlid per a aquest segon curs de llatí. El mètode no canvia: la comprensió lectora d'uns textos de progressiva dificultat és la base de l'aprenentatge mecànic i inductiu de la llengua, del seu ús i del vocabulari.

Com sempre és l'adaptació als objectius del Batxillerat i la major o menor seguiment del grup d'estudiants el que determina les diferents estratègies. Nosaltres proposem una programació universal (per no dir "estàndard") susceptible de ser adaptada a aquests condicionants. A cada capítol anem els continguts més importants que la Guia de Gramàtica extrau de les lectures. I a cada tema de la Guia General es pot adjuntar un tema de literatura, segons com s'ha fet a la Programació General. L'ordre dels autors no guarda cap relació amb els continguts gramaticals i, per tant, el professorat pot canviar-lo segons li convingui..

També exposarem una sèrie de pautes o consells que, segons la nostra experiència, cal tenir en compte en aquest segon curs de batxillerat, al moment d'aplicar el mètode.

La connexió de 2n amb 1r de batxillerat

El crèdit 4. Es comença el curs de 2n de batxillerat amb el crèdit n° 4 que, segons la programació, comença pel capítol XXI. És possible que al final de 1r de batx. no s'hagi arribat al capítol XX tal com s'estipula a la programació. S'aconsella aleshores, en iniciar el 2n curs, fer un repàs general dels continguts de gramàtica (flexió nominal i verbal) i treballar els capítols que faltin fins al XX. Com que els continguts de cultura ja són

diferents a 2n, es pot prescindir d'aquesta part i fer només la Guia de Gramàtica. La raó per no fer un salt és que el llibre *Lingua Latina FR* té una progressió en els continguts i la dificultat dels textos, i per tant és important, que l'alumnat segueixi pas a pas, a través dels capítols, aquesta línia ascendent.

La Guia general dels temes 11 a 18 (cap XXI a XXXIII)

A l'igual que el Quadern Complementari de 1r de Batxillerat, aquesta Guia General ve també dividida en temes que contenen, cadascú, els apartats següents.

La Guia de Gramàtica.

A 2n de batxillerat la part de llengua que s'estudia és sobretot la sintaxi dels casos, del verb i de les oracions, mentre que es consolida l'habilitat per la traducció. Com es poden estudiar aquests continguts que es troben dispersos a través de les lectures? Bé, a l'igual que el quadern de 1r de Batxillerat la Guia de Gramàtica sistematitza els continguts de llengua que apareixen a les lectures. Si ens fixem una mica en la programació (v. Programació General 2n de Batx.) al cap XV ja s'ha vist l'oració d'infinitiu i el participi que són continguts més propis de 2n. El capítols del XVI al XIX són com de transició de la morfologia nominal a la verbal i de les oracions. En efecte, es consoliden continguts ja introduïts: el grau de l'adjectiu, la resta de les persones gramaticals verbals (fins al cap. XV no es veuen la 1^a i 2ª persona de la veu activa i passiva), etc.

És a partir del tema XX que es comencen a estudiar la resta de temps verbals, i no és fins al cap XXVII que no s'introdueix el mode subjuntiu. A la vegada que s'introdueixen els temps i modes verbals s'estudien també els usos que aquests tenen a les oracions. Per tant no és d'estranyar que la subordinació no es comenci a estudiar, en tota la seva totalitat, sinó a partir d'aquest capítol XXVII.

Tots els continguts de sintaxi exigits a 2n de batxillerat apareixen profusament en aquests capítols. Ara bé no hi apareixen totalment ordenats i sistematitzats sinó al fil de les lectures, les quals, de totes maneres, han estat confeccionades perquè hi hagi una progressió en la dificultat i la complexitat de les estructures. Precisament perquè hi hagi una millor sistematització dels continguts de sintaxi, ens hem prodigat en quadres i resums que recapitulin tota la matèria vista. A part, però, si no hi hagués temps de treballar totes les lectures, es pot recórrer al dossier de Sintaxi on es desenvolupa un estudi sistemàtic i ordenat d'aquesta part de la gramàtica (v. Dossier de Sintaxi Llatina), amb exercicis *ad hoc* inclosos.

El format de la Guia de Gramàtica és el mateix que al quadern de 1r de Batxillerat. Els continguts de gramàtica apareixen segons l'ordre tradicional de les parts de oració: el nom, l'adjectiu, el pronom, etc. Ara bé, pel que hem dit abans, les parts més desenvolupades seran les del verb i la sintaxi.

A l'igual que el quadern de 1r, en alguns continguts de gramàtica apareixen les indicacions per fer exercicis extrets del llibre *EXERCITIA LATINA I*, i que es consignen, per ex., amb l'abreviació **Ex Lat** 23.4, que voldrà dir exercici nº 4 del capítol 23. És important que l'alumnat faci aquests exercicis perquè serveixen per practicar i assimilar el fet gramatical.

Vocabulari i etimologies

Apartat que intenta l'assimilació del vocabulari llatí treballat a les lectures. Per una banda hi ha els *Vocabula Nova* que apareixen al final de cada capítol del llibre FR i que són un recull, com el seu nom indica, dels nous vocables. Es guarden en la memòria en la mesura que s'han entès i s'han treballat a les lectures.

Al quadern complementari hem triat els *Vocabula Thematica* que són una selecció dels anteriors. Per a cadascú hi ha una definició o una aproximació textual en llatí per facilitar la comprensió directa del significat sense passar per la traducció. L'objectiu d'aquest vocabulari és que es fixi més en la ment de l'alumne i que l'acabi assimilant totalment.

Dels mots llatins dels *Vocabula Thematica* s'extrauen de vegades derivats etimològics catalans que provenen de l'ètim llatí. Aquests derivats s'abreuen amb les sigles (DC) que volen dir Derivats Catalans. Per ex. : *potiō -ōnis f (31,1): quod pōtātur*. (DC): potable, poció.

D'altres, si l'arrel verbal és important o freqüent, es consigna l'ètim llatí del qual el mot deriva o es forma. Aquest ètim ens remet a l'annex "Ètims llatins" on es poden estudiar els àmbits semàntics d'un llistat dels ètims considerats dels més freqüents i prolífics. Per a cada ètim es consignen també els derivats catalans (DC) , però també els derivats llatins (DL) i els compostos verbals principals. Per ex:

quaerere -quaesivisse quaesitum (9,60): ab aliquō quaerere est aliquem interrogare (Ètim: quaer-/quir-, quaest-/quest-).

Mentre que al dossier "Ètims llatins" apareixerà la informació següent:

<i>quaer- /quir-, quaest- /quest-</i>	<i>quaerere -quaesivisse quaesitum (9,60):</i> cercar, buscar DL: <i>quaestiō ōnis f:</i> qüestió, indagació; <i>quaesitum -ī n:</i> qüestió, pregunta; <i>quaestor -ōris m:</i> qüestor, tresorer. Compostos verbals amb <i>ad-(ac-), cum-, dis-, ex-, in-, per-, re-:</i> <i>ac-quirere</i> , <i>in-quirere</i> , <i>re-quirere</i> (34,137) DC: qüestió, adquirir, adquisició, disquisició, requisit, inquirir, inquisició, "querer" (cast.), etc.
---	--

La traducció

Es proposen per a cada tema una o dues o més traduccions que tenen el format de les que acostumen a sortir als exàmens de selectivitat. De unes quatre o cinc línies, amb notes i vocabulari, i un títol orientatiu del tema. La finalitat, òbviament, és que l'alumnat practiqui la traducció i l'ús del diccionari.

Els annexos de la Guia General

Són fonamentalment dos: "Ètims llatins" i "*Coniugatio verborum*". Del primer ja hem parlat en la secció "Vocabulari i etimologies" i al segon es recullen els paradigmes complets, en activa i passiva, dels verbs model i del verb *sum*.

El capítol "Sintaxi llatina"

Aquest capítol conté una sistematització de la sintaxi llatina dividida en tres parts:

La sinaxi dels casos

La sinaxi del verb

La sintaxi de les oracions.

És un manual de sintaxi llatina que, a part dels exemples més clàssics, alguns dels quals es poden trobar en la *Sintaxis Latina* de Valentí Fiol (v. bibliografia), té la particularitat donar exemples del FR a l'hora de documentar els continguts gramaticals.

El capítol “Literatura llatina”

Aquest capítol es divideix en set parts que corresponen a un gènere determinat de la literatura llatina, que a la vegada ve documentat per un autor representatiu. En català s'exposen, a la manera de qualsevol manual, la biografia, les obres i les característiques de cada autor en el seu gènere. Així mateix es fa una proposta d'activitat.

La part més genuïna és la que es fa en llatí. En la llengua del Laci es descriu, de forma més somera, la vida de l'autor i algun tret de la seva obra, i després es proposen una sèrie de qüestions, i segons el cas, d'activitats, per tal que l'alumnat estudiï la literatura amb la mateixa llengua llatina. La proposta entra en la línia del llatí oral o col·loquial que el mètode del llibre FR contínuament proposa. Sempre es mirarà que la llengua emprada sigui al nivell de l'alumnat de 2n de batxillerat.

Guia general dels temes 11 a 18 (cap. XXI – XXXIII)

Tema 11: Cap. XXI “Pugna discipulorum” & XXII “cave canem”

Guia de gramàtica

El substantiu. Els substantius *cornū –ūs* i *genū –ūs* són neutres de la 4ª declinació (Ac n pl en –a: *cornua, genua*). La 4ª declinació només té tres substantius neutres, aquests dos i *gelū –ūs* (= ”gel), que acaben de completar-la (v. capXII). La declinació completa de *cornū* es troba al marge de la p.164.

L’adjectiu. El neutre plural dels adjectius i els pronoms s’usa sovint com un substantiu amb un sentit general, per ex. *Multa nōs docuit* (= ”Ens ha ensenyat moltes coses); *Quā de causā omnia nōn audīvisti?* (= ”Per què no ho has sentit tot?); *Mārcus ipse haec scripsit* (= ”En Marc mateix ha escrit tot això); la mateixa expressió llatina *et cētera* (etc).

El pronom. El pronom *ali-quis/-quī aliqua aliquid/-quod* és un dels pronoms indefinits més usats. Serveix per referir-se a una persona o cosa indeterminada, per ex *Aliquis* (= ”algú) *pedibus sordidīs in solō mundō ambulāvit* (21. 65); *Primum magister nōbis aliquid* (= ”alguna cosa”/cast. ”algo) *recitāvit* (21.91)

L’indefinit *quis/quī qua quid/quod* (v. cap. VIII) només pot aparèixer darrere de *sī, nisi, nē, num* i equival a un pronom indefinit (= *aliquis, aliquid*). No s’ha de confondre amb l’interrogatiu, per ex. *Num quis his est?* (= “Hi ha algú aquí?”); *Num quid tecum fers?* (= Portes res amb tu?) (22.28 i 105). Fixeu-vos en aquests girs: *si quis dīcit* (= “si algú diu); *si quid dīcis* (= ”si dius res” / cast “si dices algo).

El pronom demostratiu *iste –a –ud* es declina com *ille –a –ud* (v. cap. VIII) es refereix a la 2ª persona o a quelcom relacionat amb ella, per ex. quan el carter Tleptolem diu *iste canis* (22.86) referint-se al gos del porter, “aquest gos teu”.

El verb

El pretèrit perfet (llatí *praeteritum perfectum*). Ja hem vist un altre temps de passat, el pretèrit imperfet (v cap XIX). Les diferències entre el pretèrit imperfet i el pretèrit imperfet són les següents:

Pretèrit Imperfet expressa...	Pretèrit perfet expressa...
a) una acció que s’estava duent a terme, inacabada en el passat o que era habitual en el passat : <i>Iūlius miser erat et nocte male dormiēbat</i> (19,69)	a) quelcom que ha esdevingut en el passat, una acció acabada en el passat; s’empra sobretot en la narració històrica (perfet històric): (21.16) <i>Puerī pugnavērunt in viā angustā</i> (= ”El nois van lluitar / lluitaren ¹ en un carrer estret)

¹ Entre el català i el castellà pot haver-hi certa confusió a l’hora d’anomenar aquests temps:

CATALÀ		CASTELLÀ	
Pretèrit perfet	van lluitar / lluitaren	lucharon	Pretérito indefinido
Pretèrit indefinit	ha ensenyat	ha enseñado	Pretérito perfecto

	b) l'estat actual resultant d'una acció acabada (perfet present): (21.89) " <i>Quid magister vōs docuit hodiē?</i> " (= "Què us ha ensenyat el mestre avui?")
--	---

Formació del pretèrit de perfet actiu. Com es veu les desinències d'aquest temps en la veu activa són especials:

Singular	Plural
1. <i>-ī</i>	1. <i>-imus</i>
2. <i>-istī</i>	2. <i>-istis</i>
3. <i>-it</i>	3. <i>-ērunt</i>

S'observa també que el tema verbal canvia, així el perfet de *scrib/ere* és *scrips/it* (21.113) i el de *dic/ere* és *dix/it* (21.124). Aquest nou tema verbal (*scrips-*, *dux-*) s'anomena tema de perfet, mentre que el tema bàsic és el tema de present (*scrib-*, *dūc-*). Veiem aquest temps en els quatre verbs model:

Pretèrit de perfet actiu: Tema de perfet + Desinències especials del pretèrit de perfet:

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/ī</i> 2 <i>amāv/istī</i> 3 <i>amāv/it</i>	1 <i>monu/ī</i> 2 <i>monu/istī</i> 3 <i>monu/it</i>	1 <i>lēg/l</i> 2 <i>lēg/istī</i> 3 <i>lēg/it</i>	1 <i>cēp/ī</i> 2 <i>cēp/istī</i> 3 <i>cēp/it</i>	1 <i>audīv/ī</i> 2 <i>audīv/istī</i> 3 <i>audīv/it</i>
plur.	1 <i>amāv/imus</i> 2 <i>amāv/istis</i> 3 <i>amāv/ērunt</i>	1 <i>monu/imus</i> 2 <i>monu/istis</i> 3 <i>monu/ērunt</i>	1 <i>lēg/imus</i> 2 <i>lēg/istis</i> 3 <i>lēg/ērunt</i>	1 <i>cēp/imus</i> 2 <i>cēp/istis</i> 3 <i>cēp/ērunt</i>	1 <i>audīv/imus</i> 2 <i>audīv/istis</i> 3 <i>audīv/ērunt</i>

Observacions:

- a) A partir dels temes de present en *-ā* o en *-ī* (1° i 4ª conj.) el tema de perfet es forma regularment per mitjà de l'addició de *-v*, per ex. *pulsā-*: *pulsāv-*; *amā-*: *amāv-*; *audī-*: *audīv-*.
- b) Els temes en *-e* de la 2° conj. es formen regularment per mitjà del canvi de la *-e* per una *-u*, per ex. *monē-*: *monu-*; *iacē-*: *iacu-*.
- c) Els de la 3ª conj. formen el tema de perfet de diferents maneres:
  - I. Afegint una *-s* al tema consonàntic, per ex: *scrib-*: *scrips-* (la sonora *b* es canvia per la sorda *p*); *dūc-*: *dux-* (*x=cs*)
  - II. Canviant el timbre o la quantitat de la vocal del tema, per ex: *cap-*: *cēp-* (canvi de timbre i quantitat); *leg-*: *lēg-* (canvi de quantitat)
  - III. Amb reduplicació de síl·laba: *pellere*, *pepulisse*
  - IV. Pèrdua de *m* o *n*: *scindere* *scidisse*.
  - V. El verb *esse* té com a tema de perfet el tema irregular *fu-*. Per tant el pretèrit de perfet és *fu/ī*, *fu/istī*, *fu/it*, etc. (21.83-86)

(Ex Lat. 21. 1, 10)

El supí. (llatí *supīnum*) És una altra forma verbal que es construeix a partir del tercer tema verbal, el tema de supí, i només té dos casos:

Supí en <i>-um</i>	Amb verbs de moviment: <i>nec pecūnniam postulātum veniō</i> (22.33-34)
Supí en <i>-ū</i>	Amb adjectius: <i>Vōx tua difficilis est audītū</i> (22.43-44)

Per practicar el supí feu **Ex Lat. 22.4**

El participi de perfet (llatí *participium perfecti*) es forma a partir del supí, el tercer tema verbal, i es declina com un adjectiu de 1^a/2ª decl. Com veurem immediatament, serveix per formar el pretèrit de perfet passiu, però també pot usar-se com un adjectiu qualificatiu: *puer laudātus* (= *puer qui laudātus est*). Té un sentit passiu, al contrari del participi de present en *-ns* que té un sentit actiu, per ex. *puer dormiens* (= *puer qui dormit*).

El pretèrit de perfet passiu. L'oració *Mārcus ā Sēxtō pulsātus est* és passiva i la forma *pulsātus est* està formada per un adjectiu de la 1°/2ª decl que s'anomena participi de perfet (llatí *participium perfecti*). Normalment es fa afegint al tema de present una *-t-*, així *pulsāt/us a um*, tot i que hi ha moltes formes irregulars sobretot a la 3ª conj.

El perfet passiu es forma, per tant, combinant la conjugació del verb *esse* amb el participi de perfet. Així *Iūlia ā Mārcō pulsāta est* o *puerī laudatī sunt*. En aquests exemples es veu clarament com els participis *pulsāta*, *laudatī* concorden en cas, gènere i nombre, respectivament, amb els subjectes *Iūlia* i *puerī*. Feu **Ex Lat. 21. 2,6**.

Veiem com es forma el preterit perfet passiu en els verbs model:

Pretèrit perfet passiu d'indicatiu: Part. perfet + present d'indicatiu d'*esse*

Praeteritum perfectum passivum indicatīvī

Participi de perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>

L'infinitiu de perfet (llatí *infinitivus perfecti*). Al cap XI el metge afirma que el nen està dormint, i s'expressa amb la frase: *Medicus puerun dormīre dicit* d'acusatiu + infinitiu, on l'infinitiu *dormīre* és un infinitiu de present (llatí *infinitivus praesentis*) i expressa una acció simultània, que passa al mateix temps (el nen està dormint) que l'acció principal (el metge diu). Mentre que al cap XXI Juli afirma que en Marc dormia a la classe: *Iūlius Marcum dormīvisse dicit* (21.97), on *dormīvisse* és un infinitiu de perfet (llatí *infinitivus perfecti*) i expressa una acció que passa abans, anterior, (en Marc dormia) que l'acció de la principal (Juli afirma). L'infinitiu de perfet es forma a partir del tema de perfet i un sufix invariable *-isse*. Així tenim:

Infinitiu de perfet:

Inf de perfet	(1) <i>amāv/isse</i>	(2) <i>monu/isse</i>	(3) <i>lēg/isse</i>	(3) <i>cēp/isse</i>	(4) <i>audīv/isse</i>
---------------	----------------------	----------------------	---------------------	---------------------	-----------------------

L'infinitiu de perfet passiu. Es forma amb el participi de perfet i l'infinitiu *esse*. Així a l'oració *Mārcus sē ā magistrō laudātum esse dicit*, a l'oració d'infinitiu + acusatiu *sē a magistrō laudātum esse*, el participi *laudātum* concerta amb el subjecte en acusatiu *sē*.

Els infinitius de perfet passius a les quatre conjugacions model són:

Inf de perfet passiu	(1) <i>amāt/um am um esse</i>	(2) <i>monit/um esse</i>	(3) <i>lēct/um esse</i>	(3) <i>capt/um esse</i>	(4) <i>audīt/um esse</i>
----------------------	-----------------------------------	------------------------------	-----------------------------	-----------------------------	------------------------------

(Ex Lat. 21. 9)

Els temes verbals del verb llatí. Hem vist els tres temes verbals, el de present, el de perfet i el de supí. Conèixer aquests tres temes es imprescindible per poder conjugar el verb. A continuació exposem els temes verbals dels verbs models de les quatre conjugacions i la manera com s'enuncien els verbs tant al llibre *FAMILIA ROMANA (FR)* com al *Diccionari Llatí Català d'Enciclopèdia Catalana. (EC)*

Tema de present	Tema de perfet	Tema de supí	Enunciat verb (FR)	Enunciat verb (EC)
(1) <i>amā-</i>	<i>amāv-</i>	<i>amāt-</i>	<i>amāre</i>	<i>amo (1, tr)</i>
(2) <i>monē-</i>	<i>monu-</i>	<i>monit-</i>	<i>monēre</i>	<i>moneo, -ui, itum (2, tr)</i>
(3) <i>leg-</i>	<i>lēg-</i>	<i>lēct-</i>	<i>legere, lēgisse, lēctum</i>	<i>lego, lēgi, lectum (3, tr)</i>
(3) <i>cap(i)-</i>	<i>cēp-</i>	<i>capt-</i>	<i>capere -io cēpisse, captum</i>	<i>capio, cēpi, captum (3, tr)</i>
(4) <i>audi-</i>	<i>audīv-</i>	<i>audīt-</i>	<i>audīre</i>	<i>audio (4, tr)</i>
VERBS DEPONENTS			<i>loquī locūtum esse</i>	<i>loquor locutus (sum) (3 dep, intr., tr.)</i>

Observacions:

- Al FR els verbs s'enuncien posant tres formes de l'infinitiu: la del present actiu (*legere*), la de l'infinitiu perfet actiu (*lēgisse*) i la de l'infinitiu perfet passiu sense la forma *esse* (*lectum*).
- Els verbs dels quals només es posa una sola forma, són regulars, per tant es poden deduir les formes del perfet i del supí. Així: *amā/re, amāv/isse, amāt/um*. (v. supra)
- L'EC, per poder deduir els tres temes verbals, enuncia el verb de la manera següent:
  - o *lego* (3, tr): 1ª p s del present d'indicatiu. Ens dona el tema de present *leg-* en saber que és de la 3ª conj (3, tr); "tr" vol dir que és transitiu.
  - o *lēgi*: 1ª p s del pretèrit perfet d'indicatiu. Ens dóna el tema de perfet *lēg-*
  - o *lectum*: Supí en *-um*. Ens dóna el tema de supí, important per formar el participi de perfet.

- d) Els verbs deponents no tenen tema de perfet. Al FR s'enuncien posant l'infinitiu present *loqui* i l'infinitiu perfet *locutum esse*. A l'EC *loquor* (1^a p s del present d'indicatiu) i *locutus sum* (1^a p. s. del pretèrit de perfet); aquestes dues formes ja serveixen per deduir els dos temes verbals que ens interessin: el tema de present *loqu-*, i el tema de perfet *locut-*

Estructures sintàctiques

Valor temporal del participi de present i del participi de perfet. Comparem les frases següents:

(1) *Iānitōre dormiente canis vigilāns iānuam cūstōdit* (22.23)

(2) *Cane vincto tabellārius intrat* (22.119)

A l'oració (1) el participi de present *dormiente* forma una construcció de participi o ablatiu absolut. En ser present expressa una acció simultània a la principal que pot equivaler a una oració subordinada temporal amb “mentre”, cast “mientras”: “Mentre el porter dorm ....”

A l'oració (2) el participi de perfet *vincto* també forma una construcció de participi o ablatiu absolut. En ser, però, perfet expressa una acció anterior a l'oració principal. També pot equivaler a una oració subordinada adverbial però la conjunció ha de ser “després que”, o es pot traduir per un participi perfet o un gerundi compost: “Després que el gos va ser lligat---“, “lligat el gos.....”, “havent estat lligat el gos...”

Inversió d'activa a passiva amb el pretèrit perfet:

(1) Sextus Mārcum pulsavit (2) Mārcus ā Sextō pulsātus est
 N/Subj Ac/CD V.Tr N/Subj pacient Prep Ab/ Compl agent V passiu

Valor temporal de l'infinitiu. Com els temps del participi, els de l'infinitiu indiquen una temporalitat relativa respecte a l'oració principal. Si agafem l'oració *Mārcus dicit id sē ipsum scrīpsisse* (21.120), veiem com canvia la traducció de l'infinitiu segons el seu temps i el de l'oració principal:

<i>Mārcus dicit</i> (= En Marc diu)	<i>id sē ipsum scribere</i> / <i>id ā sē ipsō scrībi</i> (= que ell mateix està escrivint això / = que això s'està escrivint per ell mateix) <i>id sē ipsum scrīpsisse</i> / <i>id ā sē ipsō scrīptum esse</i> (= que ell mateix ha escrit això / = que això ha estat escrit per ell mateix)
<i>Mārcus dīcēbat</i> / <i>dīxit</i> (= En Marc deia / va dir)	<i>id sē ipsum scribere</i> / <i>id ā sē ipsō scrībi</i> (= que ell estava escrivint això / que això s'estava escrivint per ell mateix) <i>id sē ipsum scrīpsisse</i> / <i>id ā sē ipsō scrīptum esse</i> (= que ell mateix havia escrit això / que això havia estat escrit per ell mateix)

Vocabulari i etimologies

Vocabula thematis cap. XXI & XXII

De pugnā

Genū –ūs n (20,18): Pars crūris a quā id flectitur.

Pugnare cum (+Ab) (20,15 = Pugnā contra (+ Ac)

Humī locātivus substantivi “humus” (21.24): Si quid in terrā cadit, humī est.

Cruor –oris n: Sanguis.

Cornū –ūs n (21.31): Instrumenta quibus nonnulla animalia inter sē pugnant, ut bos, cervus, etc.

Excusare (1) (21.45): Si te excusare conāris, sine culpā vidēri vis.

Sordēs –ium f pl (21.60): Cum aliquis sordes in faciē habet, illī necesse est eam lavāre.

Ponere (1) (21.61): Si ponis vestem, reliquis eam in aliquā parte.

Porcus –ī m: Porcus est animal qui sordidus putatur.

De foribus

Iānua –ae f (22.1): Iānua est porta domī principalis quae e duabus foribus constat

Iānus –ī m (13,13): Deus Romanus bifrons, altera facies ex adulescente, altera ex sene.

Ex Iāno Iānuarius fit, primus mensis annī.

Iānitor –ōris m (22.6): Servus quī villam cūstōdit iānuamque aperit ac claudit iānitor dicitur. Appellatur quoque ōstiārius.

Aperīre –uisse –ertum (7,14): Iānitor forēs clausās aperit.

Claudere –sisse –sum (7,15): Iānitor forēs apertās claudit.

Foris is f (22.2): Iānua e duābus foribus constat.

Līmen –inis n (22.2): Solī pars quae sub foribus est.

Cardō inis m (22.3): In cardinibus forēs vertuntur.

Catēna –ae f (22.72): Catēna est ānulī ferreī quī inter sē coniunguntur. Canis ferox catenā vincitur.

Fiēri factum esse (22.13): Catēna ex ferrō facta est.

Aurum –ī n (22.15): Matēria est magnī pretiī. Aurum est pretiōsius quam ferrum.

Lignum –ī n (22.18): Est māteria minus dūra quam ferrum ex quā forēs factae sunt.

Tabellārius –ī m (22.24): Servus quī epistulās fert.

Forīs esse (22.56): Extra forēs esse.

Recēdere (<re-cēdere) (22.76): Cane mordente tabellārius neque recēdere neque procedere potest.

Solvere –visse solutum (22.94): Quī solvit canem eum liberum facit.

Rumpere rūpisse ruptum (22.97): Sī canis catēnam rumpit liber fit. Canis quī rūpit catēnam liber factus est.

Vincīre vīnxisse vīnctum (22.92): Quī canem vincit nōn eum solvere vult.

Pallium –ī n (22.101): vestis Graeca quae super alias vestes induebātur.

Scindere scidisse scissum (22.102): Si vestis scinditur in varias partes se dividit.

Epistula –ae f (22.111): Quī epistulam scribit, litterās scribit ad amicum, ad amicam, ad familiares, etc

Activitat: Estudia l'etimologia dels mots següents relacionats amb el vocabulari estudiat:

Etimologia de	Prové de...	Sentit / definició
impugnar, impugnació		Combatre, refutar (una sentència judicial)
gener (< <i>Ianuārius</i>)		Primer mes de l'any
apertura (cast.)		Acción de abrir, iniciar una actividad, etc
clausura		Acció de tancar
aurífer		(adj) que porta or.
llenya		Fusta tallada
solució		Acció de resoldre un problema

Textos per traduir

CARACTERÍSTIQUES DE LA JOVENTUT ROMANA

Romana iuventus per laborem in castris usum militiae discebat et in armis magis quam in conuiuuis libidinem habebat. Nullus labor insolitus erat talibus uiris, nullus locus asper aut arduus erat, nullus armatus hostis formidulosus. Iuuenes laudis auidi et pecuniae liberales erant; gloriam ingentem, diuitias honestas uolebant.

(SAL·LUSTI, *La conjuració de Catilina*, 7, 4 – 6)

Lèxic per ordre alfabètic

asper, -era, -erum: difícil.

diuitiae, -arum (f. pl.): riqueses

formidulosus, -a, -um: temible.

liberalis, -e (adj.): generós.

libido, -inis (f.): afecció.

usus, -us (m.): pràctica.

EFFECTES DE L'HURACÀ QUE ASOLA LA REGIÓ DE CAMPÈNIA

Vastata est Campania turbine ventorum, qui uillas, arbusta, fruges passim disiecit pertulitque uilolentiam ad uicinam urbem, in qua omne mortalium genus vis pestilentiae depopulabatur. Domus corporibus examinis, itinera funeribus complebantur; non sexus, non aetas periculo uacua erat.

(TÀCIT, *Annals* XVI, 13)

Lèxic per ordre alfabètic

Campania ae: Campània (regió d'Itàlia)

domus (nominatiu plural de *domus us*): casa.

examinis: ablatiu plural de *examinus*, -a, -um.

frux, frugis: collita.

vacuus, -a, -um: exempt de , lliure de.

Tema 12: cap. XXIII “Epistula magistri” & XXIV “Puer aegrotus”

Guia de gramàtica

A partir del cap XXI el verb adquireix una rellevància especial. Se n’aprenen temps nous a la vegada que es repassen i consoliden els ja estudiats. Per això, en aquests dos capítols, tot i que poden tenir una lectura més lleugera, seria bo tanmateix que els alumnes prestessin especial atenció a les formes verbals. Es pot demanar que les analitzin, o fins si tot, que les tradueixin.

El pronom. S’acaben de donar les formes dels pronoms personals que mancaven. A continuació el quadre general dels pronoms personals:

	pronoms personals			
1 ^a s	N <i>ego</i>	Ac <i>mē</i>	D <i>mihi</i>	Ab <i>me, tecum</i>
1 ^a pl	N <i>nōs</i>	Ac <i>nōs</i>	D <i>nōbīs</i>	Ab <i>nōbīs</i>
2 ^a s	N <i>tū</i>	Ac <i>tē</i>	D <i>tibi</i>	Ab <i>te, tecum</i>
2 ^a pl	N <i>vōs</i>	Ac <i>vōs</i>	D <i>vōbīs</i>	Ab <i>vōbīs</i>
3 ^o s i pl	N <i>sē</i>	Ac <i>sē</i>	D <i>sibi</i>	Ab <i>sē / sēcum</i>

(Ex Lat. 24. 1)

El verb

El Participi de futur (llatí *participium futurī*) i el futur perifràstic. Quan Juli ha de contestar la carta del mestre diu: “*Iam epistulam scrīptūrus sum*” (23.125). Podria haver emprat la forma habitual del futur “*scribam*” (v. cap XX), però fa servir *scrīptūrus sum* que és una forma ampliada del futur i que expressa el que un té intenció o està a punt de fer: “vaig a escriure”. És una forma perifràstica o composta del verb *esse* i el participi de futur. El participi de futur es forma afegint al tema de supí *script* el sufix *-ur/us -a -um* que el converteix en un adjectiu de la 1^a i la 2ª decl. així per exemple tenim *pugnāt/ūr/us*, *pārit/ūr/us*, *domīt/ur/us* de *pugnāre*, *pārēre*, *dormīre*.

L’infinitiu de futur actiu (llatí *infīnitivus futūrī*). Quan l’oració “*Epistulam scrīptūrus sum*” s’expressa en estil indirecte amb Ac. + inf. : *Iūlius dīcit ‘se epistulam scrīpturum esse’* (23.116), la forma verbal emprada és *scrīptūrum esse*, un infinitiu de futur que es construeix amb el participi de futur i el verb *esse*. El participi *scrīptūrum* concorda amb el subjecte en Ac *sē*.

L’infinitiu de futur passiu. Quan Juli s’aixeca per marxar, Emília sospita les seves intencions i pregunta. “*Mārcumne verberātum īs?*” (23.113), emprant el supí amb *īre* per expressar la finalitat. Les seves sospites es podrien expressar amb en Ac. + Inf.: *Aemilia Iūlium Mārcum verberātum ire putat*, però per evitar l’ambigüitat de dos acusatius, es prefereix la forma passiva: *Aemilia Mārcum ā Iūliō verberātum iri putat* (23.114). La combinació de *verberātum iri*, és a dir, el supí + l’infinitiu passiu *īrī* de *īre*, funciona

com un infinitiu de futur passiu. Altres exemples els trobem: *Ego eum nec mūtātum esse nec posthāc mūtātum īrī crēdō* (23.118). Tenim així el quadre complet dels infinitius del verb llatí:

Infinitīvus Actīvum

praesēns	(1) <i>amā/re</i>	(2) <i>monē/re</i>	(3) <i>leg/ere</i>	(3) <i>cap/ere</i>	(4) <i>audī/re</i>
perfectum	<i>amāv/isse</i>	<i>monu/isse</i>	<i>lēg/isse</i>	<i>cēp/isse</i>	<i>audīv/isse</i>
futūrum	<i>amāt/ūr/um esse</i>	<i>monit/ūr/um esse</i>	<i>lēct/ūr/um esse</i>	<i>capt/ūr/um esse</i>	<i>audīt/ūr/um esse</i>

Infinitīvus Passīvum

praesēns	(1) <i>amā/rī</i>	(2) <i>monē/rī</i>	(3) <i>leg/ī</i>	(3) <i>cap/ī</i>	(4) <i>audī/rī</i>
perfectum	<i>amāt/um esse</i>	<i>monit/um esse</i>	<i>lēct/um esse</i>	<i>capt/um esse</i>	<i>audīt/um esse</i>
futūrum	<i>amāt/um īrī</i>	<i>monit/um īrī</i>	<i>lēct/um īrī</i>	<i>capt/um īrī</i>	<i>audīt/um īrī</i>

Per practicar les formes de l'infinitiu futur i el futur en *-urus* feu **Ex Lat. 23. 7.**

El pretèrit plusquamperfet (llatí: *praeteritum plūsquamperfectum*). Expressa una acció ja complida en començar una altra també passada. Per ex.: *Mārcus nōn modo ūmidus erat quod per imbrem ambulāverat sed etiam sodidus atque cruentus, quod humī iacuerat et ā Sextō pulsātus erat* (24.65-67). L'acció que indiquen *ambulāverat, iacuerat* i *pulsātus erat* és anterior a la de l'oració principal del verb *erat*. El pret, plqpf. actiu es forma afegint al tema de perfet el sufix *-era-* i les desinències personals són les mateixes que les del pretèrit imperfet. El passiu es fa amb el participi de perfet i l'imperfet del verb *esse*. Heus aquí aquest temps, en activa i passiva, en els verbs models:

Plūsquamperfectum Actīvum: Tema de pf. + Sufix *-era-* + D.P.A.

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/era/m</i> 2 <i>amāv/erā/s</i> 3 <i>amāv/era/t</i>	1 <i>monu/era/m</i> 2 <i>monu/erā/s</i> 3 <i>monu/era/t</i>	1 <i>lēg/era/m</i> 2 <i>lēg/erā/s</i> 3 <i>lēg/era/t</i>	1 <i>cēp/era/m</i> 2 <i>cēp/erā/s</i> 3 <i>cēp/era/t</i>	1 <i>audīv/era/m</i> 2 <i>audīv/erā/s</i> 3 <i>audīv/era/t</i>
plur.	1 <i>amāv/erā/mus</i> 2 <i>amāv/erā/tis</i> 3 <i>amāv/era/nt</i>	1 <i>monu/erā/mus</i> 2 <i>monu/erā/tis</i> 3 <i>monu/era/nt</i>	1 <i>lēg/erā/mus</i> 2 <i>lēg/erā/tis</i> 3 <i>lēg/era/nt</i>	1 <i>cēp/erā/mus</i> 2 <i>cēp/erā/tis</i> 3 <i>cēp/era/nt</i>	1 <i>audīv/erā/mus</i> 2 <i>audīv/erā/tis</i> 3 <i>audīv/era/nt</i>

Plūsquamperfectum Passīvum: Part pf + Pret. imperfet d'*esse*

Participi de perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>

<p><i>Mārcus dīcit</i> (= En Marc diu)</p>	<p><i>id sē ipsum scribere / id ā sē ipsō scrībi</i> (= que ell mateix <u>està escrivint</u> això / = que això <u>s'està escrivint</u> per ell mateix)</p> <p><i>id sē ipsum scrīpsisse / id ā sē ipsō scrīptum esse</i> (= que ell mateix <u>ha escrit</u> això / = que això <u>ha estat escrit</u> per ell mateix)</p> <p><i>id sē ipsum scrīptūrum esse / id ā sē ipsō scrīptum īrī</i> (= que ell mateix <u>escriurà</u> això / que això <u>serà escrit</u> per ell mateix)</p>
<p><i>Mārcus dīcēbat / dīxit</i> (= En Marc deia / va dir)</p>	<p><i>id sē ipsum scribere / id ā sē ipsō scrībi</i> (= que ell mateix <u>estava escrivint</u> això / que això <u>s'estava escrivint</u> per ell mateix)</p> <p><i>id sē ipsum scrīpsisse / id ā sē ipsō scrīptum esse</i> (= que ell mateix <u>havia escrit</u> això / que això <u>havia estat escrit</u> per ell mateix)</p> <p><i>id sē ipsum scrīptūrum esse / id ā sē ipsō scrīptum īrī</i> (= que ell mateix <u>escriuria</u> això / que això <u>seria escrit</u> per ell mateix)</p>

Coordinatives negatives. Cal tenir en compte aquests girs que poden formar les oracions coordinades negatives:

neque (= *et nōn*); *neque ullus* (= *nullus*); *neque umquam* (= *nunquam*).

Molt interessant fer **ex Lat. 23.4**

Oració subordinada adverbial temporal. Amb el mode indicatiu es construeixen oracions subordinades temporals quan els fets es consideren reals i objectius: *Postquam ille epistulam lēgit usque ad finem uxor eum interrogat* (24.38-39) (= Després que ell va llegir....)

Vocabulari i etimologies

Vocabula thematis

Advenīre –vēnisse: (23.2) *venīre ad aliquem locum*. “*Quis advēnit?*”. “*Advēnit*” *praeteritum perfectum est*. Vulgo: “*Qui ha vingut?*” (v. **Ètim. ven-**)

Dīmītere –mīsisse –missum (23.12) *Si quis aliquem dimittit, mittit eum procul ā sē*. “*Iūlius iānitōrem dīmītit*” (v. **Ètim mitt-**)

Imāgo –inis f (23.14): *Id quod vides ex aliquā rē est imago*.

Trā-dere –didisse –ditum (23.5): *Si mercedem alicui trādis, eī dās*. (v. **Ètim da-**)

Pallidus –a –um (23.35): *Qui colorem album sumit*.

Legere lēgisse lectum (23.39): *Quī legit litterās intellegit eās tamquam sē loquentes*. (v. **Ètim leg-**)

In-scriptus –a –um (part. pf. de *scrībere scrīpsisse scrīptum*) (23.64) (v. **Ètim scrib-**)

Prōmīto –mīsisse –missum (23.87): *Hoc (Ac/CD) vobis (D/CI) promitto*. Vulgō “*us ho prometo*”.

Solvere –visse –solūtum (23.139): *Solvere mercedem debitam*. Vulgō: “*pagar la feina deguda*”

In-cludere –sisse –sum (23.102): *Quī aliquem includit, eum claudit in cubiculum, in carcerem, etc*

Clāvis –is f (23. 103): *Quod claudit atque aperit forēs.*

Pār paris (23.7) = *aequus*

Recumbere (24.8): *Puer si dormit recumbit in lectō, si vigīlat ē lectō surgit.*

Strepitus –us m (24.12). *Sonus magnus est.*

Continuō (24.16) = *statim. Vulgo “de seguida”*

Frangere –ēgisse –āctum (24. 21-33): *Quī frangit forēs eās rumpit.*

Cadere cecidisse casum (24.32): *Quī dē altā arbore cadit crus aut alium corporis membrum frangit. (v. Ètim cad-/cas-)*

Loquī locūtum esse (24.60): *Quī loquitur dicit verba dē aliquā rē. “Mēdus saepe de Lydiā locūtus est. (v. Ètim. loq-/loc-)*

Cognōscere –ōvisse –itum (24.64): *Iūlius eum filium nōn cognōvit (v. Ètim gno-)*

Mentūrī (24.80): *Quī mentītur non verum loquitur.*

Verēri (24.88): *Quī verētur canem eum timet.*

Mordere momordisse morsum (24.89): *Canis dentibus mordit.*

Attulit ex af-ferre at-tulisse al-lātum (< ad-ferre) (24.98): *Tabēllarius epistolam attulit Iūliū domum. (v. Ètim fer-/lat-)*

Fassus est (ex fatēri fassum esse) (24.101): *Quī fatētur loquitur.*

Textos per traduir

COSTUMS NOCTURNS DE NERÓ A ROMA

Nero petulantiam, luxuriam, auaritiam, crudelitatem exercuit. Post crepusculum popinas inibat (1) circumque uicos uagabatur; redeuntes (2) a cena uerberare ac uulnerare cloacisque demergere solebat, tabernas etiam expilare. Saepe in eius modi rixis periculum uitae adiit (3) : prope ad necem caesus est a senatore, cuius uxorem attrectauerat.

(SUETONI, *Vida dels dotze cèsars. Neró, 26*)

Notes

1 És el pretèrit imperfet d'indicatiu del verb *ineo*.

2 Fixeu-vos en el significat d'aquest mot que us donem en el lèxic.

3 És el pretèrit perfet d'indicatiu del verb *adeo*.

Lèxic per ordre alfabètic

adeo, adii, aditum: afrontar.

attrecto (1): grapejar.

caedo, cecidi, caesum (3): colpejar.

exerceo, exercui, exercitum (2): practicar.

Nero, Neronis (m.): Neró.

rediens, redeuntis (m.): el que tornava [d'un lloc].

taberna, -ae (f.): botiga.

NUMA POMPILI CONTINUA L'OBRA DE RÒMUL

Numa Pompilius agros, quos Romulus bello ceperat, diuisit uiritim ciuibus amoremque pacis eis (1) iniecit. Idem Pompilius ad pristinum numerum duo (2) augures addidit et sacris pontifices quinque (3) praefecit; adiunxit praeterea flamines, Salios uirginesque Vestales, omnesque partes religionis statuit. Idem ludos, mercatus omnesque celebritates inuenit.

(CICERÓ, *La república* 2, 14)

Notes

- 1 *Eis* es refereix a *ciuibus*.
- 2 El numeral *duo* s'ha de traduir amb *augures*.
- 3 El numeral *quinque* s'ha de traduir amb *pontifices*.

Tema 13: cap. XXV “Theseus et Minotaurus” & XXVI “Daedalus et Icarus”

Guia de gramàtica

El substantiu. El substantiu *āēr* és de la 3ª decl (G s : *āēris*) però al'Ac pren la desinència grega *-a*: *āēr/a* (26.22)

L'adjectiu.

Els adjectius en *-er*. Els adjectius que tenen el nominatiu singular acabat en *-er* no acaben en *-us* o *-is* sinó que mantenen la *-r*.

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Adjectius de 1 ^a i 2 ^a :	<i>niger</i> <i>līber</i>	<i>nigra</i> <i>lībera</i>	<i>nigrum</i> <i>līberum</i>
Adjectius de la 3 ^a	<i>celer</i>	<i>celeris</i>	<i>celere</i>

Feu Ex. Lat. 26.1

La resta de la declinació segueix els models respectius. S'ha de precisar, però, que els adjectius de la 3ª decl. es poden dividir en tres grups segons el nombre de terminacions al N s:

- Tres terminacions: *acer acris acre; celeber -is -e*
- Dues terminacions: *brevis -e*
- Una terminació: *prūdens -ēntis; audāx -ācis*

Superlatius especials. Els superlatius dels adjectius en *-er* es fan en *-errimus*: *līberrimus a um, celerrimus -a -um*, etc. També són irregulars els graus següents:

Superus -a -um   Superior -ius   Summus -a -um
Inferus -a -um   Inferior -ius   Infimus -a -um (26.77 i 79)

El pronom. Els pronom indefinit *quis-quam quid-quam* (= algú, quelcom) s'usa sempre en un context negatiu, de manera que no s'empra *et* davant de *nemo* i *nihil*. Observeu:

neque quisquam (26.26)= “i ningú...”; *neque quidquam* (27.106)= “i res...”; *neque nunquam* (23.26)= ”i mai...”

L’adverbi. Dels pronoms demostratius es formen uns adverbis de lloc que apareixen freqüentment al cap XXV: *Nāvis quā Athēniensēs illūc* (= *ad illum locum*) *vehēbantur vēla atra gerēbat* (25.40). S’estudien sistemàticament a partir de les preguntes dels complements de lloc:

Pron. demonstratius	ubi?	Unde?	Quo?
<i>hic haec hoc</i>	<i>hīc</i>	<i>hīnc</i>	<i>hūc</i>
<i>ille illa illud</i>	<i>illīc</i>	<i>illīnc</i>	<i>illūc</i>
<i>is ea id</i>	<i>ibi</i>	<i>inde</i>	<i>eō</i>

Feu Ex Lat 25.3

El verb

L’imperatiu dels verbs deponents. Apareixen molts exemples al cap XXV: “*Cōnsōlāre me, Syra!* (23.40); “*Laetamini, cives!*” (23.92). Com pots observar les desinències personals són *-re* per a la 2 p del singular, i *-mini* per a la 2 p plural. Veiem les formes dels verbs models deponents a l’imperatiu :

2 ^a p s	<i>cōnā/re</i>	<i>verē/re</i>	<i>ūt/ere</i>	<i>partī/re</i>
2 ^a p pl	<i>cōnā/minī</i>	<i>verē/minī</i>	<i>ūt/imini</i>	<i>partī/minī</i>

Feu Ex Lat 25.6

El gerundi. (Llatí *gerundium*) És un substantiu verbal que supleix les funcions que l’infinitiu no pot fer o assolir. Té la declinació d’un substantiu neutre singular de la 2ª declinació en Ac, G, D i Ab. No té nominatiu i s’identifica per un sufix *-nd-*. Veiem els paradigmes de les quatre conjugacions:

El gerundi: Tema de present + *nd + um, ī, ō, ō*

	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī-</i>
Ac	<i>ama/nd/um</i>	<i>mone/nd/um</i>	<i>leg/end/um</i>	<i>leg/end/um</i>	<i>audī/end/um</i>
G	<i>ama/nd/ī</i>	<i>mone/nd/ī</i>	<i>leg/end/ī</i>	<i>leg/end/ī</i>	<i>audī/end/ī</i>
D	<i>ama/nd/ō</i>	<i>mone/nd/ō</i>	<i>leg/end/ō</i>	<i>leg/end/ō</i>	<i>audī/end/ō</i>
Ab	<i>amand/ō</i>	<i>mone/nd/ō</i>	<i>leg/end/ō</i>	<i>leg/end/ō</i>	<i>audī/end/ō</i>

Valor del gerundi:

- En Ac apareix sempre precedit de la proposició *ad* i té un sentit de finalitat: *ad narrandum* (26.10) (= ”per narrar), *ad fugiendum* (26.36) (= ”per fugir).
- El G apareix amb substantius, per ex. *finem nārrandī* (= ”la fi de la narració), *tempus dormiendī* (= “temps de dormir). També pot aparèixer amb un adjectiu com genitiu objectiu: *cupidus audiendī* (= ”desitjós d’escoltar)
- El genitiu del gerundi amb l’ablatiu *causā* expressa causa o finalitat: *nōn solum dēlectandī causā sed etiam monendī causā nārratur fābula* (26.134) (no solament per delectar sinó també per advertir es narra la faula)

- d) L'ablatiu del gerundi es pot trobar precedit de *in* i *dē*: *in nārrandō* (26.11) (= "en el narrar" "en la narració), *liber dē amandō* (26.154) (= "llibre sobre l'estimar" , "llibre sobre l'amor)
- e) L'ablatiu del gerundi sense preposició és un ablatiu de mitjà, instrument o causa: *Puerī scribere discunt scribendō* (= "Els nens aprenen a escriure escrivint)

Feu Ex Lat 26.4

L'imperatiu de futur. de vegades es prefereix un imperatiu referit al futur en *-to*: *Cautus esto, mī fili!* (26.81). S'estudia al cap XXXIII

Sintaxi

Complements de llocs de ciutats. Al cap VI ja s'exposaven els complements de lloc que contesten a les preguntes *unde?*, *quo?*, *ubi?*. Recorda que els noms de ciutats i llocs petits van sense preposició en formar part d'aquests complements. Observa les formes en plural *Athēnis*, *Delphīs*. serveixen tan per expressar el lloc d'on es ve (*unde?*), com el lloc on s'és (*ubi?*). Així per dir que "Teseu es dirigeix d'Atenes a Creta": *Thēseus Athenis in Cretam petit*, i per dir "Teseu és a Atenes": *Thēseus Athēnis est*. L'acusatiu és *Athēnas*; així per dir que Teseu torna de Creta a Atenes s'escriu: *Theseus ē Cretā Athenas reddit*. Amb les illes petites passa el mateix, no porten preposició, per ex. *Naxus*, *Ac Naxum*, *Ab Naxō*.

L'ablatiu de relació. Es pot introduir un nou nom amb l'Ab *nomine* (= anomenat /-da): *parva insula nomine Naxus* (= "una petita illa de nom Naxus)

El genitiu objectiu. Els verbs transitius com *amāre*, *timēre* s'empren habitualment amb un objecte directe: *patriam amāre*, *mortem timēre*. Els substantius derivats d'aquests verbs poden regir un genitiu per indicar l'objecte del temor o de l'amor, p. ex. *timor mortis*, *amor patriae* (25. 77 i 86). Altres exemples són: *timor monstrōrum*, *expugnatio urbis*, *cupiditas pecuniae* (25. 22.46,88 i 122), en què els substantius regents provenen, respectivament dels verbs *timēre*, *expugnāre*, *cupere* (>*cupidus*). Els participis de present també poden regir un genitiu: *patriae amāns* (= *quī patriam amat*) (25.51)

Genitiu complement verbal. Hi ha verbs que signifiquen memòria o oblit que tenen un complement verbal en genitiu, el qual expressa la persona o cosa de la qual ens en recordem, per ex. *Obliviscere illius viri* (25.126) (= "oblida't d'aquell home)

Feu Ex Lat 25.8

Diferència entre l'infinitiu actiu i el passiu. El verb *iubēre* pot construir-se amb una oració de *Ac* + infinitiu. Observeu la diferència de matís si l'infinitiu és actiu o passiu:

(1) *Pater filium tacēre iubet* (2) *Quī eum in labyrinthum dūci iussit*

En la primera oració s'expressa el que una persona (*filium*) ha de fer (*tacēre*). En la segona, en canvi, s'expressa el que se li ha de fer (*in labyrinthum dūci*) a una persona (*eum*).

El valor dels participis de perfet dels verbs deponents. Poden anar concertant amb el subjecte de la frase per indicar el que una persona està fent (acció simultània) o acaba de fer (acció anterior):

(1) Expressant acció simultània: *Theseus filium Ariadnae secūtus* (= "Tot seguint el fil...)

(2) Expressant acció anterior: *Haec locuta Ariadna* (= "Havent parlat , després de dir això)

Feu Ex Lat 26.7

Viderī, la passiva de vidēre. La forma passiva viderī té el sentit de “semblar”, per ex. īnsulae haud parvae sunt, quamquam parvae esse videntur (= “les illes no són petites encara que semblen ser petites). També sol construir-se amb un datiu: Mēlos īnsula...parva tibi vidētur (= “l’illa de Melos et sembla petita)

Vocabulari i etimologies

Vocabula thematis cap. XXV & XXVI

Labyrinthus –i m (25.27): *Magnum aedificium quod quisque semel intravit rursus illinc exire nōn potest.*

Traxit pret.pf de **trahere traxisse tractum** (25.11): *Equi quattuor solis equos trahunt.*

D.C.: tracció, tractor, atraure, treure.

Currus –ūs m: (25.7) *Equi currum trahunt atque is currus aurigam vehit.*

Constituit pret. pf. de **con-stituere –uisse –ūtum** (25.56): *Si constituis hoc facere, id facere vis. (v. Ètim: sta-/sti-, stat-/stit-)*

Cōnscendit pret. pf de **conscendere –disse** (25.57): *Theseus navem ornatam conscendit et in Crētam profectus est. D.L.: a(<ad-)scendere (pujar), dē-scendere (baixar). D.C.: ascens, descens.*

Cōnspexit pret pf de **cōn-spicere –iō –spexisse –spectum n** (25.61): *Ariadna Theseum cōnspexit, faciem eius videt et tantum eum amat. D.L.: conspectus –ūs m* (25.108), **a-(<ad-)spicere** (mirar). **D.C.:** aspecte, espectacle (< *spectaculum*).

Accessit pret pf de **a-(<ad-) cēdere -cessisse –cessum** (25.64): *Thesus ad Mīnotaurum accessit et sic loqui coepit. D.C.: accedir, accés. (v. Ètim ced-/cess-)*

Exitus –us m (< *ex-eo*) (25.70): *Vulgō: sortida. Theseus, Ariadnae auxiliō, exitum labyrinthi repperit (D.L.): redditus –ūs m* (25.107) (= tornada). (v. Ètim i-/e)

Solvit pret pf de **solvere –visse –solutum** (25.98): *Qui solvit navem, cum eā ā terrā in mare abit. (v. Ètim solv-/solut-).*

Iēcit pret pf de **iacere –iō iēcisse iactun:** *Aegeus sē iēcit in mare (v. Ètim iac-/ic, iact /-iect-)*

Consumpsi 1 p s pret pf de **consumere –sumpsisse –sumptum:** *Iam horam consumpsi* (26.11)

In-venīre –vēnisse –ventum: *Daedalus exitum invenire nōn poterat* (26.20)

Imitāri (I) (26.40): *Imitāri avēs est facere ut aves*

Ingēns ēntis (26.63): *Alae ingentes sunt alae valde magnae*

Algunes famílies de paraules

a) Compostos de **facere fecisse factum** (fer). Quan la a de l’arrel *fac-* queda en síl·laba interior tendeix a tancar-se: *-fic-* o *-fect-*:

Inter-ficere –fecisse –fectum (25.10) : *Qui interficit aliquem, eum necāt aut occidit aut ā eō vitam tollit. (v. Ètim fac-/fic-, fact-/fect-)*

Confecerat pret pf de **con-ficere** (26.7): *Daedalus confecerat filium quod Theseō exitum labyrinthi monstravit*

Perfectum est pret pf pass de **per-ficere:** *Opus iam perfectum est* (26.63)

b) Compostos de *pugnāre* (lluitar en combat),

Expugnāre (25.45): *Quī expugnat oppidum, id capit.* (DL): *expugnatiō iōnis m, op(<ob-)-pugnāre (assetjar”).*

c) Compostos de **spicere –iō spexisse spectrum** (mirar, contemplar,observar)

Su-spicere –iō: *Sūrsūm aspicere* (26.,85)

Dē-spicere –iō: *Deōrsūm aspicere* (26.90)

d) Compost de **cadere cecidisse cāsum** (caure): *De summō caelō cecidit* (26.128)

Cāsus –ūs m: ”caiguda”

Textos per traduir

GUERRA CIVIL ENTRE CÈSAR I ELS SEGUIDORS DE POMPEU A HISPÀNIA: hi ha un canvi de situació i moltes ciutats es passen al bàndol de cèsar

Magna celeriter commutatio rerum. Perfecto ponte, magnis quinque civitatibus ad amicitiam adiunctis, expedita re frumentaria, extinctis rumoribus de auxiliis legionum quae cum Pompeio per Mauritaniā venire dicebantur, multae longinquoeres civitates ab Afranio desciscunt et Caesaris amicitiam sequuntur

(CÈSAR , *Guerra civil*, I, 60, 5)

Lèxic per ordre alfabètic

res frumentaria: el gra, el blat

quae... venire dicebantur = quas... venire dicebatur

ALGUNS COSTUMS DELS HABITANTS DE BRITÀNIA

Ex Britannis omnibus sunt humanissimi illi qui Cantium incolunt neque multum a Gallica consuetudine differunt. Interiores frumanta non serunt, sed lacte et carne uiuunt pellibus que vestiti sunt. Omnes Britanni uitro se inficiunt, quod caeruleum efficit colorem, atque hoc aspectu horridiores sunt in pugna.

(CÈSAR, *La guerra de les Gàl-lies* 5, 14)

Lèxic per ordre alfabètic

Cantium, -ii n: Canci (regió de Britània, actualment Kent)

consuetudo, -inis f: manera de viure.

humanus, -a, -um: civilitzat.

interiores, -um m: els que viuen terra endins.

vitrum, -i n: glast (colorant que s’extreu d’una planta)

Tema 14: cap. XXVII “Res rusticae” & XXVIII “Pericula maris”

Guia de gramàtica

L’adjectiu

Quam + superlatiu. La partícula *quam* expressa amb el superlatiu el grau més alt amb què es pot fer una cosa: *quam celerrimē potest* (27.177) (= ”el més ràpid possible).

El verb

El mode subjuntiu (*coniūntīvus*). Si compares les frases *Servus tacet et audit*. i *Dominus imperat ut servus taceat et audiat*. La primera ens indica el que l’esclau fa realment, per això les formes *tacet* i *audit* estan en mode indicatiu, La segona, en canvi, ens expressa el que l’amo mana que el esclau faci: *taceat et audiat*, formes que estan en el mode subjuntiu. Definim, doncs, la diferència entre el mode indicatiu i el subjuntiu.

Si el mode indicatiu expressa un fet real i objectiu, el subjuntiu l’expressa com existent en el pensament o voluntat de qui parla, indica per tant manament, exhortació, desig, dubte, possibilitat, etc. Aquesta diferència entre indicatiu i subjuntiu l’han heretada també el català i el castellà.

El present de subjuntiu (*coniūntīvus praesentis*). les formes de subjuntiu que apareixen al cap. XXVII són les del present. El present de subjuntiu es forma a partir del tema de present i es distingeix pels sufixos modals temporals següents:

- Sufix *-ā-* per a la 2^a, 3^a i 4ª conjugació (*-a-* breu davant les desinències *-m, -t, -nt, -r, -ntur*.)
- Sufix *-ē-* per a la 1ª conjugació (*-e-* breu davant de *-m, -t, -nt, -ntur*).

Present de subjuntiu actiu: Tema de present + *ē*(1) / *ā* (altres) + D.P.A.

Coniūntīvus praesēns āctīvum

	(1) <i>amāre</i>	(2) <i>monē/re</i>	(3) <i>leg/ere</i>	(3) <i>cap/ere</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>am/e/m</i> 2 <i>am/ē/s</i> 3 <i>am/e/t</i>	1 <i>mone/a/m</i> 2 <i>mone/ā/s</i> 3 <i>mone/a/t</i>	1 <i>leg/a/m</i> 2 <i>leg/ā/s</i> 3 <i>leg/a/t</i>	1 <i>capi/a/m</i> 2 <i>capi/ā /s</i> 3 <i>capi/a/t</i>	1 <i>audi/a/m</i> 2 <i>audī/ā/s</i> 3 <i>audi/a/t</i>
plur.	1 <i>am/ē/mus</i> 2 <i>am/ē/tis</i> 3 <i>am/e/nt</i>	1 <i>mone/ā/mus</i> 2 <i>mone/ā/tis</i> 3 <i>mone/a/nt</i>	1 <i>leg/ā/mus</i> 2 <i>leg/ā/tis</i> 3 <i>leg/a/nt</i>	1 <i>capi/ā/mus</i> 2 <i>capi/ā/tis</i> 3 <i>capi/ā/nt</i>	1 <i>audī/ā/mus</i> 2 <i>audī/ā/tis</i> 3 <i>audi/a/nt</i>

Present de subjuntiu passiu: Tema de present + *ē*(1) / *ā* (altres) +D.P.P.

Coniūntīvus praesēns passīvum

	(1) <i>amāre</i>	(2) <i>monē/re</i>	(3) <i>leg/ere</i>	(3) <i>cap/ere</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>am/e/r</i> 2 <i>am/ē/ris</i> 3 <i>am/ē/tur</i>	1 <i>mone/a/r</i> 2 <i>mone/ā/ris</i> 3 <i>mone/ā/tur</i>	1 <i>leg/a/r</i> 2 <i>leg/ā/ris</i> 3 <i>leg/ā/tur</i>	1 <i>capi/a/r</i> 2 <i>capi/ā /ris</i> 3 <i>capi/ā/tur</i>	1 <i>audi/a/r</i> 2 <i>audī/ā/ris</i> 3 <i>audi/ā/tur</i>
plur.	1 <i>am/ē/mur</i> 2 <i>am/ē/minī</i> 3 <i>am/e/ntur</i>	1 <i>mone/ā/mur</i> 2 <i>mone/ā/minī</i> 3 <i>mone/a/ntur</i>	1 <i>leg/ā/mur</i> 2 <i>leg/ā/minī</i> 3 <i>leg/a/ntur</i>	1 <i>capi/ā/mur</i> 2 <i>capi/ā/minī</i> 3 <i>capi/a/ntur</i>	1 <i>audī/ā/mur</i> 2 <i>audī/ā/minī</i> 3 <i>audi/a/ntur</i>

El pretèrit imperfet de subjuntiu (*Coniūntīvus imperfectū*). Després d'un verb principal en un temps passat que significa "manar", "demanar", "tenir cura, preocupar-se" (*verba postulandī et curandī*), apareixen formes d'imperfet de subjuntiu: *Iēsūs nōn solum faciēbat ut caeci viderent, surdī audīrent, mūtī loquerentur, sed etiam verbīs efficiēbat ut mortuū surgerent et ambulārent* (28.34-37).

El pretèrit imperfet de subjuntiu es forma a partir del tema de present i el sufix modal temporal –rē- o –ere- a la 3^a conj. dels temes en consonant (-e- breu davant –m, -t, -nt, -r, -ntur)

Pretèrit Imperfet de subjuntiu actiu : Tema de present + -re- + D.P.A.

Coniūntīvus imperfectum āctīvum

Temes	(1) amā-	(2) monē-	(3) leg-	(3) cap/i-	(4) audī-
sing.	1 amā/re/m 2 amā/rē/s 3 amā/re/t	1 monē/re/m 2 monē/rē/s 3 monē/re/t	1 leg/ere/m 2 leg/erē/s 3 leg/ere/t	1 cape/re/m* 2 cape/rē/s 3 cape/re/t	1 audī/re/m 2 audī/rē/s 3 audī/re/t
plur.	1 amā//rē/mus 2 amā/rē/tis 3 amā/re/nt	1 monē/rē/mus 2 monē/rē/tis 3 monē/re/nt	1 leg/erē/mus 2 leg/erē/tis 3 leg/ere/nt	1 cape/rē/mus 2 cape/rē/tis 3 cape/re/nt	1 audī/rē/mus 2 audī/rē/tis 3 audī/re/nt

*cape/rem < capi/rem

Pretèrit Imperfet de subjuntiu passiu : Tema de present + -re- + D.P.P.

Coniūntīvus imperfectum passīvum

Temes	(1) amā-	(2) monē-	(3) leg-	(3) cap/i-	(4) audī-
sing.	1 amā/re/r 2 amā/rē/ris 3 amā/rē/tur	1 monē/re/r 2 monē/rē/ris 3 monē/re/tur	1 leg/ere/r 2 leg/erē/ris 3 leg/erē/tur	1 cape/re/r* 2 cape/rē/ris 3 cape/rē/tur	1 audī/re/r 2 audī/rē/ris 3 audī/rē/tur
plur.	1 amā//rē/mur 2 amā/rē/minī 3 amā/re/ntur	1 monē/rē/mur 2 monē/rē/minī 3 monē/re/ntur	1 leg/erē/mur 2 leg/erē/minī 3 leg/ere/ntur	1 cape/rē/mur 2 cape/rē/minī 3 cape/re/ntur	1 audī/rē/mur 2 audī/rē/minī 3 audī/re/ntur

*cape/rer < capi/rer

Verb es/se Coniūntivus	
<i>praesens</i>	<i>imperfectum</i>
1 s/i/m	1 es/se/m
2 s/ī/s	2 es/sē/s
3 s/i/t	3 es/se/t
1 s/ī/mus	1 es/sē/mus
2 s/ī/tis	2 es/sē/tis
3 s/i/nt	3 es/se/nt

Sintaxi

L'ablatiu instrumental. En la descripció de les labors del camp cal introduir la noció d'instrument o eina (*īnstrūmentum*). En efecte, l'instrument amb què es fa una feina determinada va en ablatiu (pregunta: *Quō īnstrumentō?, quō modō?* = "amb quina eina?", "de quina manera?"). Els exemples són abundants: *Quī arat aratrō ūtitur; quī metit falce ūtitur, quī serit manū suā ūtitur; frūmentum falce metitur*. A destacar el règim verbal del verb *ūti* (usar) que es construeix amb ablatiu d'instrument.

L'ablatiu de separació. L'hem vist amb verbs de moviment indicant el lloc d'on es ve, amb o sense la preposició *ab* (*abs* davant de *tē*) (v cap VI). També es troba amb verbs que indiquen “allunyar de”, “separar de” com *pellere* i *prohibēre*: *noli mē officiō meō prohibēre!* (27.174) (= ”no m'acomiadis de la meva feina!”)

Oracions completives amb *ut / nē (ut nē) + subjuntiu*. S'anomenen oracions completives o substantives aquelles oracions subordinades que “completen” el missatge de l'oració principal i, respecte d'aquesta, fan funció de complement directe o subjecte. Ja havíem vist que les oracions d'acusatiu amb infinitiu (*accusātīvus cum infīnītīvō*) també són completives.

Verbs com *imperāre, postulāre, ōrāre, cūrāre, monēre, facere, efficere, cavēre* (*verba postulandī et curandī*) van sovint seguits d'oracions completives introduïdes per *ut*, o en cas de ser negatives, per *nē* (o *ut nē*), i amb el verb en subjuntiu. Estudia els exemples següents:

(1) *Iūlius colōnō imperat ut mercedem solvat*; (2) *Curā ut agrī bene colantur*; (3) *Vōs moneo ut industriē in vineīs laborētis*; (4) *Curā nē oves aberrant nēve ā lupō rapiantur*

Cal fer les següents remarques:

- Normalment la conjunció *ut* es tradueix per la conjunció “que”, mentre que el mode subjuntiu es manté tant en català com en castellà. Així la frase (1) es tradueix: ”Juli mana al colon que pagui l'arrendament”.
- A l'oració (4) la conjunció *nē* té valor negatiu (que no): “Procura que les ovelles no s'escapin i no siguin capturades pel llop”. Observa que la segona proposició és introduïda per *nē-ve*, és a dir, *nē* amb la conjunció enclítica *-ve* (<*vel*). La negació *nē* també apareix a la construcció *ne...quidem* (17.55 o 56) que es tradueix per “ni tan sols” (cast. “ni siquiera”).
- A les oracions de Ac + infinitiu i a les d'*ut/nē + subjuntiu* que expressen una ordre o una petició, el pronom reflexiu *sē, sibi, sēcum*, i els possessius *suus -a -um*, es refereixen al subjecte de l'oració principal: *Mēdus eam rogat ut aliquid sibi legat* (28.57); *Pastor dominum ōrat nē sē verberet*

Exercitia relacionats **Ex Lat 27.7; 28.4,7**

Construcció d'acusatiu + infinitiu i d'*ut/ne + subjuntiu*. Observa la diferència entre la construcció dels *verba dicendī et sentiendī*, els quals opten generalment per la construcció d'Ac + infinitiu (v. cap.XI), i la dels *verba postulandī et cūrandī*, que prefereixen la de *ut/ne + subjuntiu*. Tot i així, alguns verbs poden fer servir totes dues construccions, per ex. el verb *persuādēre*: (1) *Mihi nēmō persuādēbit hominem super mare ambulāre posse* (28.111); (2) *Mēdus mihi persuadit ut sēcum venīrem* (28.174). A la frase (1) el verb *persuādēre* que regeix datiu en ambdós casos (*mihi*) té el sentit de “convèncer”, mentre que a la (2) el de “persuadir”.

Oracions consecutives amb *ut / ut nōn + subjuntiu*. Indiquen una conseqüència del que es diu o afirma a l'oració principal, on hi ha partícules com *ita, tam talis* etc en correlació amb la conjunció: *Num quis tam stultus est ut ista vēra esse credat?* (28. 90-91). Més exemples al cap.XIX.

Oracions finals amb *ut / ne + subjuntiu*. Depenent del sentit de l'oració principal l'oració encapçalada per *ut / ne* pot tenir un sentit final (en cat. “per, per tal de + infinitiu” o

pecus –oris n (27.33): *Pastōres pecora pascunt ubi ea pabulum inveniunt.*
vineae –ae f; vitis –is f; uva –ae f (27. 45-50): *Vineae sunt agrī in quibus vitēs crēscunt. Frūges vītium sunt uvae ex quibus vīnum efficitur.*
colonus –i m (27.71): *Agricola quī alienōs agrōs colit et mercēdem dominō solvit prō frūgibus agrōrum.*

Verba temporalia

ē-icere –iō –iēcisse –iectum (< ē + iacere) (28.5): **Mercatōrī necesse fuit mercēs eius ē nāve ēicere** (v. Ètim iac-/ iact-)

surgere surrēxi surrectum (28.43): *Tertiō diē Iēsus surrēxit ā mortuīs.*

D.C.: *resurrecció.*

nāsci nātum esse >> mōri –ior mortuum esse (28.45): *Homines mortales sunt quia nāscuntur et mōriuntur.*

servāre = facere aliquem salvum (28.104): *(Petrus) incipiēns mergī clamavit dicens: “Domine! salvum me fac!”*

per-suādēre –suassi (+dat) (28.110): *Facere ut homō crēdat.*

Ut melius vocabula hōrum capitulōrum discantur, facite exercitia Ex Lat 27. 2,5,9; 28.2,5,9

Textos per traduir

IMPORTÀNCIA DELS POETES. MOLTS POBLES PRETENEN SER LA PÀTRIA D’HOMER

Saxa et solitudines voci respondent*, bestiae cantu flectuntur atque consistunt: nos non poetarum voce moueamur? Homerum Colophonii ciuem esse dicunt suum, Salaminii repetunt, Smyrnaei suum esse confirmant itaque etiam delubrum in oppido dedicauerunt, permulti alii praeterea pugnant inter se atque contendunt.

(Extret de CICERÓ, *Discurs a favor del poeta Àrquias*, 8, 19)

* Amb aquesta frase Ciceró es refereix al fenomen físic de l’eco.

Lèxic per ordre alfabètic

Colophonii, -orum m pl: els habitants de Colofó.

contendo, -tendi, -tentum (3): disputar-se.

flecto, flexi, flexum (3): apaivagar.

moveo, movi, motum (2): commoure.

Salaminii, -orum (m): els habitants de Salamina.

Smyrnaei, -orum (m): els habitants d’Esmirna.

solitudo, -inis (f): indret deshabitats.

QUALITATS ORATÒRIES D’HORTÈNSIA, FILLA DE QUINT HORTENSI

Matronae gravi tributo a triumvuis oneratae sunt nec quisquam virorum accomodare patrociniū eis audebat. Tunc Hortensia, Q. Hortensii filia, causam feminarum apud

triumuiros constanter et feliciter egit; impetrauit enim ut maior pars pecuniae eis remitterentur. Q. Hortensius reuixit filia et verba eius aspirauit.

(VALERI MÀXIM, 8, 3, 3)

Notes: *nec quisquam* = “i cap”; *eis*: es refereix a les matrones.

Lèxic per ordre alfabètic

accomodo (1): preparar.

ago, egi, actum (3): encarregar-se de.

apud (prep d'acus.): davant.

aspiro (1): inspirar.

onero (1): oprimir, gravar.

patrocinium -ii (n): defensa.

Q. Hortensius -ii (m): Quint Hortensi (famos orador).

remitto -misi, -missum: tornar.

revisco, -vixi, -victum (3): reviuire.

Tema 15: cap. XXIX “Navigare necesse est” & XXX “Convivium”

Guia de gramàtica

El substantiu. Alguns substantius de tema en *-i* com *sitis -is* fan l'Ac en *-im*, l'Ab. en *-ī*, per ex.: *sitim patī, sitī perīre* (30.55).

A remarcar també la substantivació de l'adjectiu formant un nom neutre de la 2ª decl.: *bonum -i n < bonus -a -um*. Per ex.: *Magnum bonum est vīnum* (30.53)

L'adjectiu. Els numerals distributius, *singulī, binī, ternī quaternī*, etc, són adjectius de la 1^a i 2ª decl. i s'usen quan s'aplica el mateix nombre a la mateixa persona o cosa, per ex: *In singulīs lectīs aut singulī aut binī aut ternī convīvae accubāre solent* (30.74-75.) Tots els numerals distributius acaben en *nī -ae -a* excepte *singulī -ae -a*. feu **Ex Lat 30.1**

L'adverbi. Els adverbis derivats d'adjectius en *-ns -ntis* es formen afegint *-nter*, contracció de *-ntiter*. Així tenim *diligēns ent/is > diligenter; prūdēns -entis > prūdentē*. Per ex: *Discipulus diligenter audit et prūdentē repomdet*.

El verb

Els canvis a les arrels verbals. Molts verbs formen compostos en afegir-se per davant un prefix. En aquests casos es produeixen canvis, normalment vocàlics, a les arrels verbals que queden al mig de la paraula. veiem-ne alguns: *facere > af- co- ef- per- ficere; capere > ac- in- re-cipere; salire > de-silire; futēri > con-fitēri; tenēre > abs- con- re-tinēre; premere > im-primere; iacere > prō-icere* (v. annex 1).

El futur perfet (*futūrum perfectum*). És un temps que només existeix a l'indicatiu i expressa un acció que es dona com a complerta en un moment del futur, és a dir, una acció acabada (*perfectum*) en el futur, per ex: *Cenābimus cum primum cocus cēnam parāverit et servī triclinium ōrnāverint* (30.84) (= “Soparem tan aviat com el cuiner hagi

preparat (= haurà preparat) el sopar i els esclaus hagin guarnit (= hauran guarnit) el menjador). En aquesta frase es veu clarament que allò que s'expressa en l'oració principal (*cenābimus*) no tindrà lloc fins que no s'hagi acomplert el que s'enuncia en les oracions subordinades temporals expressades pel futur perfet (*parāverit / ōrnāverit*).

El futur perfet actiu es forma a partir del tema de perfet i el sufix modal temporal *-er(-o, -i)* i les desinències personals, formant les terminacions següents: *-er/o, er/is, er/it, er/imus, er/itis, er/int*. La passiva es forma amb el participi de perfet i el futur imperfet d'*esse*. A continuació es presenten el futur perfet actiu i passiu, respectivament, dels verbs model:

Futur de perfet actiu: tema de perfet + *-er(o-, i-)* + D.P.A.

Futūrum perfectum āctīvum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/eri/m</i> 2 <i>amāv/eri/s</i> 3 <i>amāv/eri/t</i>	1 <i>monu/eri/m</i> 2 <i>monu/eri/s</i> 3 <i>monu/eri/t</i>	1 <i>lēg/eri/m</i> 2 <i>lēg/eri/s</i> 3 <i>lēg/eri/t</i>	1 <i>cēp/eri/m</i> 2 <i>cēp/eri/s</i> 3 <i>cēp/eri/t</i>	1 <i>audīv/eri/m</i> 2 <i>audīv/eri/s</i> 3 <i>audīv/eri/t</i>
plur.	1 <i>amāv/eri/mus</i> 2 <i>amāv/eri/tis</i> 3 <i>amāv/eri/nt</i>	1 <i>monu/eri/mus</i> 2 <i>monu/eri/tis</i> 3 <i>monu/eri/nt</i>	1 <i>lēg/eri/mus</i> 2 <i>lēg/eri/tis</i> 3 <i>lēg/eri/nt</i>	1 <i>cēp/eri/mus</i> 2 <i>cēp/eri/tis</i> 3 <i>cēp/eri/nt</i>	1 <i>audīv/eri/mus</i> 2 <i>audīv/eri/tis</i> 3 <i>audīv/eri/nt</i>

Futur perfet passiu: Participi de perfet + futur perfet de *esse*

Futūrum perfectum passīvum

Part perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>

Com es pot apreciar, aquest temps és quasi idèntic al pretèrit perfet de subjuntiu (v. cap XXXII): l'única diferència és la 1ª p.s. (*-ero / -erim*). Aquesta semblança també hi és en l'ús, d'aquests dos temps que de vegades és molt semblant. Veieu-ne l'ús en la secció de Sintaxi.

Sintaxi

El genitiu de preu. Per indicar en quant es valora una cosa es poden afegir genitius com *magnī, parvī, minōris, plūris* al verb *aestimāre* o *facere*, aquí amb el mateix sentit. Per ex: *Nōnne liberōs plūris aestimās quam mercēs istās?* (29.6-7)

El genitiu partitiu. N'apareixen també un quants, per ex: *aliquid pecūliī; nihil malī* (29.135 i 157); *nēmo nostrum/vestrum*.

Verbs deponents amb Ab. El verb deponent *fruī* (= gaudir de, disfrutar de) es construeix amb ablatiu, a l'igual que *ūtī: ōtiō fruor* (30.23)

Ús del futur perfet.

- a) Oracions subordinades temporals amb les conjuncions *cum*, *cum primum*, *antequam* indicant una acció acabada en el futur i anterior a l'acció principal: *Sententiam meam nōn ante dīcam quam utrumque gustāvero* (30.138) (= "No expressaré la meva opinió abans que no hagi / hauré degustat un i altre"). També val l'exemple vist abans amb la conjunció doble *cum primum* (v. supra 30. 84). Feu **Ex Lat 30.4, 5**.
- b) Oracions subordinades condicionals reals. L'oració condicional que expressa la condició, normalment amb la conjunció *sī*, *nisī*, pot tenir el verb en futur perfet per subratllar que primer s'ha de complir la condició abans que esdevingui allò expressat en la principal: *Discipulus laudābitur sī magistrō pāruerit et industrius fuerit* (30.170). Feu **Ex Lat 30. 8**

El subjuntiu exhortatiu. Expressa allò que es té intenció de fer, allò que es convida a fer. Quant a l'idea de manar o donar una ordre, substitueix l'imperatiu a la 1^a i 3^a p., per ex.: *Triclīnium intrēmus* (30.87); *Ergo bibamus!* (30.120). Feu **Ex Lat 30.9**.

EL subjuntiu deliberatiu o dubitatiu. En una oració interrogativa, el subjuntiu pot indicar incertesa o dubte. El present expressa dubte respecte del present, l'imperfet respecte del passat: *Quid faciam? Quid spērem? Quōmodo uxōrem et liberōs alam?* (29.22-23) (= "Què faré? Què esperaré? De quina manera alimentaré esposa i fills?). Remarqueu que en català es fa servir el futur imperfet, i no el present de subjuntiu . Feu **Ex Lat 29.1,9**.

Oracions interrogatives indirectes. Quan les oracions d'un subjuntiu deliberatiu depenen d'un verb principal, es converteixen en subordinades que mantenen el mode subjuntiu. Ara bé, aquest ús del subjuntiu en les interrogatives indirecte es manté també en les que provenen d'interrogatives directes en indicatiu, tal com es veu en aquest quadre:

Interrogativa directa	Interrogativa indirecta
<i>Quid faciam?</i> (subjuntiu pr. deliberatiu ref. al present)	<i>Mercātor sē interrogat quid faciam</i>
<i>Quid facerem?</i> (subjuntiu pret. impf. deliberatiu ref. al passat)	<i>Mercātor sē interrogabat quid facerem</i>
<i>Nōnne tua est ista pecūnia?</i> (Indicatiu present)	<i>Modo tē interrogō tuane sit pecunia</i>
<i>Nōnne tua erat ista pecūnia?</i> (Indicatiu pret. imperf.) (28.187)	<i>Modo tē interrogāvī tuane esset pecunia</i> (29.127)

Com es pot observar:

- a) Les interrogatives indirectes sempre van en subjuntiu i segueixen la *consecūtiō tempōrum* o relació de temps (v. cap XXVII i XXVIII). En cat. i cast. però, es construeixen en futur d'indicatiu, si el verb principal es refereix al present, i en futur o condicional simple, si el verb principal es refereix al passat: "El mercader es pregunta /preguntava què farà / faria".
- b) La interrogació pot versar sobre la totalitat de l'oració. Aleshores van introduïdes per *num* o *-ne*. En cat. i cast. es tradueixen encapçalant-les per "que" o "si":

Dubitō num fābula vēra sit (= dubto que la faula sigui certa / No sé si la faula és certa)

- c) La interrogació pot versar sobre un element de l'oració com ja hem vist abans: *Mercātor sē interrogat quid faciam*
- d) La interrogació pot ser doble, si es formulen dues preguntes que s'exclouen mútuament. El primer membre pot venir encapçalat per la partícula *utrum* o *–ne*, o no haver-ne, i el segon i successius per *–an*. Si el primer, però, no en té cap, el segon pot tenir també *–ne*. Així tenim: *Vir ita perturbātus est ut sē interroget utrum in mare saliat an in nāve remaneat (...ut sē interroget saliatne an...remaneat / ...saliat an...remaneat / saliat remaneatne)* (29. 57-59)

Cum (iterātivum) + indicatiu. La partícula *cum*, a part de preposició d'Ab., l'hem vist com conjunció de diferents valors. Un dels més freqüents és el de conjunció temporal. Dependrà del mode del verb de l'oració subordinada temporal per acabar de determinar el valor i la traducció del *cum*. Amb indicatiu present expressa un fet repetitiu o freqüent: *Semper gaudeō cum de liberīs meīs cogitō* (29.47) (= “Sempre em poso content quan penso en els meus fills).

Cum + subjuntiu. El *cum* amb el mode subjuntiu pot tenir un valor causal amb tots els temps del subjuntiu. Quan al sentit causal se li afegeix el sentit temporal forma oracions subordinades de *cum* narratiu o històric. Rep aquest nom perquè s'empren molt en les narracions. Les oracions de *cum* històric només poden aparèixer amb el verb en imperfet i en plusquamperfet de subjuntiu.

Aquest ús del *cum* es sol traduir per un gerundi simple o compost, seguint la correlació de temps de la *cōnsecūtiō tempōrum*, tal com es mostra al quadre següent:

Gerundi present (acció simultània)	present <i>cum</i> + subjuntiu Imperfet	<i>Cum bonus sit, ab omnibus amātur</i> = “ <u>essent bo (ja que és bo) és estimat per tots</u> ”. <i>Cum bonus esset, ab omnibus amābātur</i> = “ <u>essent bó (ja que és bo), era estimat per tots</u> ”.
Gerundi compost (acció anterior)	perfet <i>cum</i> + subjuntiu plusquamperfet (v. cap XXXIII)	<i>Cum multōs librōs lēgerit, valdē doctus est</i> = “ <u>havent llegit (ja que ha llegit) molts llibres, és molt savi</u> ”. <i>Cum multōs librōs legisset, valde doctus erat</i> = “ <u>havent llegit (ja que havia llegit) molts llibres, era molt savi</u> ”.

Exemples de *cum* històric els podem trobar a: *Cum haec falsa narrarent Ariōn... apparuit* (29. 110); *Cum Ariōn...ex Italiā in Graeciam nāvigāret magnāsque dīvitiās sēcum habēret, nautae pauperēs....eum necāre cōstituērunt* (29.78-81)

Feu Ex Lat 29.7

Oracions subordinades finals i consecutives. Als cap XIX i XX també hi ha moltes oracions subordinades consecutives en què a les oracions principals es troben partícules com *tam*, *tantus*, *ita*, que reforcen la idea de finalitat; per ex: *Ariōn....tam pulchrē fidibus canebat ut alter Orpheus appellārētur* (29.66); *piscem cēpit quī tam fōrmōsus erat ut piscātor eum nōn venderet* (29.167-168); *Syra tam quiēta est ut puella nōn excitet*

(29.211). S'hi constata que la negació de les consecutives és *nōn*, a diferència de les proposicions finals en què és *nē* /*ut nē*, per ex: *Orpheus...tam pulchrē canēbat ut...ac rapidī fluvī cōnsisterent nē strepitū cantum eius turbārent* (29.69-73). Consulteu la secció GRAMATICA LATINA del cap XIX on es mostren molts exemples d'oracions en subjuntiu introduïdes per *ut* i *nē*. Feu **Ex Lat 29.4**

Vocabulari i etimologies

De convivio

hospes –itis m (30.5): *Hospitēs sunt amicī quōrum alter alterum semper bene recipit domum suam.*

D.C.: hoste, hostel, hospital (cast: huésped).

recipere –iō (30.6): *admittere, accipere* (**Ètim cap-/capt-**).

D.C.: rebre, recepció.

cēna –ae f (30.9): *cena est cibus quem Rōmānī circiter horā nōnā vel decimā sūmunt.*

frūī fructum esse (+Ab) (30.23): *dēlectāri; ōtiō fruor = ōtium dēlector = ōtium mē dēlectat.*

D.C.: fruir, fruit (cast. fruto).

utī usum esse (+Ab) (30.33): *Orontēs numquam īnstrumentō rūsticō ūsus est.*

D.C.: usar, ús.

cocus –i m (30.67): *servus quī cibum coquit atque cēnam parat in culinā cocus appellātur.*

coquere coxisse coctum (30.64): *cibus ā cocō coquitur.*

D.C.: cuire, cuit, cocció (cast. bizcocho)

culīna –ae f (30.67): *locus ubi cocus cibum coquit.*

minister –tri m (30.67): *sunt servī quī cibum paratum ē culinā in triclinium portant.*

triclinium –i n (30.64): *In villā locus ubi cēna cum hospitibus paratur. Constat ex tribus lectīs, summō, mediō imōque, atque mensā in mediō. In eis lectīs convīvae accubant.*

convivium –i in (30.70): *cēna quae amicīs datur. Convīva est particeps convivī.*

placēre (+dat) (30.104): *mihi placet id quod mihi iūcundum est.*

D.C.: plaure, plaer.

sāl salis m (30.110): *māteria alba quae in marī et sub terrā invenitur. Cibum sāle aspergere.*

fundere fūdisse fūssum (30.114): *ministri vinum et calidam in pōcula fundunt.* (**v. Ètim fund-/fus-**)

merus –a –um (30.118): *vīnum sine aquā.*

calida –ae f (30.114): *aqua calida qua in poculīs potātur.*

potāre (30.117): *bibere*. **D.C.:** (aigua) potable.

parāre (30.84): *brevī cēna parata erit. Cocus cēnam parat.* **D.C.:** parar (la taula), pre-parar, com-parar, re-parar, etc.

vas –is f, vasa –ōrum n pl (30.90): *vasa ex argentō sunt quibus convīvae ad potandum utuntur.*

Textos per traduir

EL RAPTE DE LES SABINES

Iam res Romana adeo valida erat ut cuilibet finitimārum civitātum bello par esset. Sed cum novus populus mulieribus carēret neque viris Romānis cum finitimis conubia essent, Romulus ex consiliō patrum legātos ad vicīnas gentes misit, qui societātem conubiumque novo populo peterent.

(Titus Livi, *Ab Urbe Condita*, I)

Lèxic per ordre alfabètic

Sabīni ōrum / -ae ārum: els sabins –nes, poble veí de la Roma de Ròmul.

Res romāna: l'estat romà (aleshores una monarquia)

adeo valida = tan valida.

Cuilibet...par: igual a qualsevol

Qui peterent = *ut peterent*.

EL REI ANCUS MARCI MANA CONSTRUIR UNA PRESÓ PER CONTENIR EL CRIM

Rebus Romānis ita auctis, cum in tanta multitudine hominum facinora clandestīna fierent, Carcer ad terrōrem crescentis audaciae in media urbe imminens foro aedificātur. Nec urbe tantum hoc rege crevit sed etiam ager finesque. Usque ad mare imperium prolātum est et in ore Tiberis Ostia urbs condita, salinae circa factae.

(TITUS LIVI, *Ab urbe condita*, I)

Lèxic per ordre alfabètic

fierent: pret impf de subjuntiu de *fiō*. “*cum...fierent*”, construcció de *cum* + subjuntiu.

imminens: acompanya i concerta amb *carcer*

Prolatum est: pret perfet d'ind. passiu de *proferre*.

Condita (est): pret. perf d'ind. passiu de *condo*.

factae (sunt): pret. perf de *fiō*.

DARRERES GESTES D'ALMÍLCAR ABANS DE MORIR

At Hamilcar posteaquam mare transiit in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna; maximas bellicosissimasque gentes subegit; equis, armis, viris, pecunia totam locupletavit Africam. Hic cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno, postquam in Hispaniam venerat, in proelio pugnans adversus Vettones occisus est.

(C. NEPOT, *Vitae XXII,4*)

Lèxic per ordre alfabètic

Adversus: preposició d'acusatiu, “contra”.

inferre: infinitiu d'*infero*.

Vettones, -um: “els vetons” (poble cèltic d'Hispania)

Tema 16: cap XXXI “Inter pocula”

Guia de gramàtica

El pronom. Ja hem vist pronoms relatius sense antecedent, per ex: *Quī spīrat vivus est; quod Mārcus dīcit vērūm nōn est*, on cal entendre *is quī...id quod...*. Ara bé es pot generalitzar el significat usant el pronom relatiu indefinit *quis-quis* i *quid-quis* (= ”qualsevol que”, “qualsevol cosa que), per ex: *Dabō tibi quidquid optāveris* (31.29); *Quisquis amat valeat!* (31.196)

El verb

El subjuntiu optatiu. Expressa un desig. Ara bé un desig es pot expressar amb diferents matisos:

a) Un desig expressat en el present com a realitzable: s’usa el present de subjuntiu. Per ex: *Vīvat Bacchus, deus vīnī!* (31.183) (= “Visqui / visca Bacus, el déu del vi!”); el vers d’Orontes: “*Quisquis amat valeat! Pereat quī nescit amāre*”(31.196). De fet el seu valor s’acosta molt al subjuntiu exhortatiu (v cap.XXX) el qual només s’empra a la 1^a i 3^a p.: *Vīvāmus omnēs et bibāmus!*(31.183)

b) Un desig que es dona com a irrealitzable en el present: s’usa l’imperfet de subjuntiu amb el reforç de la conjunció *utinam*, per ex: *Utinam viveret!* (= ”Tant de bo visqués”, però no viu). Deixem l’expressió d’un desig irrealitzable en el passat, en què s’empra el pretèrit plusquamperfet de subjuntiu, per al cap XXXIII, on s’estudia aquest temps.

El gerundiu (*Gerundivum*). És el darrer participi (adjectiu verbal) que ens falta per estudiar. Es forma com el gerundi afegint al tema de present el sufix *-nd-*, però a diferència del gerundi, que té una declinació de substantiu, el gerundiu segueix la declinació dels adjectiu de la 1^a/2ª decl. Així tenim als quatre verbs models:

El gerundiu: Tema de present + *-(e)nd-* +*-us -a -um*

Gerundivus

Thema praesentis	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī/re</i>
	<i>ama/nd/us -a -um</i>	<i>mone/nd/us -a -um</i>	<i>leg/end/us -a -um</i>	<i>capi/end/us -a -um</i>	<i>audi/end/ -us -a -um</i>

Ús del gerundiu:

- Com adjectiu verbal. EL gerundiu indica allò que s’ha de fer. Com adjectiu concerta en cas, gènere i nombre amb el substantiu a què es refereix: *fēmina amanda* (= dona que s’ha d’estimar, estimable), *discipulus laudandus* (= deixeble que s’ha de lloar, lloable).
- La veu perifràstica en *-ndus*. Amb el verb *esse* el gerundiu forma una veu perifràstica que té sentit passiu. Se li ha de donar la volta al mitjà i traduir-la per un infinitiu actiu precedit del gir “s’ha de”: *Laudandus est ille iuvenis* (31.168) (= s’ha de lloar aquell jove < aquell jove ha de ser lloat); *Pater quī infantem exposuit ipse necandus est!* (31.111) (= el pare que ha abandonat un infant, aquest sí que ha de ser mort).

- c) El complement agent en datiu. Com que el gerundiu és una forma passiva, la persona per la qual l'acció ha de ser feta s'expressa, no per *ab + Ab*, sinó per datiu (complement agent): *Quidquid dominus imperāvit, servō faciendum est* (31.159) (= Qualsevol cosa que l'amo mana, el servent l'ha de fer < ...pel servent ha de ser fet))
- d) La forma impersonal. Els verbs intransitius *bibere, dormire, tacere, pugnāre* només tenen la forma impersonal, és a dir, la que indica simplement que l'acció s'ha de fer. Aleshores s'usa la 3^a p. s i el participi en neutre singular: *bibendum est, tacendum est, dormiendum est* (= s'ha de beure, s'ha de callar, s'ha de dormir).

Per practicar tan la forma com l'ús del gerundiu feu **Ex Lat 31.7,8**

Perfets amb valor de present. El verb defectiu *ōdisse* no té tema de present però les formes del perfet tenen el valor de present: *ōdi* (jo odio) és el contrari d'*amō*. Els dos verbs apareixen contrastats a l'oració *Servī dominum clēmentem amant, sevērūm ōdērunt* (31.94). Un altre verb amb el perfet amb valor de present és el verb *nōvisse* perfet de *nōscere* (= conèixer) amb el sentit de "saber": *nōvī* (= "jo sé).

Verbs semideponents. Són verbs que tenen bé el tema de present bé el tema de perfet en forma passiva, però sempre conserven íntegrament el seu sentit actiu o mig passiu. Per exemple el verb *audēre* és deponent en el perfet: *ausus est* (31.169); contràriament al verb *revertī* que és deponent en el present però no en el perfet: *revertisse*.

Sintaxi

Oracions comparatives. Determinen, per mitjà d'una comparació, el grau o el mode del que es diu a l'oració principal.

- a) Quan s'expressa una simple idea de comparació i aquesta es dona com a objectiva poden anar amb indicatiu i les conjuncions *atque, ac, ut, sicut*. Per ex: *Ut optasti, ita est* (= És tal com has volgut).
- b) Si, amb la comparació, es combina una suposició el verb va en subjuntiu i les conjuncions més emprades són *tamquam, quasi*: *Sic vīve cum hominibus tamquam deus videat* (= Viu amb els homes com si déu et veiés)
- c) L'oració principal pot portar diversos adverbis o pronoms en correlació amb la partícula comparativa, així podem trobar: *tam...quam* (tan...com), *ita, sic...ut, sicut* (així...com), *tot...quot* (tants...com), *talis...qualis* ("tal...com), *tantus...quantus* (tan...com); *tantum...quantum* (tant...com); *totiēns...quotiēns* (tantes vegades...com), *īdem...quī* (el mateix...que). Per ex: *Quot caelum stēllās, tot habet tua Rōma puellās* (31.76); *Tantum (pecūniam dabō) quantum ille (Mēdus) surripuit* (31.81).

Feu **Ex Lat 31.4**

Vocabulari i etimologies

fīdes –ei f (31.56); *in-fīdus –a –um* (31.56); *fīdere fīsum esse* (31.55); *con-fīdere* (31.56): *Ego ei fīdebam sed is infīdus est*.

D.C.: fidelitat, fidel, infidel, fe, fiar-se, confiar, refiar-se, etc.

potiō –ōnis f (31.1): *quod pōtātur*. **D.C.:** potable, poció.

quaerere –quaesivisse quaesitum (9,60): *ab aliquō quaerere est aliquem interrogare* (**Ètim:** *quaer-/quir-, quaest-/quest-*)

avārus –a –um (31.23): *cupidus pecūniae*.

re-trahere trāsisse tractum (31.78): *quī servum meum fugitīvum retraxerit magnum praemium dabō*. (< **trahere:** arrossegar). **D.C.:** atracció, retracció, retret, traure /tret, tracció, tractor, etc.

iūs iūris n (31.104): *quod licet et iūstum est*. **D.L.:** *in-iūria, iūstitia, iūstus, in-iustitia, in-iūstus, iūrāre*. **D.C.:** justícia, just, injúria, jurar, etc.

lĕx lĕgis f (31.105): *iūs scriptum est in lĕgibus*. **D.C.:** llei, legal, il·legal, legalitat, etc

mōs mōris m (31.135): *id quod fiērī solet, verbī gratiā “mōs maiōrum”*. **D.C.:** moral, immoral, moralitat.

ēducāre (31.150): *liberōs alere, curāre, docĕre*. (<ē-duco; v. *etim duc-*). **D.C.:** educar, educació.

vetus –eris (31.154): *vetus exemplum seu antīquum*. **D.C.:** vetust, veterà, veterania.

senex senis m (31.174): *vir annōrum plus quam LX. Paris iuvenis erat, Priamus, pater eius, senex*. **D.C.:** senectut, senil, senilitat.

ēbrius –a –um (><sobrius) (31.193): *quī nimium potavit*. **D.C.:** ebri, ebrietat.

Textos per traduir

DARRERA BATALLA D'ESPÀRTAC

Hostes, a Licino Crasso fugati, in extrema Italiae refugerunt. Ibi circa Bruttium angulum clausi sunt et cum fugam in Italiam pararent et navigia non suppetarent, tandem dignam mortem obierunt et sine missione pugnauerunt. Spartacus ipse, in primo agmine fortissime dimicans, quasi imperator occisus est.

(Florus, *Epitome*, 2,8,12-14)

Lèxic per ordre alfabètic

angulus –i m: punta, racó.

Bruttius –a –um: de Bruti, regió del sud d'Itàlia separada de Sicília per l'estret de Messina.

claudio clausi clausum (3): tancar, encerclar.

extermum –i n: confí, límit.

fugo (1): posar en fuga

Licinus Crassus Licini Crassi m: Licini Cras.

obeo obii obitum: afrontar.

suppeto –petivi –petitum (3): haver-hi a disposició.

HOMES IL·LUSTRES HAN DEDICAT ESTONES A L'OCI, PERQUÈ ÉS BO PER REFER-SE

Cum puerilis Socrates ludere non erubescibat, et Cato uino laxabat animun curis publicis fatigatum, et Scipio militare suum corpus mouebat ad numeros*. Ex adsiduitate laborum nascitur animorum hebetatio quaedam. Nam somnus refectio[n]i necessarius est; si hunc tamen semper diem noctemque continues, mors erit.

(Extret de Sèneca. *La tranquil·litat de l'esperit*, 17, 4-6)

*Ad numeros: al compàs de la música.

Lèxic per ordre alfabètic

Cato, -onis m: Cató.

Continuo (1): allargar.

erubesco, erubuui: avergonyir-se.

hebetatio, -onis f.: afebliment.

laxo (1): relaxar.

militaris, e: acostumat a les armes.

Tema 17: cap XXXII “Classis Romana”

Guia de gramàtica

El substantiu. El substantiu *vīs* (= potència, força), només té tres formes al singular: N. *vīs*, Ac. *vim* (32.13) i Ab. *vī* (32.77). Per ex. *Tanta enim vīs et audacia eōrum, ut vim Rōmānōrum contemntēs etiam portūs Italiae oppugnārent* (32.13-15) (= En efecte, tanta era la seva potència i audàcia que menyspreant la potència romana atacaven àdhuc els ports d'Itàlia). El plural *virēs -ium* expressa la força física: *Nautae omnibus viribus rémigant* (32.53) (= els mariners navegaven amb totes les seves forces)

Pronoms i adverbis indefinits. El prefix *ali-* serveix per convertir paraules interrogatives en indefinides. De *quot?*, *quantum?* (= Quants?, quant?) es forma *ali-quot*, *ali-quantum* (= uns quants, una mica), de *quandō?* (= quan?) es forma *ali-quandō* (= alguna vegada).

Cal recordar, però, que *quis*, *quid*, sense *ali-*, s'empren com pronoms indefinits després de *sī* (oracions condicionals), *num* (interrogatives indirectes), i *nē* (completives, finals, consecutives negatives, i altres valors), per ex. *Nihil cuiquam narravit dē eā rē nē quis mē glōriōsum exīstimāret* (32.135) (= A cap persona no he explicat res d'aquest afer perquè ningú em considerés un vanitós), on la subordinada introduïda per *nē* aquí té clarament un valor d'oració final negativa.

El verb.

El perfet de subjuntiu actiu (*Coniūntīvus perfectī āctīvum*). Aquest temps es forma afegint al tema de perfet el sufix *-eri-* i les desinències personals: 1^a *-eri/m*, *eri/mus*, 2^a *-eri/s*, *-eri/tis*, 3^a *-eri/t*, *eri/nt*. Només es diferencia del futur perfet d'indicatiu per la 1^a p. s. : *-erō* al fut imperf. d'indicatiu, i *-eri/m-* al pret. perf de subjuntiu.

A la veu passiva el pretèrit perfet de subjuntiu es forma amb el participi de perfet i el present de subjuntiu del verb *es/se*: *sim*, *sīs*, *sit*, etc. El pretèrit perfet actiu i passiu de subjuntiu dels verbs models és tal com es mostra al quadre següent:

Pretèrit perfet de subjuntiu actiu: Tema de perfet + *eri* + D.P.A.

Coniūntīvus perfectum āctīvum

Tema de perfet	(1) amāv-	(2) monu-	(3) lēg-	(3) cēp/i-	(4) audīv-
sing.	1 amāv/eri/m 2 amāv/eri/s 3 amāv/eri/t	1 monu/eri/m 2 monu/eri/s 3 monu/eri/t	1 lēg/eri/m 2 lēg/eri/s 3 lēg/eri/t	1 cēp/eri/m 2 cēp/eri/s 3 cēp/eri/t	1 audīv/eri/m 2 audīv/eri/s 3 audīv/eri/t
plur.	1 amāv/eri/mus 2 amāv/eri/tis 3 amāv/eri/nt	1 monu/eri/mus 2 monu/eri/tis 3 monu/eri/nt	1 lēg/eri/mus 2 lēg/eri/tis 3 lēg/eri/nt	1 cēp/eri/mus 2 cēp/eri/tis 3 cēp/eri/nt	1 audīv/eri/mus 2 audīv/eri/tis 3 audīv/eri/nt

Pretèrit perfet de subjuntiu passiu: Participi de perfet + present de subjuntiu de esse

Coniūntīvus perfectum passīvum

Part perfet	(1) amāt/us -a -um	(2) monit/us -a -um	(3) lēct/us -a -um	(3) capt/us -a -um	(4) audīt/us -a -um
sing.	amāt/us -a -um 1 s/i/m 2 s/ī/s 3 s/i/t	monit/us -a -um 1 s/i/m 2 s/ī/s 3 s/i/t	lēct/us -a -um 1 s/i/m 2 s/ī/s 3 s/i/t	capt/us -a -um 1 s/i/m 2 s/ī/s 3 s/i/t	audīt/us -a -um 1 s/i/m 2 s/ī/s 3 s/i/t
plur.	amāt/ī -ae -a 1 s/ī/mus 2 s/ī/tis 3 s/i/nt	monit/ī -ae -a 1 s/ī/mus 2 s/ī/tis 3 s/i/nt	lēct/ī -ae -a 1 s/ī/mus 2 s/ī/tis 3 s/i/nt	capt/ī -ae -a 1 s/ī/mus 2 s/ī/tis 3 s/i/nt	audīt/ī -ae -a 1 s/ī/mus 2 s/ī/tis 3 s/i/nt

Ús del pretèrit perfet de subjuntiu

- a) A les interrogatives indirectes quan el verb principal està en present, futur o perfet amb valor de present i es vol indicar una acció anterior i acabada (v. cap XIX i XX). Exemple amb el verb principal en present: *Nesciō quī poeta scripserit* (32.106). Amb el verb principal en pret. perfet amb valor de present: *Iamne oblitus es quid modo dixeris?*(32.82). Amb el verb principal en futur: *Narrabō vōbīs breviter quōmodo amīcum ē servitūte redēmerim* (32.138). Veieu GRAMATICA LATINA (32.225-254) i feu **Ex Lat 32.10**.
- b) Amb la negació *nē* i la 2^a p d'aquest temps es pot expressar la prohibició: *nē timueris!* = *noli timēre!*; *nē timuerits!* = *nolite timēre!*. (= no temis! / no temeu!). Així tenim: *Nē dēspērāveris!* (32.162); *Nē eum (anulum) abiēceris!* (32.182); *Nē oblita sīs mē servum fugitīvum esse* (32.211). Feu **Ex Lat 32.7**.
- c) També s'usa a les oracions de “cum + subjuntiu” per indicar una acció anterior a al verb principal en present tal com ja hem vist (v. cap XIX i XX)

La sintaxi

Ablatiu de qualitat (ablātīvus quālitātis). Descriu una qualitat de la persona, la cosa o l'acció verbal. És dintre de l'ablatiu de manera i respon a la pregunta “com?”, “de quina manera?”. Per ex. *Praedōnēs maritimī...tantā audaciā sunt ut nē armīs quidem Romanōrum dēterreantur* (32.49-50) (= Els pirates del mar són de tanta gosadia que ni tan sols s'espanten de les armes romanes).

Genitiu partitiu especial. Després de *milia* ens trobem els G pl de *sēstertius* en -um en comptes de -ōrum, per ex. *Decem milia sēstertium* (32.91).

Altres genitius partitius són: *parum frūmentī* (32.17), *maxima copia frūmentī* (32.19)

El subjuntiu optatiu. Ja l'hem vist al capítol anterior. Aquí apareix amb la partícula *Utinam* (= "Tant de bó!"; cast: "Ojalá!"), per ex: *Utinam aliquando liber patriam videam!* (32.157). Per a la negació es fa servir *nē*: *Utinam nē piratae mē occidant* (32.179). Feu **Ex Lat 32.9.**

Oracions completives amb verbs de temor. El verbs que expressen temor (*verba timendī*) tals com *timēre*, *metuere*, *verērī* poden tenir una oració subordinada completiva introduïda per *nē* i el verb en subjuntiu, per ex. *Timeō nē pīrātae mē occidant* (32.212). En aquest cas la traducció de la conjunció *nē* no és "que no" sinó "que". La raó és que, en un principi, l'oració introduïda per *nē* no era subordina sinó independent de la principal, és a dir: *Timeo. Ne pīrātae me occidant!* (= Tinc por. Que els pirates no em matin!). En unir-se les dues és obvi que la traducció en català haurà de ser "Tinc por que els pirates em matin".

Règim dels verbs de record i oblit. Apareix un altre verb d'oblit *oblīvīscī* que també es construeix amb genitiu, per ex. *Eius temporis reminīscor* (32.156). igual passa amb *meminisse* (32.126), un verb defectiu que com *odisse* no té tema de present: la forma del perfet *meminī* (= jo recordo) és el contrari de *oblītus sum* (= he oblidat)

Altres oracions subordinades. Aquest capítol és idoni per repassar la major part de les oracions subordinades estudiades, car hi abunden els exemples. Passem a exposar la varietat que n'hem pogut trobar, amb un exemple per a cada una, més l'anotació de la línia o línies on es poden trobar més de semblants.

- a) Oracions subordinades completives amb *ut* funció subjecte. Expressions impersonals *fit* i *accidit* poden anar amb una oració de *ut* + subjuntiu expressant un esdeveniment: *Rarō fit ut nāvis paredōnum in marī Internō appāreat* (= Rarament esdevé que una nau de pirates aparegui per la Mar Interna). L'oració de *ut* és el subjecte de l'oració principal del verb *fit*.
- b) Oracions subordinades completives amb *ut* funció complement directe: (*Lydia*) *Deum precātur ut sē adiuvet* (32.62). Altres: 32. 56,142-143,146-147.
- c) Oracions completives amb *quod* +Indicatiu: *Nōnne laetāris, Mēde, quod nōs omnēs ē commūnī perīculō servāti sumus?* (32.208)
- d) Oracions completives d'infinitiu funció complement directe: *Mihi nuntiavit 'sē ā pīrātīs captum esse'* (32. 141-142). Altra: 32.149-150.
- e) Oracions completives interrogatives indirectes: *Haud sciō an ego ita dixerim* (32.84). Altres: 32. 82,106,132.134,137,154-155,215-216.
- f) Oracions subordinades consecutives amb *ut*: *Is enim nautās suōs tam validōs esse credit ut nūlla alia nāvis remīs solīs ācta nāvem suam cōsequī possit.* (32. 57-59). Altres: 32. 1-2,14-15,78,95,178,213,218.
- g) Oracions finals negatives amb *ne quis* (v. supra 32.135)
- h) Oracions subordinada concessiva: *Etsi nautae omnibus viribus rēmigant, tamen illa navis, ventō secundō adiuvente, magis magisque appropinquat.* (32.53-55). altra: 32. 112.
- i) Oracions de *cum* + subjuntiu (*cum* històric): *Ipse Gāius Iūlius Caesar, cum adulescens ex Italiā Rhodum nāvigaret, ā praedōnibus captus est...*(32.7-9). Altres: 32. 109,140,143,152-153,171.
- j) Oració subordinada condicional real: *Quam ob rem omne pecūniam meam praedōnibus dabō, sī libertatem mihi reddent* (32.86). Altres: 32. 89,99.

- k) Construccions d'ablatiu absolut: *Mercibus ēreptis nāvibusque submersīs* (32.3-4).
Altres: 32. 29.35,148,151.
- l) Veu perifràctica en *-ndus*: *Fortūnā adversā amīcīs fidendum nōn est.*(32.100).
Altres: 32.181,183.
- m) Fragment aconsellable per analitzar i traduir: “*Postrēnō, cum...praepositus est*”(32.20-25).

Activitats de Cultura

- a) Llegiu en Suetoni o Plutarc l'anècdota de la captura de Cèsar pels pirates.
- b) Llegiu Ovidi, *Tristia*, 9, 1-6 i ss.
- c) Comenteu els textos de Mateu de la p. 263.

Textos per traduir

EL VALOR DE L'ELOQUÈNCIA

Oratori omnia, quae sunt in hominum vita, tractata esse debent, Est enim eloquentia una de summis virtutibus. Quamquam sunt omnes virtutes aequales et pares, est tamen alia magis illustris quam alia; eloquentia est vis quae sensa mentis et consilia sic verbis explicat ut eos, qui audiant, possit impellere.

(Ciceró, *De l'orador*, 3, 14, 54)

Notes

La correlació “*alia....alia*” cal traduir-la per “una.....altra”

La correlació “*sic....ut*” cal traduir-la per “de manera que”

Lèxic per ordre alfabètic

consilium ii n: decisió.

explico (1): exposar.

impello, impulsi, impulsus: commoure

possit: present de subjuntiu de *posse*. Es conjuga com *sum*.

quamquam (conjunció concessiva): encara que.

sensa orum n pl: pensaments.

CICERÓ CONSIDERA ELS POETES ÈSSERS QUASI DIVINS

Atque sic a summis hominibus eruditissimusque accepimus, ceterarum rerum studia ex doctrina et praeceptis et arte constare, poeta natura ipsa valere et mentis viribus excitari et quasi divino quodam spiritu inflari. Quare suo iure noster ille Ennius “sanctos” appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur.

(Ciceró , *Pro poeta Archia oratio*, 2)

Lèxic per ordre alfabètic

Commendati: participi que concerta amb *poetae*. Ordenat: *(poetae) nobis vedeantur commendati...dono atque munere*

Ennius = Enni (Poeta romà anterior a Vigili)

Studia ex = (anàstrofe) *ex studia*

Videantur: present de subjuntiu passiu de *vidēri* (v. tema 14). Es tradueix per un indicatiu “els poetes ens semblen ....” o “ens sembla que els poetes...”

Tema 18: cap XXXIII “*Exercitus Romanus*”

Guia de gramàtica

El substantiu. Els substantiu de *plūrālia tantum* s’usen amb els numerals distributius per expressar la pluralitat, per ex: *Bīnae castra, bīnae epistulae* (dos campaments, dues cartes). En canvi per indicar ”ú” o “una” es fa servir *ūnī -ae -a: ūnae epistulae* (una carta).

El verb

El pretèrit plusquamperfet de subjuntiu (*coniūntīvus plusquamperfectī*). A l’activa aquest temps es forma afegint al tema de perfet el sufix *-isse- /-issē* amb les corresponents desinències personals. A la passiva es fa servir el participi de perfet i el pretèrit d’imperfet de subjuntiu del verb *esse*. Als verbs models quedarà de la següent manera:

Pretèrit plusquamperfet de subjuntiu actiu: Tema de perfet + *isse* + D.P.A.

Coniūntīvus plūsquamperfectum āctīvum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/isse/m</i> 2 <i>amāv/issē/s</i> 3 <i>amāv/isse/t</i>	1 <i>monu/isse/m</i> 2 <i>monu/issē/s</i> 3 <i>monu/isse/t</i>	1 <i>lēg/isse/m</i> 2 <i>lēg/issē/s</i> 3 <i>lēg/isse/t</i>	1 <i>cēp/isse/m</i> 2 <i>cēp/issē/s</i> 3 <i>cēp/isse/t</i>	1 <i>audīv/isse/m</i> 2 <i>audīv/issē/s</i> 3 <i>audīv/isse/t</i>
plur.	1 <i>amāv/issē/mus</i> 2 <i>amāv/issē/tis</i> 3 <i>amāv/isse/nt</i>	1 <i>monu/issē/mus</i> 2 <i>monu/issē/tis</i> 3 <i>monu/isse/nt</i>	1 <i>lēg/issē/mus</i> 2 <i>lēg/issē/tis</i> 3 <i>lēg/isse/nt</i>	1 <i>cēp/issē/mus</i> 2 <i>cēp/issē/tis</i> 3 <i>cēp/isse/nt</i>	1 <i>audīv/issē/mus</i> 2 <i>audīv/issē/tis</i> 3 <i>audīv/isse/nt</i>

Pretèrit plusquamperfet de subjuntiu passiu: Participi de perfet + pret.imperfet de subjuntiu de *esse*

Coniūntīvus plūsquamperfectum passīvum

Part perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>

Ús del pretèrit plusquamperfet de subjuntiu:

- Oracions de *cum* + subjuntiu (v.cap. XIX i XXX). Apareix en aquesta classe d’oracions subordinades per expressar una acció acabada en el passat amb un verb

principal en pretèrit (imperfet, perfet, plusquamperfet). Equivalen a una oració subordinada adverbial temporal (*cum* + subjuntiu = *postquam* + pret. perfet d'ind) o es poden traduir per un gerundi compost. Per ex: *Cum ad ripam fluminis fugiētes pervēnissent*, *aliī nāviculis ratibusque sē servāvērunt*, *aliī armīs abiectīs in flūmen sē prōiēcērunt* (= Quan els fugitius van arribar a la vora del riu / Havent arribat els fugitius a la vora del riu, uns amb barques i llaguts es salvaren, altres, abandonant les armes, es llançaren al riu) (33.128). Altres oracions de *cum* + subjuntiu: 33. 115,119,123.125.143,163,180.

- b) Oracions interrogatives indirectes. (v. cap XIX i XXX) Amb el mateix valor temporal que a les oracions de *cum* + subjuntiu, s'empra per expressar una acció acabada en el passat quan el verb principal és un pretèrit. En català i castellà aquestes oracions van en indicatiu. Per ex: *...Primō mirabāntur quamobrem mediā nocte ē somnō excitatī essent...*(= Primer s'estranyaven pel fet que havien estat despertats a mitja nit) (33.110). Ara es pot completar la relació de temps (*consecutio temporis*) de les oracions interrogatives indirectes:

<i>Mercātor sē interrogat</i> (El mercader es pregunta)	<i>quid faciam</i> (què fa) <i>quid fecerim</i> (què ha fet) <i>quid facturus sim</i> (què farà)
<i>Mercātor sē interrogabat</i> (El mercader es preguntava)	<i>quid facerem</i> (què feia) <i>quid fecissem</i> (què havia fet) <i>quid facturus essem</i> (què faria / què havia de fer)

- c) Condicionals irrealis referides al passat. Si es vol expressar un desig o una condició irrealitzable en el present es fa servir l'imperfet de subjuntiu, per ex: *Sī Mercurius essem ālāsque haberem*, *in Italiam volārem!* (33.73-75) (= Si fos Mercuri i tingués ales, volaria a Itàlia). Quan el desig o la condició irrealitzables es refereixen al passat, es fa servir el pretèrit plusquamperfet de subjuntiu, per ex: *Sī iam tum hoc intellēxissē, certē patrem audivissē nec ad bellum profectus essem* (33.181) (= Si a llavors hagués entès això, i hagués escoltat bé el pare, no hauria anat a la guerra). Podem ara completar el quadre general de les oracions que formen el període hipotètic o condicional (v. cap XIX i XXX, i **Ex Lat 30.8**):

<u>Forma real</u> : s'admet la condició com a real (Amb indicatiu: present o futur perfet)	<i>Sī hoc dīcis, errās: si dius això</i> , t'equivoques <i>Sī hoc dixeris, errābis: si dius (arribes a dir) això</i> t'equivocaràs	<i>Sī Quīntus aeger est, in lūdum ire nōn potest</i> (15,83) <i>Discipulus laudābitur sī magistrō pāruerit et industrius fuerit</i> (30.170)
<u>Forma potencial</u> : s'admet la condició com a possible (Amb present o pretèrit perfet de subjuntiu)	<i>Sī hoc dīcas / dixeris, errēs / errāveris: si diguessis això</i> , t'equivocaries (pots dir-ho o no)	(Veure el subjuntiu potencial)

Forma irreal: (Es planteja la condició com a no real.)	Present (Amb pretèrit imperfet de subjuntiu)	<i>Si hoc dīceres, errāres: si diguessis (deies) això,</i> t'equivocaries (però no ho dius)	<i>Si Mercurius essem ālāsque haberem , in Italiam volārem!</i> (33.73-75)
	Passat (Amb pretèrit plusquamperfet de subjuntiu)	<i>Si hoc dixissēs, errāvissēs: si hagessis dit (haves dit) això,</i> t'hauries equivocat	<i>Si iam tum hoc intellēxissem, certē patrem audivissem nec ad bellum profectus essem</i> (33.181)

Feu Ex Lat 33.7.

El subjuntiu optatiu. Ja hem vist que (v.cap XXII) que un desig realitzable s'expressa amb el present de subjuntiu: *Utinam aliquandō liber patriam videam!* (32.157). Ara bé, si es vol expressar un desig irrealitzable en el present es farà servir l'imperfet de subjuntiu, i un desig irrealitzable en el passat el pretèrit plusquamperfet de subjuntiu:

Desig irrealitzable en el present: pretèrit imperfet de subjuntiu (mateix temps en català / castellà)	<i>Utinam hic amnis Tiberis esset et haec castra essent Roma</i> (32.73-75) (= Tan de bo aquest riu fos el Tíber i aquest campament fos Roma)
Desig irrealitzable en el passat: pretèrit plusquamperfet de subjuntiu (mateix temps en català / castellà)	<i>Utinam patrem audivissem</i> (32.166) (= Tant de bo hagués escoltat el pare)

Atracció del gerundiu. El gerundi, que és un substantiu verbal, pot tenir un complement directe. Per ex. a les frases *Nūllum mihi otium est ad (litterās) scrībendum* i *Neglegēs sum in (litterās) scrībendō*. El complement directe *litterās*, que posem entre parèntesi, pot concertar en cas i gènere amb el gerundiu derivat del gerundi i formar una construcció equivalent. Així doncs: *Nūllum otium est ad litterās scrībendās* i *Neglegēs sum in litteris scrībendīs*. Aquesta concordança entre el gerundiu i el substantiu s'anomena "atracció del gerundiu". Observa, doncs, aquestes equivalències:

<i>ad + gerundi o gerundiu té valor final (per, a fi de.+ inf^o.)</i> <i>ad scrībendum epistulam = ad epistulam scrībendam</i> (32.97) <i>ad defendendum castra = ad castra defendenda</i> (32.116) <i>ad persequendum eōs = ad eōs persequendōs</i> (32.132)	per escriure una carta per defensar el campament per perseguir-los
<i>ars scrībendī epistulās = ars epistulārum scrībendārum</i>	<i>l'art d'escriure cartes</i>
<i>in scrībendō epistulās = in epistulis scrībendīs</i> (32.92)	en escriure cartes

Feu Ex Lat 33.4.

Imperatiu futur. Es forma afegint al tema de present les desinències *-tō* per al singular, i *-tōte* per al plural. A la 3ª conjugació consonàntica s'insereix una vocal d'enllaç abans de les desinències:

Sing	<i>amā/tō</i>	<i>monē/tō</i>	<i>legitō</i>	<i>cap/itō</i>	<i>audī/tō</i>
Plur	<i>amā/tōte</i>	<i>monē/tōte</i>	<i>legitōte</i>	<i>cap/itōte</i>	<i>audī/tōte</i>

Ús de l'imperatiu futur

Quan l'ordre està condicionada a un fet previ: *Nisī ea spes mē fallit, posthāc plūrēs epistulās ā mē exspectātō* (32.186).

Feu **Ex Lat** 33.10.

Vocabulari i etimologies

De exercitū

legiō -ōnis f (33.1): *Exercitus Rōmānus cōnstat ex legiōnibus duodōtrigintā. cohors -rtis f* (33.2): *quaeque legiō in dēnās cohortēs dīviditur. mīles -itis m* (33.4): *in quaque cohorte sunt sēna vel quīna vel quaterna milia mīlitum. Sunt civēs Rōmānī.*

auxilia -ōrum n pl (33.5): *peditēs equitēsque quī ex provinciīs natī arma leviora ferunt. Nōn sunt civēs Rōmānī.*

legiōnarius -ī m (33.8): *mīles Rōmānus qui in legiōne stipendium meret.*

stipendium -ī n (33.35): *mercēs mīlitis. Stipendia merēre est militāre.*

īnstruere instruxise instructum (< in-truere) (33.14): *exercitus, cohortibus in tres ordines instructīs, “acies” appellātur. D.C.: instuir, instructor, instrucció.*

imperātor -ōris m (33.18): *quī imperat. Est titulus ducis. Hostibus victīs dux ā mīlitiibus salutātur. D.C.: imperar, imperatiu, imperiós, imperi, emperador.*

studiosus -a -um (+ D) (33.23): *studiōsus reī mīlitaris est quī studet reī militarī aut curat in studiō reī mīlitaris.*

valētūdō -inis f (33.60): *bonā valētūdīne fruī est vīvere cum corpore menteque sanis.*

vulnus -eris n (33.138): *quī in aliquā parte corporis ferītur in ea vunerātus est et vulnus habet. D.C.: vulnerable, invulnerable, vulnerar.*

ludere proelia (33.26): ús transitu del verb *ludere*, a l'igual que el francès “*jouer un rôle*”, i a l'anglès “*to play a song*”.

Textos per traduir

A PROP DE ROMA UN ANNÍBAL VICTORIÓS S'ENFRONTA A FAVI MÀXIM
Hac pugna pugnata Romam (Hannibalis) profectus est nullo resistente. In propinquis urbi montibus moratus est. Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit. Hic clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit

(Corneli Nepot, *Vida d'Annibal*, 5)

Notes

Hac pugna pugnata: ablatiu absolut

Nullo resistente: ablatiu absolut.

Urbi: datiu depenent de l'adjectiu **propinquis**

Cum: aquí és conjunció

Ibi: (adverbi de lloc) allí

Aliquot: (adjectiu indeclinable) va amb **dies**
Ei se obiecit: **ei** = Fabio Maximo; **se** = Hannibalem
clausus: participi concertat amb **hic** (= **Hannibalis**)
Exercitus: genitiu singular

ENTRE ROMA I CATAGO SEMPRE HI VA HAVER TENSIONS POLÍTIQUES I GUERRA

Carthago diruta est, cum stetisset annis DCLXVI. Hunc finem habuit Carthago, Romani imperii aemula, cum qua bellare maiores nostri coeperunt ante annos CCXCVI quam M. Vinicius consulatum iniret. Ita per annos CXV aut bellum inter eos populos aut belli praeparatio aut infida pax fuit.

(VEL·LEI PATÈRCUL, *Història de Roma*, 1, 12, 6)

Notes

Quam no és pas un pronom relatiu, sinó un aconjunció que cal traduir per “que”, en correlació am *ante*.

Iniret és el pretèrri imperfet de subjuntiu del verb *ineo*.

Lèxic per ordre alfabètic

sto, steti, statum (1): durar

maiores, -um m: avant passats.

M. Vinicius, Mvinicii m: Marc Vinici.

Annex 1: Ètims llatins del “Familia Romana”

Ètims llatins per ordre alfabètic extrets del vocabulari de FAMILIA ROMANA
Abreviacions:

D.L.: Derivats Llatins de l'ètim o arrel principal. El derivats que es troben als capítols del FAMILIA ROMANA s'assenyalen amb negreta i s'indica el capítol i la línia on apareixen per primer cop.

D.C.: Derivats Catalans. Mots catalans que tenen l'ètim llatí més o menys transformat. Poden incloure's alguns mots castellans quan no hagi un equivalent en català, en aquest s'indica per l'abreviació (cast.)

<p>CAD- / -CID-, CAS- (= caure)</p> <p>cadere cecidisse cāsum (10,103): caure; morir: occidere –cidisse, -casum = caure a terra) DL: <i>casus us m</i>: cas, succés, caiguda; <i>caducus a um</i>: caduc, perible (cast. perecedero). Compostos verbals amb: <i>ad- (ac-), de-, ex- in-, ob- (oc-), pro-, sub- (suc-)</i>: accidere (26.112; = caure / esdevenir), occidere (25.26; = caure a terra / pondre's), incidere (= caure en / arribar per atzar) D.C.: cas, casual, accident, occident, ocàs, incidència.</p>
<p>CAED- / -CĪD-, CAES- / - CĪS- (= colpejar)</p> <p>caedere cecidisse caesum (33.18): matar, batre a pals. occidere –cīdisse –cīsum : matar DL: <i>caesura ae f</i>: tall, incisió; <i>caesio ōnis f</i>: tall, ganivetada; <i>caementum –i n</i>: fonament, pedra tallada per a fonament. Compostos verbals amb <i>abs-, circum-, prae-, ad-, cum-, de-, ex-, in-, inter-, ob- (oc-), re-, sub-</i>. No s'han de confondre amb els compostos de <i>cadere</i>. Els compostos de <i>cadere</i> tenen la <i>i</i> breu, mentre que els de <i>caedere</i> la tenen llarga. Per ex: occidere –cīdisse –cīsum (< <i>ob-caedere</i>; = matar), occidere –cidisse, -casum (< <i>ob-cadere</i>; = caure a terra); accidere (ad-caedere); = retallar), accidere (ad-cadere); = caure, esdevenir). Altres compostos: incidere (= fer un tall); dēcidere (= tallar, escurçar / decidir); praecidere (= tallar, travessar / interrompre) D.C.: incidir, incisió, decidir, decisió, precisió.</p>
<p>CAP- / -CIP-, CAPT- / -CEPT- (= agafar, prendre)</p> <p>capere –iō cēpissi captum (10,2; 26.6): agafar, prendre. accipere –iō accēpisse, acceptum (8,19, = rebre) DL: <i>captus us m, captura –ae f</i>: presa, <i>captura; captio iōnis f</i>: enganyifa; <i>captivus a um</i>: captiu; <i>capax acis</i>: capaç, hàbil; <i>captāre</i>: buscar, cercar. Compostos verbals amb <i>ad- (ac-), de-, ex-, in-, inter-, ob- (oc-), per-, prae-, re-, sub-</i>: accipere (8,19, = rebre), decipere (= enganyar), excipere (= treure / rebre / suportar), incipere (13, 86, = començar), percipere (= recollir, apoderar-se, percebre), praecipere (= ocupar abans / anticipar-se / preveure / advertit, ordenar / ensenyar, recomanar), recipere (30.6 = rebre, acceptar), suscipere (= agafar des de sota / acollir / encarregar-se / emprendre). La <i>a</i> breu del tema (cap-) es transforma en <i>i</i> (-cip-) en els compostos perquè queda en síl·laba medial. D.C.: cabre, capaç, capacitat, captiu, captivitat, acceptar, decepció, excepció, excepte, incipient, percebre, percepció, precepte, preceptiu, rebre, recepció, receptacle, susceptible.</p>
<p>CĒD-, CĒSS- (= deixar pas)</p>

<p><i>cēdere cessisse cēssum</i> (22.73): cedir, apartar-se de (Ab)   DL: <i>cessio ōnis f</i>: cessió renúncia; <i>cessāre</i>: cessar, suspendre; <i>cessātio iōnis f</i>: cessació, suspensió, treva. Compostos verbals amb <i>abs-</i>, <i>ad-</i> (<i>ac-</i>), <i>ante-</i>, <i>cum-</i>, <i>de-</i>, <i>dis-</i>, <i>ex-</i>, <i>in-</i>, <i>inter-</i>, <i>prae-</i>, <i>pre-</i>, <i>re-</i>, <i>retro-</i>, <i>se-</i>, <i>sub-</i> (<i>suc-</i>): <i>accēdere</i> (= acostar-se), <i>discēdere</i> (4,73; = marxar de, anar-se'n de), <i>excēdere</i> (= anar-se'n de), <i>recēdere</i> (22.76; = retrocedir), <i>secēdere</i> (= separar-se), <i>succedēre</i> (= posar-se a sota / succeir).   D.C.: accedir, accés, excedir, excés, recés, recessió, secessió, succeir, successió, etc.</p>
<p>DA- / DO- /- DE-, DAT- /-DIT-: (= donar)</p> <p><i>dare</i> (1) <i>dedisse datum</i> (7,43): donar (Els compostos de dare són de la 3ª conj.) <i>addere addidi additum</i> (18,104): afegir.   DL: <i>donum -i n</i>: do, present; <i>donāre</i>: fer donació: <i>donatio -onis f</i>: acció de donar, donació; <i>addere</i> (18,104; = afegir); <i>edere</i>: fer públic; <i>perdere</i> (23.73; = perdre); <i>prodere</i>: treure, produir, lliurar; <i>reddere</i> (15,88; = tornar, cast. “devolver”); <i>tradere</i>: lliurar (cast. entregar)   D.C.: addició, perdre, perdició, rèdit, do, donació, edició, tradició, traïció.</p>
<p>FAC- /-FIC-, FACT- /-FECT- (= fer)</p> <p><i>facere -iō fēcisse factum</i> (10,17): fer <i>fiēri factum esse</i>: fer-se, esdevenir <i>fieri factum esse</i> (v. semideponent; 16,98; 18,25): fer-se / esdevenir, passar <i>afficere -iō -fēcisse -fectum</i>: afectar   DL: <i>factum -ī n</i> (23.78): fet; <i>factiō ōnis f</i>: facció, partit; <i>facilis -e</i> (17,50): fàcil. Compostos verbals amb <i>ad-</i> (<i>af-</i>), <i>cum-</i> (<i>con-</i>), <i>de-</i>, <i>ex-</i> (<i>ef-</i>), <i>in-</i>, <i>inter-</i>, <i>ob-</i> (<i>of-</i>), <i>per-</i>, <i>prae-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i> (<i>suf-</i>): <i>afficere</i> (29.45; = afectar); <i>conficere</i> (26.7; = fer, fabricar); <i>dēficere</i>: separar-se, mancar; <i>ēfficere</i> (18,114; = fer, fabricar); <i>perficere</i>: acabar; <i>perfectum -ī n</i> (21.158; = perfet); <i>reficere</i>: refer; <i>prōficere</i>: aprofitar; <i>sufficere</i>: ser suficient.   D.C.: afecció, confecció, dèficit, eficient, ofici, perfecció, perfecte –a, profit, refectori, suficient, etc.</p>
<p>FER- / TUL- / LAT-: (= portar)</p> <p><i>ferre tulisse lātum</i> (12,34; 21.17; 24.37): portar; produir; oferir; obtenir.   DL: <i>fertilis e</i> (27.30): fèrtil; <i>feretrum i n</i>: fèretre; <i>ferculum i n</i>: safata, plat. Compostos verbals amb <i>ab-</i>, (<i>au-</i>), <i>ad-</i> (<i>af-</i>), <i>ante-</i>, <i>circum-</i>, <i>cum-</i> (<i>con-</i>), <i>de-</i>, <i>dis-</i> (<i>dif-</i>, <i>di-</i>), <i>ex</i> (<i>ef-</i>, <i>e-</i>), <i>in-</i>, <i>intro-</i> <i>ob-</i> (<i>of-</i>), <i>per-</i>, <i>post-</i>, <i>prae-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>, <i>super-</i>, <i>sub-</i> (<i>suf-</i>), <i>trans-</i>: <i>auferre</i> (31.52; = endur-se'n); <i>perferre</i> (30.56; = aguantar, suportar); <i>praeferre</i> (32.83; = preferir); <i>proferre</i> (30.142; = treure / exhibir / pronunciar); <i>referre</i> (33.57; = portar de tornada / relatar); <i>transferre</i> (33.73; = traslladar / transferir, trametre)   D.C.: preferir, proferir, referir, transferir; diferir, inferir, oferir; preferència, referència, relat, transferència, trasllat (cast. traslado), ofrena,</p>
<p>FUND- / FŪD- / FUS- (= escampar)</p> <p><i>fundere fūdisse fūsum</i> (30.114): escampar, fondre.   DL: <i>fusio -ōnis f</i>: vessament, efusió; <i>fūsor -ōris m</i>: abocador; <i>fūsus -i m</i>: fus (cast huso). Compostos verbals amb <i>ad-</i> (<i>af-</i>), <i>cum-</i> (<i>con-</i>), <i>dis-</i> (<i>dif-</i>), <i>ex-</i> (<i>ef-</i>), <i>in-</i>, <i>per-</i>, <i>pro-</i>, <i>trans-</i>, etc.   D.C.: efusió, confusió, difusió, profusió, transfusió, etc</p>
<p>I- / E- /IT- (= anar)</p>

<p><i>īre eō ivisse (iisse) itum</i> (6,20; 16,72): anar DL: <i>iter itineris n</i> (30.25): camí, itinerari. Compostos verbals amb <i>amb-</i> (<<i>ambi-</i>), <i>ab-</i>, <i>ad-</i>, <i>ante-</i>, <i>circum-</i>, <i>cum-</i> (<i>co-</i> / <i>com-</i>), <i>ex-</i>, <i>in-</i>, <i>inter-</i>, <i>ob-</i>, <i>prae-</i>, <i>praeter-</i>, <i>pro-</i> (<i>prod-</i>), <i>re-</i> (<i>red-</i>), <i>sub-</i>, <i>trans-</i>: <i>abīre</i> (8,18; = anar-se'n), <i>adīre</i> (7,62; = anar-hi), <i>exīre</i> (7,83; anar-se de), <i>praeterīre</i> (= passar de llarg / deixar de banda), <i>redīre</i> (15,67; = tornar, cast. "volver), <i>transīre</i> (33.84, = passar a l'altra banda, travessar). D.C.: ir (cast.), èxit, pretèrit, trànsit.</p>
<p><i>IAC- / -IC-, IACT- / -IECT-</i> (= llançar)</p>
<p><i>iacere -iō iēcisse iactum</i> (12,108): llançar. <i>eicere -iō eiēcisse eiectum</i> (28.5): llançar / treure / arrencar DL: <i>iacāre</i>: llançar, echar (cast. < *<i>ex-iactare</i>), <i>iacātio iōnis f.</i>: agitació; <i>iaculum i n.</i>: arma de llançar, dard, <i>iaculātio iōnis f.</i>: acte de llançar. Compostos verbals amb <i>ab-</i>, <i>ad-</i>, <i>cum-</i> (<i>con-</i>), <i>de-</i>, <i>dis-</i>, <i>e-</i>, <i>in-</i>, <i>inter-</i>, <i>ob-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i>, <i>super-</i>, <i>trans-</i> (<i>tra-</i>): <i>disicere</i> (= dispersar), <i>ēicere</i> (28.5 i 73; llançar / treure / arrencar), <i>inicere</i> (= llançar / dins / posar / causar), <i>proicere</i> (27.92; = llançar endavant / allargar), <i>reicere</i> (= fer tornar / apartar / rebutjar) D.C.: llançar, echar (cast.), injectar, injecció, projectar, projecte, projectil, rechazar (cast.< *<i>re-iactare</i>), etc</p>
<p><i>LEG- / -LIG-, LECT-</i> (= llegir / recollir)</p>
<p><i>legere (3) lēgisse lectum</i> (18,37): collir / llegir <i>colligo collēgi collectum</i> : recollir <i>diligere dīlexi dīlectum</i>: estimar DL: <i>lectio -ōnis f.</i>: lliçó; <i>lector -ōris m.</i>: lector; <i>legiō -ōnis</i> (33.1): legió, cos escollit de soldats; <i>lēx lēgis f</i> (31.105): llei; <i>legāre</i>: enviar com a legat o ambaixador; <i>collega -ae m.</i>: company (de càrrec o elecció); <i>legatiō -ōnis f.</i>: delegació; <i>legātus -us m.</i>: legat, ambaixador; <i>legātum -ī n.</i>: llegat (d'un testament); Compostos verbals amb <i>per-</i>, <i>prae-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i>, <i>cum-</i> (<i>col-</i>), <i>de-</i>, <i>e-</i>, <i>di-</i>, <i>Inter-</i>, <i>se-</i>, <i>nec-</i>: <i>perlegere</i>: llegir de cap a cap; <i>colligere</i>: recollir; <i>diligere</i>: estimar; <i>intellegere</i>: entendre; <i>neglegere</i> (27.101): despreocupar-se; etc D.C.: lliçó, lector, legió, llei, legal, col·lega, col·legi, col·lecta, delegació, llegat, collir, diligent, negligent, intel·ligent, etc</p>
<p><i>MIT- / MISS-</i> (= enviar)</p>
<p><i>mittere (3) mīsisse missum</i> (19,79): deixar anar, enviar. DL: <i>missiō -ōnis f.</i>; <i>missilis -e.</i>: arma que es dispara; <i>admittere</i> (22.9; = rebre, admetre); <i>com-mittere</i>: encetar, dur a terme; <i>dimittere</i> (23.12; = deixar anar, acomiadar); <i>e-mittere</i>: llançar; <i>emissio -ōnis f.</i>; <i>im-mittere</i>: fer anar; <i>inter-mittere</i>: deixar entremig; <i>per-mittere</i>: deixar anar, aviar; <i>promittere</i> (23. 87; = prometre); <i>prōmissum -ī n.</i> (23.95; = promesa); <i>remittere</i> (19,81; = enviar de tornada, remetre / afluixar); <i>sub-mittere</i>: col·locar sota, sotmetre; <i>transmittere</i>: fer passar (a l'altra banda); D.C.: admetre, cometre, dimitir, dimissió, prometre, promesa, cometre, comissió, emetre, emissió, permetre, permís, sotmetre, submissió, transmetre, transmissió, tramesa, etc.</p>
<p><i>NOSC-, NOT-</i> (= conèixer) (Arrel pura: <i>NO-</i> o <i>GNO-</i>)</p>

<p>co-gnōscere –gnōvisse –<gnitum (21.2): conèixer.</p> <p>DL: <i>noti ōrum m pl</i>: coneguts, amics; <i>notus a um</i>: conegut, manifest; <i>notittia –ae f</i>: coneixement; <i>notio ōnis f</i>: noció; nobilis e (29.66); <i>notarius ii m</i>: secretari. Compostos verbals amb <i>ad-</i> (<i>a-gn-</i>), <i>cum-</i> (<i>co-gn-</i>), <i>di-</i> (<i>di-gn-</i>), <i>inter-</i>, <i>per-</i>, <i>prae-</i>: <i>cognōscere</i> (21.2)</p> <p>D.C.: conèixer, nota, notícia, noció, notari, etc</p>
<p>PELL-, PULS- (= empènyer)</p> <p>pellere pepulisse pulsum (22.85): batre //empènyer// fer fora (cast: empujar).</p> <p>DL: <i>pulsus –ūs m</i>: xoc, pols, batec; <i>pulsāre</i> (3,8): colpejar; <i>pulsātiō –ōnis f</i>: copejament //agressió; <i>pulsātor –ōris m</i>: tocador d'un instrument. Compostos verbals amb <i>ad-</i>(<i>ap-</i>); <i>cum-</i> (<i>com-</i>), <i>dē-</i>, <i>dis-</i>, <i>ēx-</i>, <i>in-</i>(<i>im-</i>), <i>per-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>: appellāre (16,3; = cridar algú, anomenar), <i>expellere</i> (= expulsar, fer fora), <i>impellere</i> (=empènyer), <i>repellere</i> (= tirar enrere, apartar).</p> <p>D.C.: pols, pulsació, apel·lar, apel·lació, expel·lir, expulsar, expansió, impuls, impulsar, repel·lent, repulsa, repulsió, etc.</p>
<p>PET-, PETIT- (= demanar, cast. pedir)</p> <p>petere petivisse petitum (9,32 i 74; 32. 74): dirigir-se a, cercar(Ac) / demanar</p> <p>DL: <i>petiio iōnis f</i>: petició, demanda; <i>petulans antis</i>: petulant, insolent, provocatiu. Compostos verbals amb <i>ad-</i> (<i>ap-</i>), <i>cum-</i>, <i>ex-</i>, <i>in-</i>, <i>ob-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i>: <i>appetere</i> (= intentar agafar, abastar / atacar), <i>competere</i> (= coincidir, convenir / ésser capaç), <i>repetere</i> (= tornar a, reprendre).</p> <p>D.C.: petició, pedir (cast.), apetito (cast), competir, competència, repetir, repetició, etc.</p>
<p>PŌN-, POSIT- (= posar, col·locar)</p> <p>pōnere posuisse positum (4,60; 21.61): posar</p> <p>DL: <i>positio iōnis f</i>: posició; <i>positus us m</i>: l'acte de posar, posició. Compostos verbals amb: <i>ad-</i>, <i>circum-</i>, <i>cum-</i> (<i>com-</i>), <i>de-</i>, <i>dis-</i>, <i>ex-</i>, <i>in-</i> (<i>im-</i>), <i>inter-</i>, <i>ob-</i> (<i>op-</i>), <i>post-</i>, <i>prae-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>, <i>se-</i>, <i>trans-</i>: <i>componere</i> (= ajuntar, unir), <i>deponere</i> (= deixar, posar a terra), <i>disponere</i> (= col·locar, disposar), <i>exponere</i> (= estendre, exposar), <i>imponere</i> (col·locar en, aplicar), <i>interponere</i> (= posar entremig), <i>opponere</i> (= posar davant, oposar), <i>postponere</i> (= posposar, considerar menys important), <i>praeponere</i> (= posar al davant, anteposar), <i>proponere</i> (= mostrar, exposar / proposar), <i>reponere</i> (= tornar a posar, restablir), <i>seponere</i> (= deixar de banda, desmar / apartar), <i>transponere</i> (= transportar, traslladar)</p> <p>D.C.: pondre, posat, pòsit, compondre, depositar, disposar, dipòsit, exposar, expòsit, imposar, interposar, oposar, oposició, preposició, propoosar, proposició, reposar, reposició, etc.</p>
<p>QUAER- / -QUIR-, QUAEST- / -QUEST- / -QUĪSĪT- (= buscar)</p> <p>quaerere –quaesivisse quaesitum (9,60): cercar, buscar</p> <p>requirere requisivi (-isii) requisitum: buscar / preguntar / requerir, haver de menester.</p> <p>DL: <i>quaestiō ōnis f</i>: qüestió, indagació; <i>quaesitum –ī n</i>: qüestió, pregunta; <i>quaestor –ōris m</i>: qüestor, tresorer. Compostos verbals amb <i>ad-</i>(<i>ac-</i>), <i>cum-</i>, <i>dis-</i>, <i>ex-</i>, <i>in-</i>, <i>per-</i>, <i>re-</i>: <i>acquirere</i>, <i>inquirere</i>, requirere (34,137; = buscar / preguntar)</p> <p>D.C.: qüestió, adquirir, adquisició, disquisició, requisit, inquirir, inquisició, “querer” (cast.), etc.</p>
<p>SCRIB-/ SCRIPT- (escriure)</p>

<p><u>scrĭbere</u> (3) <u>scripsisse scriptum</u>: escriure <i>scriba -ae m</i>: escriptent; <i>scriptor -ōris m</i>; <i>scriptum -i n</i>: escrit; <i>scriptura -ae f</i>;   Compostos verbals amb <i>ad-</i>, <i>circum-</i>, <i>cum-</i>, <i>de-</i>, <i>ex-</i>, <i>in-</i>, <i>per-</i>, <i>post-</i>, <i>prae-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i>, <i>super-</i>, <i>trans-</i>: <i>describere</i>; <i>inscribere</i> (23.64; = inscriure); <i>inscriptio -ōnis f</i>   (31.204); <i>praescribere</i>: escriure al capdamunt / prescriure, ordenar; <i>subscribere</i>:   escriure a sota / anotar / signar; <i>transscribere</i>: transcriure, copiar; etc D.C.: escriure, escriptent, escriptor, descripció, inscripció, prescripció, transcripció, etc</p>
<p><u>SOLV-</u> / <u>SOLUT-</u> (= deslligar) <u>solvere</u> -<u>visse solūtum</u> (22.63): deixar anar, deslligar, desfer.   DL: <i>solūtor ōris m</i>: pagador; <i>solus -a -um</i>: sol, solitari; <i>solāre</i>: assolar, devastar.   Compostos verbals amb <i>ab-</i>, <i>dis-</i>, <i>ex-</i>, <i>per-</i>, <i>re-</i>: <i>absolvere</i> (= deslligar / pagar /   absoldre, declarar innocent / enllestir), <i>dissolvere</i> (= disgregar / desfer / saldar un deute, <i>resolvere</i> (= deixar anar, alliberar / pagar, satisfer / posar fi, resoldre). D.C.: solució, solucionar, absoldre, absolució, dissoldre, dissolut, dissolució, resoldre,   resolució, resultat.</p>
<p><u>STA-</u> / <u>-STI-</u>, <u>STAT-</u> / <u>-STIT-</u> (= estar dempeus, establir) <u>-STITU-</u>, <u>-STITUT-</u> (= establir)</p>
<p><u>stāre stetisse statum</u> (11,32): estar dret, estar dempeus. <u>in-stituere in-stituisse in-stitutum</u>   DL: <i>statio ōnis f</i>: estació, residència; <i>statuere -uisse statūm</i>: establir, fundar (amb els   següents derivats fundar: <i>statūtum -i n</i>: estatut, decret; <i>instituire</i>: instituir, fundar; <i>restituere</i>: restablir; <i>substituere</i>: substituir), <i>statua -ae f</i>; <i>stabulum -i n</i>; <i>stabilis e</i>.   Compostos verbals amb <i>ad-</i>, <i>circum-</i>, <i>cum-</i> (<i>con-</i>), <i>de-</i>, <i>ex-</i>, <i>in-</i>, <i>inter-</i>, <i>ob-</i>, <i>per-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i>: <i>cōnstāre</i> (8,56; = costar), <i>exstare</i> (= sobresortir / mostrar-se), <i>obstare</i> (estar   davant, ser un obstacle), <i>*restaurāre</i> (= refer). D.C.: estació, estatut, instituir, institut, substituir, substitut, establia (cast.   establo), estable, costar, obstacle, etc</p>
<p><u>VEN-/VĒN-/VENT-</u> (= arribar, venir)</p>
<p><u>venire</u> (4) <u>vēnisse ventum</u> (3,21) : <i>venir, arribar</i>   DL: <i>adventus -us m</i>: arribada; <i>conventum -i n</i>: pacte; <i>conventus -us m</i>: junta, reunió; <i>eventus -us m</i>: esdeveniment; <i>conventio -ōnis f</i>: contracte, acord, reunió; <i>inventio -ōnis</i> <i>f</i>: invenció. Compostos verbals amb: <i>ad-</i>, <i>ante-</i>, <i>circum-</i>, <i>cum-</i> (<i>con-</i>), <i>de-</i>, <i>e-</i>, <i>in-</i>, <i>per-</i>, <i>prae-</i>, <i>pro-</i>, <i>re-</i>, <i>sub-</i>, <i>super-</i>: <i>ad-venire</i> (7,30; = arribar-hi); <i>convenire</i> (= aplegar-se,   reunir-se), <i>invenire</i> (26.20; = trobar), <i>evenire</i> (= sortir), <i>pervenire</i> (28.137; = acostar-   s'hi); <i>provenire</i> (= sorgir / produir-se), <i>revenire</i> (= retornar). D.C.: venir, advenedizo (cast), convenir, provenir, advent, convent, convenció,   eventualitat, invenció, etc</p>
<p><u>VID-, VĪD-, VIS-</u> (= veure)</p>
<p><u>videre vīdisse, vīsum</u> (3,11, 11,50): veure   DL: <i>visio ōnis f</i>; visió; <i>visus us m</i>: la vista; <i>visibilis e</i>: visible; <i>visitāre</i>. Compostos   verbals amb <i>e-</i>, <i>in-</i>, <i>per-</i>, <i>prae-</i>, <i>pro-</i>: <i>invidere</i> (29.80, = envejar), <i>praevidere</i> (=   preveure), <i>providere</i> (= veure per endavant / prevenir / prendre precaucions). D.C.: veure, visió, visible, envejar, preveure, provisió, etc</p>
<p><u>VINC-</u> / <u>VICT-</u> (= véncer)</p>

vincere vīcisse victum (21.46): vèncer

DL: *victor oris m*: vencedor, *victoria ae f*: victòria, *victima ae f*: víctima . Compostos verbals amb *cum-* (*con-*), *e-*, *per-*, *re-*: *convincere* (= refutar, convèncer).

D.C.: vèncer, convèncer, victòria, etc.

Els prefixos (*praeverbia*)

Simplex dicitur verbum quod non factum est ex alio verbo, ut “dare”, “facere”, “currere”. E verbis simplicibus fiunt verba composita praepositis syllabis quae vocantur “praeverbia”. Praeverbia Latina sunt haec:

<i>ab- / ā-</i>	<i>con-</i>	<i>in-</i>	<i>per-</i>	<i>re-</i>
<i>ad-</i>	<i>dē-</i>	<i>inter-</i>	<i>prae-</i>	<i>sub-</i>
<i>ante-</i>	<i>dis-</i>	<i>intrō-</i>	<i>praeter-</i>	<i>super-</i>
<i>circum-</i>	<i>ex- / ē-</i>	<i>ob-</i>	<i>prō-</i>	<i>trāns-</i>

Quaedam praeverbia mutantur propter litteras sequentes:

ab->abs-, au-: abs-terrēre, au-fugere.

ad- > ac-, af-, ag-, ap-, ar-, as-, at-, a-,: ac-cēdere, af-ferre, ag-gredi, al-loqui, ap-ponere, ar-rogrāre, as-sequi, at-tulisse, a-spicere.

con- > col-, com-, cor-, co-: col-labi, com-movēre, com-probāre, cor-rumpere, co-īre.

dis- > dif-, dī-, di-: dif-fidere, di-grēdi, di-lacerāre, di-mittere, di-ripere, di-scribere

ex- > ef-: ef-fuugere.

in-> il-, im-, ir-: il-ludere, im-mittere, imm-pellere, ir-rumpere.

ob > oc-, of-, op-: oc-currere, of-ferre, op-pugnāre.

prō-> prod- (ante vocalem): prod-esse.

re > red- (ante vocalem): red-īre.

sub- > suc-, suff-, sup-, sur-, su-, sus-: suc-cēdere, suf-ficere, sup-plēre, sur-ripere, suspicere, sus-tinēre, sus-cipere.

trans- > tra-: tra-ducere

Vocalis verbi simplicis saepe mutatur praeposito praeverbio (= La vocal d'un verb simple sovint es canvia quan es posa al davant un prefix):

CANVI VOCÀLIC	VERB SIMPLE > V. COMPOST	EXEMPLES
<i>a > i</i>	<i>agere > -igere</i>	<i>ex-igere</i>
	<i>cadere > -cidere</i>	<i>con-cidere</i>
	<i>capere > -cipere</i>	<i>ac-cipere</i>
	<i>facere > -ficere</i>	<i>ef-ficere</i>
	<i>iacere > -(i)icere</i>	<i>ab-icere</i>
<i>e > i</i>	<i>emere > -imere</i>	<i>red-imere</i>
	<i>legere > -ligere</i>	<i>e-ligere</i>
	<i>premere > -primere</i>	<i>re-primere</i>
	<i>tenere > -tinere</i>	<i>re-tinere</i>
	<i>dedisse > -didisse</i>	<i>ad-didisse</i>
<i>a > e</i>	<i>dare > -dere</i>	<i>ad-dere</i>
	<i>gradi > -gredi</i>	<i>e-gredi</i>
	<i>captum > -ceptum</i>	<i>ac-ceptum</i>

	<i>factum</i> > <i>-fectum</i>	<i>ef-fectum</i>
	<i>raptum</i> > <i>-reptum</i>	<i>e-reptum</i>
<i>ae</i> > <i>ī</i>	<i>caedere</i> > <i>-cīdere</i>	<i>oc-cīdere</i>
	<i>qaerere</i> > <i>-quīrere</i>	<i>ex-quīrere</i>
<i>au</i> > <i>ū</i>	<i>claudere</i> > <i>-clūdere</i>	<i>in-clūdere</i>

Annex 2: Coniugatio verbōrum

Indicatiu (*Indicātivus*)

Present actiu: Tema de present + D.P.A

Praesēns actīvum

Thema praesentis	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>am/ō</i> 2 <i>amā/s</i> 3 <i>ama/t</i>	1 <i>mone/ō</i> 2 <i>monē/s</i> 3 <i>mone/t</i>	1 <i>leg/ō</i> 2 <i>leg/is</i> 3 <i>leg/it</i>	1 <i>capi/ō</i> 2 <i>capi/s</i> 3 <i>capi/t</i>	1 <i>audi/ō</i> 2 <i>audī/s</i> 3 <i>audī/t</i>
plur.	1 <i>amā/mus</i> 2 <i>amā/tis</i> 3 <i>ama/nt</i>	1 <i>monē/mus</i> 2 <i>monē/tis</i> 3 <i>mone/nt</i>	1 <i>leg/imus</i> 2 <i>leg/itis</i> 3 <i>leg/unt</i>	1 <i>capi/mus</i> 2 <i>capi/tis</i> 3 <i>capi/unt</i>	1 <i>audī/mus</i> 2 <i>audī/tis</i> 3 <i>audi/unt</i>

Present passiu: Tema de present + D.A.P

Praesēns passīvum

Thema praesentis	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>am/or</i> 2 <i>amā/ris</i> 3 <i>amā/tur</i>	1 <i>mone/or</i> 2 <i>monē/ris</i> 3 <i>monē/tur</i>	1 <i>leg/or</i> 2 <i>leg/eris</i> 3 <i>leg/itur</i>	1 <i>cap/ior</i> 2 <i>cap/eris</i> 3 <i>capi/tur</i>	1 <i>audi/or</i> 2 <i>audī/ris</i> 3 <i>audī/tur</i>
plur.	1 <i>amā/mur</i> 2 <i>amā/minī</i> 3 <i>ama/ntur</i>	1 <i>monē/mur</i> 2 <i>monē/minī</i> 3 <i>mone/ntur</i>	1 <i>leg/imur</i> 2 <i>leg/iminī</i> 3 <i>leg/untur</i>	1 <i>capi/mur</i> 2 <i>capi/minī</i> 3 <i>capi/untur</i>	1 <i>audī/mur</i> 2 <i>audī/minī</i> 3 <i>audi/untur</i>

Pretèrit d'imperfet d'indicatiu actiu: Tema de present + *-ba-* + D.P.A.

Imperfectum actīvum

Thema praesentis	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>amā/ba/m</i> 2 <i>amā/bā/s</i> 3 <i>amā/ba/t</i>	1 <i>monē/ba/m</i> 2 <i>monē/bā/s</i> 3 <i>monē/ba/t</i>	1 <i>leg/ēba/m</i> 2 <i>leg/ēbā/s</i> 3 <i>leg/ēba/t</i>	1 <i>capi/ēba/m</i> 2 <i>capi/ēbā/s</i> 3 <i>capi/ēba/t</i>	1 <i>audi/ēba/m</i> 2 <i>audi/ēbā/s</i> 3 <i>audi/ēba/t</i>
plur.	1 <i>amā//bā/mus</i> 2 <i>amā/bā/tis</i> 3 <i>amā/ba/nt</i>	1 <i>monē/bā/mus</i> 2 <i>monē/bā/tis</i> 3 <i>monē/ba/nt</i>	1 <i>leg/ēbāmus</i> 2 <i>leg/ēbā/tis</i> 3 <i>leg/ēba/nt</i>	1 <i>capi/ēbā/mus</i> 2 <i>capi/ēbā/tis</i> 3 <i>capi/ēba/nt</i>	1 <i>audi/ēbā/mus</i> 2 <i>audi/ēbā/tis</i> 3 <i>audi/ēba/nt</i>

Pretèrit d'imperfet d'indicatiu passiu: Tema de present + *-ba-* + D.P.P.

Imperfectum passivum

Temes	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap/i-</i>	(4) <i>audī-</i>
sing.	1 <i>amā/ba/r</i>	1 <i>monē/ba/r</i>	1 <i>leg/ēba/r</i>	1 <i>cap/i/ēba/r</i>	1 <i>audi/ēba/r</i>
	2 <i>amā/bā/ris</i>	2 <i>monē/bā/ris</i>	2 <i>leg/ēbā/ris</i>	2 <i>cap/i/ēbā/ris</i>	2 <i>audi/ēbā/ris</i>
	3 <i>amā/bā/tur</i>	3 <i>monē/bā/tur</i>	3 <i>leg/ēbā/tur</i>	3 <i>cap/i/ēba/tur</i>	3 <i>audi/ēbā/tur</i>
plur.	1 <i>amā//bā/mur</i>	1 <i>monē/bā/mur</i>	1 <i>leg/ēbāmur</i>	1 <i>cap/i/ēbā/mur</i>	1 <i>audi/ēbā/mur</i>
	2 <i>amā/bā/minī</i>	2 <i>monē/bā/minī</i>	2 <i>leg/ēbā/minī</i>	2 <i>cap/i/ēbā/minī</i>	2 <i>audi/ēbā/minī</i>
	3 <i>amā/ba/ntur</i>	3 <i>monē/ba/ntur</i>	3 <i>leg/ēba/ntur</i>	3 <i>cap/i/ēba/ntur</i>	3 <i>audi/ēba/ntur</i>

Futur d'imperfet d'indicatiu actiu: Tema de present + *-b-* (1^a i 2^a) / *-a-* i *-e-* (3^a i 4^a) + D.P.A.

Futurum activum

Temes	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī-</i>
sing.	1 <i>amā/b/ō</i>	1 <i>monē/b/ō</i>	1 <i>leg/a/m</i>	1 <i>cap/i/a/m</i>	1 <i>audi/a/m</i>
	2 <i>amā/b/is</i>	2 <i>monē/b/is</i>	2 <i>leg/ē/s</i>	2 <i>cap/i/ē/s</i>	2 <i>audi/ē/s</i>
	3 <i>amā/b/it</i>	3 <i>monē/b/it</i>	3 <i>leg/e/t</i>	3 <i>cap/i/e/t</i>	3 <i>audi/e/t</i>
plur.	1 <i>amā//b/imus</i>	1 <i>monē/b/imus</i>	1 <i>leg/ē/mus</i>	1 <i>cap/i/ē/mus</i>	1 <i>audi/ē/mus</i>
	2 <i>amā/b/itis</i>	2 <i>monē/b/itis</i>	2 <i>leg/ē/tis</i>	2 <i>cap/i/ē/tis</i>	2 <i>audi/ē/tis</i>
	3 <i>amā/b/unt</i>	3 <i>monē/b/unt</i>	3 <i>leg/e/nt</i>	3 <i>cap/i/e/nt</i>	3 <i>audi/e/nt</i>

Futur d'imperfet d'ind. passiu: Tema de present + *-b-* (1^a i 2^a) / *-a-* i *-e-* (3^a i 4^a) + D.P.P

Futurum passivum

	(1) <i>amārī</i>	(2) <i>monērī</i>	(3) <i>legī</i>	(3) <i>cap/ī</i>	(4) <i>audī/rī</i>
sing.	1 <i>amā/b/or</i>	1 <i>monē/b/or</i>	1 <i>leg/a/r</i>	1 <i>cap/i/a/r</i>	1 <i>audi/a/r</i>
	2 <i>amā/b/eris</i>	2 <i>monē/b/eris</i>	2 <i>leg/ē/ris</i>	2 <i>cap/ē/ris</i>	2 <i>audi/ē/ris</i>
	3 <i>amā/b/itur</i>	3 <i>monē/b/itur</i>	3 <i>leg/ē/tur</i>	3 <i>cap/i/ē/tut</i>	3 <i>audi/ē/tur</i>
plur.	1 <i>amā//b/imur</i>	1 <i>monē/b/imur</i>	1 <i>leg/ē/mur</i>	1 <i>cap/i/ē/mur</i>	1 <i>audi/ē/mur</i>
	2 <i>amā/b/iminī</i>	2 <i>monē/b/iminī</i>	2 <i>leg/ē/minī</i>	2 <i>cap/i/ē/minī</i>	2 <i>audi/ē/minī</i>
	3 <i>amā/b/untur</i>	3 <i>monē/b/untur</i>	3 <i>leg/e/ntur</i>	3 <i>cap/i/e/ntur</i>	3 <i>audi/e/ntur</i>

Pretèrit de perfet actiu: Tema de perfet + Desinències especials del pretèrit de perfet

Perfectum activum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/ī</i>	1 <i>monu/ī</i>	1 <i>lēg/l</i>	1 <i>cēp/ī</i>	1 <i>audīv/ī</i>
	2 <i>amāv/istī</i>	2 <i>monu/istī</i>	2 <i>lēg/istī</i>	2 <i>cēp/istī</i>	2 <i>audīv/istī</i>
	3 <i>amāv/it</i>	3 <i>monu/it</i>	3 <i>lēg/it</i>	3 <i>cēp/it</i>	3 <i>audīv/it</i>
plur.	1 <i>amāv/imus</i>	1 <i>monu/imus</i>	1 <i>lēg/imus</i>	1 <i>cēp/imus</i>	1 <i>audīv/imus</i>
	2 <i>amāv/istis</i>	2 <i>monu/istis</i>	2 <i>lēg/istis</i>	2 <i>cēp/istis</i>	2 <i>audīv/istis</i>
	3 <i>amāv/ērunt</i>	3 <i>monu/ērunt</i>	3 <i>lēg/ērunt</i>	3 <i>cēp/ērunt</i>	3 <i>audīv/ērunt</i>

Pretèrit perfet passiu d'indicatiu: Part. perfet + present d'indicatiu d'esse

Praeteritum perfectum passivum indicativum

Participi de perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>sum</i> 2 <i>es</i> 3 <i>est</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>sumus</i> 2 <i>estis</i> 3 <i>sunt</i>

Pret plusquamperfet actiu: Tema de perfet + -era- + D.P.A.

Plusquamperfectum activum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/era/m</i> 2 <i>amāv/erā/s</i> 3 <i>amāv/era/t</i>	1 <i>monu/era/m</i> 2 <i>monu/erā/s</i> 3 <i>monu/era/t</i>	1 <i>lēg/era/m</i> 2 <i>lēg/erā/s</i> 3 <i>lēg/era/t</i>	1 <i>cēp/era/m</i> 2 <i>cēp/erā/s</i> 3 <i>cēp/era/t</i>	1 <i>audīv/era/m</i> 2 <i>audīv/erā/s</i> 3 <i>audīv/era/t</i>
plur.	1 <i>amāv/erā/mus</i> 2 <i>amāv/erā/tis</i> 3 <i>amāv/era/nt</i>	1 <i>monu/erā/mus</i> 2 <i>monu/erā/tis</i> 3 <i>monu/era/nt</i>	1 <i>lēg/erā/mus</i> 2 <i>lēg/erā/tis</i> 3 <i>lēg/era/nt</i>	1 <i>cēp/erā/mus</i> 2 <i>cēp/erā/tis</i> 3 <i>cēp/era/nt</i>	1 <i>audīv/erā/mus</i> 2 <i>audīv/erā/tis</i> 3 <i>audīv/era/nt</i>

Pretèrit plusquamperfet: Participi de perfet + pret impf d'indicatiu d'esse

Plūsquamperfectum Passivum

Participi de perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>era/m</i> 2 <i>erā/s</i> 3 <i>era/t</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>erā/mus</i> 2 <i>erā/tis</i> 3 <i>era/nt</i>

Futur de perfet actiu: tema de perfet + *-er(o-, i-)* + D.P.A.

Futūrum perfectum actīvum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/eri/m</i> 2 <i>amāv/eri/s</i> 3 <i>amāv/eri/t</i>	1 <i>monu/eri/m</i> 2 <i>monu/eri/s</i> 3 <i>monu/eri/t</i>	1 <i>lēg/eri/m</i> 2 <i>lēg/eri/s</i> 3 <i>lēg/eri/t</i>	1 <i>cēp/eri/m</i> 2 <i>cēp/eri/s</i> 3 <i>cēp/eri/t</i>	1 <i>audīv/eri/m</i> 2 <i>audīv/eri/s</i> 3 <i>audīv/eri/t</i>
plur.	1 <i>amāv/eri/mus</i> 2 <i>amāv/eri/tis</i> 3 <i>amāv/eri/nt</i>	1 <i>monu/eri/mus</i> 2 <i>monu/eri/tis</i> 3 <i>monu/eri/nt</i>	1 <i>lēg/eri/mus</i> 2 <i>lēg/eri/tis</i> 3 <i>lēg/eri/nt</i>	1 <i>cēp/eri/mus</i> 2 <i>cēp/eri/tis</i> 3 <i>cēp/eri/nt</i>	1 <i>audīv/eri/mus</i> 2 <i>audīv/eri/tis</i> 3 <i>audīv/eri/nt</i>

Futur perfet passiu: Participi de perfet + futur perfet de *esse*

Futūrum perfectum passīvum

Part perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>er/o</i> 2 <i>er/is</i> 3 <i>er/it</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>er/imus</i> 2 <i>er/itis</i> 3 <i>er/unt</i>

Subjuntiu (*Coniūntivus*)

Present de subjuntiu actiu: Tema de present + *ē(1) / ā* (altres) + D.P.A.

Coniūntivus praesēns actīvum

	(1) <i>amāre</i>	(2) <i>monē/re</i>	(3) <i>leg/ere</i>	(3) <i>cap/ere</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>am/e/m</i> 2 <i>am/ē/s</i> 3 <i>am/e/t</i>	1 <i>mone/a/m</i> 2 <i>mone/ā/s</i> 3 <i>mone/a/t</i>	1 <i>leg/a/m</i> 2 <i>leg/ā/s</i> 3 <i>leg/a/t</i>	1 <i>capi/a/m</i> 2 <i>capi/ā/s</i> 3 <i>capi/a/t</i>	1 <i>audi/a/m</i> 2 <i>audī/ā/s</i> 3 <i>audi/a/t</i>
plur.	1 <i>am/ē/mus</i> 2 <i>am/ē/tis</i> 3 <i>am/e/nt</i>	1 <i>mone/ā/mus</i> 2 <i>mone/ā/tis</i> 3 <i>mone/a/nt</i>	1 <i>leg/ā/mus</i> 2 <i>leg/ā/tis</i> 3 <i>leg/a/nt</i>	1 <i>capi/ā/mus</i> 2 <i>capi/ā/tis</i> 3 <i>capi/ā/nt</i>	1 <i>audī/ā/mus</i> 2 <i>audī/ā/tis</i> 3 <i>audi/a/nt</i>

Present de subjuntiu passiu: Tema de present + *ē(1) / ā* (altres) + D.P.P.

Coniūntivus praesēns passīvum

	(1) <i>amāre</i>	(2) <i>monē/re</i>	(3) <i>leg/ere</i>	(3) <i>cap/ere</i>	(4) <i>audī/re</i>
sing.	1 <i>am/e/r</i> 2 <i>am/ē/ris</i> 3 <i>am/ē/tur</i>	1 <i>mone/a/r</i> 2 <i>mone/ā/ris</i> 3 <i>mone/ā/tur</i>	1 <i>leg/a/r</i> 2 <i>leg/ā/ris</i> 3 <i>leg/ā/tur</i>	1 <i>capi/a/r</i> 2 <i>capi/ā/ris</i> 3 <i>capi/ā/tur</i>	1 <i>audi/a/r</i> 2 <i>audī/ā/ris</i> 3 <i>audi/ā/tur</i>
plur.	1 <i>am/ē/mur</i> 2 <i>am/ē/minī</i> 3 <i>am/e/ntur</i>	1 <i>mone/ā/mur</i> 2 <i>mone/ā/minī</i> 3 <i>mone/a/ntur</i>	1 <i>leg/ā/mur</i> 2 <i>leg/ā/minī</i> 3 <i>leg/a/ntur</i>	1 <i>capi/ā/mur</i> 2 <i>capi/ā/minī</i> 3 <i>capi/a/ntur</i>	1 <i>audī/ā/mur</i> 2 <i>audī/ā/minī</i> 3 <i>audi/a/ntur</i>

Preterit Imperfet de subjuntiu actiu : Tema de present + *-re-* + D.P.A.

Coniūntīvus imperfectum āctīvum

Temes	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap/i-</i>	(4) <i>audī-</i>
sing.	1 <i>amā/re/m</i> 2 <i>amā/rē/s</i> 3 <i>amā/re/t</i>	1 <i>monē/re/m</i> 2 <i>monē/rē/s</i> 3 <i>monē/re/t</i>	1 <i>leg/ere/m</i> 2 <i>leg/erē/s</i> 3 <i>leg/ere/t</i>	1 <i>cape/re/m*</i> 2 <i>cape/rē/s</i> 3 <i>cape/re/t</i>	1 <i>audī/re/m</i> 2 <i>audī/rē/s</i> 3 <i>audī/re/t</i>
plur.	1 <i>amā/rē/mus</i> 2 <i>amā/rē/tis</i> 3 <i>amā/re/nt</i>	1 <i>monē/rē/mus</i> 2 <i>monē/rē/tis</i> 3 <i>monē/re/nt</i>	1 <i>leg/erē/mus</i> 2 <i>leg/erē/tis</i> 3 <i>leg/ere/nt</i>	1 <i>cape/rē/mus</i> 2 <i>cape/rē/tis</i> 3 <i>cape/re/nt</i>	1 <i>audī/rē/mus</i> 2 <i>audī/rē/tis</i> 3 <i>audī/re/nt</i>

**cape/rem* < *capī/rem*

Preterit Imperfet de subjuntiu passiu : Tema de present + *-re-* + D.P.P.

Coniūntīvus imperfectum passīvum

Temes	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap/i-</i>	(4) <i>audī-</i>
sing.	1 <i>amā/re/r</i> 2 <i>amā/rē/ris</i> 3 <i>amā/rē/tur</i>	1 <i>monē/re/r</i> 2 <i>monē/rē/ris</i> 3 <i>monē/re/tur</i>	1 <i>leg/ere/r</i> 2 <i>leg/erē/ris</i> 3 <i>leg/erē/tur</i>	1 <i>cape/re/r*</i> 2 <i>cape/rē/ris</i> 3 <i>cape/rē/tur</i>	1 <i>audī/re/r</i> 2 <i>audī/rē/ris</i> 3 <i>audī/rē/tur</i>
plur.	1 <i>amā/rē/mur</i> 2 <i>amā/rē/minī</i> 3 <i>amā/re/ntur</i>	1 <i>monē/rē/mur</i> 2 <i>monē/rē/minī</i> 3 <i>monē/re/ntur</i>	1 <i>leg/erē/mur</i> 2 <i>leg/erē/minī</i> 3 <i>leg/ere/ntur</i>	1 <i>cape/rē/mur</i> 2 <i>cape/rē/minī</i> 3 <i>cape/re/ntur</i>	1 <i>audī/rē/mur</i> 2 <i>audī/rē/minī</i> 3 <i>audī/re/ntur</i>

**cape/rer* < *capī/rer*

Preterit perfet de subjuntiu actiu: Tema de perfet + *eri* + D.P.A.

Coniūntīvus perfectum āctīvum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/eri/m</i> 2 <i>amāv/eri/s</i> 3 <i>amāv/eri/t</i>	1 <i>monu/eri/m</i> 2 <i>monu/eri/s</i> 3 <i>monu/eri/t</i>	1 <i>lēg/eri/m</i> 2 <i>lēg/eri/s</i> 3 <i>lēg/eri/t</i>	1 <i>cēp/eri/m</i> 2 <i>cēp/eri/s</i> 3 <i>cēp/eri/t</i>	1 <i>audīv/eri/m</i> 2 <i>audīv/eri/s</i> 3 <i>audīv/eri/t</i>
plur.	1 <i>amāv/eri/mus</i> 2 <i>amāv/eri/tis</i> 3 <i>amāv/eri/nt</i>	1 <i>monu/eri/mus</i> 2 <i>monu/eri/tis</i> 3 <i>monu/eri/nt</i>	1 <i>lēg/eri/mus</i> 2 <i>lēg/eri/tis</i> 3 <i>lēg/eri/nt</i>	1 <i>cēp/eri/mus</i> 2 <i>cēp/eri/tis</i> 3 <i>cēp/eri/nt</i>	1 <i>audīv/eri/mus</i> 2 <i>audīv/eri/tis</i> 3 <i>audīv/eri/nt</i>

Preterit perfet de subjuntiu passiu: Participi de perfet + present de subjuntiu de *esse*

Coniūntīvus perfectum passīvum

Part perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>s/i/m</i> 2 <i>s/ī/s</i> 3 <i>s/i/t</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>s/i/m</i> 2 <i>s/ī/s</i> 3 <i>s/i/t</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>s/i/m</i> 2 <i>s/ī/s</i> 3 <i>s/i/t</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>s/i/m</i> 2 <i>s/ī/s</i> 3 <i>s/i/t</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>s/i/m</i> 2 <i>s/ī/s</i> 3 <i>s/i/t</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>s/ī/mus</i> 2 <i>s/ī/tis</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>s/ī/mus</i> 2 <i>s/ī/tis</i> 3 <i>s/i/nt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>s/ī/mus</i> 2 <i>s/ī/tis</i> 3 <i>s/i/nt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>s/ī/mus</i> 2 <i>s/ī/tis</i> 3 <i>s/i/nt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>s/ī/mus</i> 2 <i>s/ī/tis</i> 3 <i>s/i/nt</i>

Curs Lingua Latina: Quadern complementari de 2n de batxillerat

	3 s/i/nt				
--	----------	--	--	--	--

Pretèrit plusquamperfet de subjuntiu actiu: Tema de perfet + *isse* + D.P.A.

Coniūntīvus plūsquamperfectum āctīvum

Tema de perfet	(1) <i>amāv-</i>	(2) <i>monu-</i>	(3) <i>lēg-</i>	(3) <i>cēp/i-</i>	(4) <i>audīv-</i>
sing.	1 <i>amāv/isse/m</i> 2 <i>amāv/issē/s</i> 3 <i>amāv/isse/t</i>	1 <i>monu/isse/m</i> 2 <i>monu/issē/s</i> 3 <i>monu/isse/t</i>	1 <i>lēg/isse/m</i> 2 <i>lēg/issē/s</i> 3 <i>lēg/isse/t</i>	1 <i>cēp/isse/m</i> 2 <i>cēp/issē/s</i> 3 <i>cēp/isse/t</i>	1 <i>audīv/isse/m</i> 2 <i>audīv/issē/s</i> 3 <i>audīv/isse/t</i>
plur.	1 <i>amāv/issē/mus</i> 2 <i>amāv/issē/tis</i> 3 <i>amāv/isse/nt</i>	1 <i>monu/issē/mus</i> 2 <i>monu/issē/tis</i> 3 <i>monu/isse/nt</i>	1 <i>lēg/issē/mus</i> 2 <i>lēg/issē/tis</i> 3 <i>lēg/isse/nt</i>	1 <i>cēp/issē/mus</i> 2 <i>cēp/issē/tis</i> 3 <i>cēp/isse/nt</i>	1 <i>audīv/issē/mus</i> 2 <i>audīv/issē/tis</i> 3 <i>audīv/isse/nt</i>

Pret. plusquamperfet de subj. pass: Part. de perfet + pret.imperfet de subjuntiu de *esse*

Coniūntīvus plūsquamperfectum passīvum

Part perfet	(1) <i>amāt/us -a -um</i>	(2) <i>monit/us -a -um</i>	(3) <i>lēct/us -a -um</i>	(3) <i>capt/us -a -um</i>	(4) <i>audīt/us -a -um</i>
sing.	<i>amāt/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>monit/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>lēct/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>capt/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>	<i>audīt/us -a -um</i> 1 <i>es/se/m</i> 2 <i>es/sē/s</i> 3 <i>es/se/t</i>
plur.	<i>amāt/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>monit/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>lēct/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>capt/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>	<i>audīt/ī -ae -a</i> 1 <i>es/sē/mus</i> 2 <i>es/sē/tis</i> 3 <i>es/se/nt</i>

L'imperatiu

Present: Tema de present + Desinències especials (- , -te)

(1) s. <i>amā</i> pl. <i>amā/te</i>	(2) s. <i>vidē</i> pl. <i>vidē/te</i>	(3) s. <i>lege</i> pl. <i>leg/ite</i>	(3) s. <i>cape</i> pl. <i>cap/ite</i>	(4) s. <i>audī</i> pl. <i>audī/te</i>
--	--	--	--	--

Futur: Tema de presente + Desinències especials (-to, -tote)

(1) s. <i>amā/tō</i> pl. <i>amā/tōte</i>	(2) s. <i>vidē/tō</i> pl. <i>vidē/ tōte</i>	(3) s. <i>leg/itō</i> pl. <i>leg/ tōte</i>	(3) s. <i>capi/tō</i> pl. <i>cap/ tōte</i>	(4) s. <i>audī/tō</i> pl. <i>audī/ tōte</i>
---	--	---	---	--

Infinitiu (*Īnfīnītīvus*)

Present actiu Tema de present / -re				
(1) <i>amā/re</i>	(2) <i>vidē/re</i>	(3) <i>leg/ere</i>	(3) <i>cap/ere</i>	(4) <i>audī/re</i>
Present passiu: Tema de perfet / -rī				
(1) <i>amā/rī</i>	(2) <i>vidē/rī</i>	(3) <i>leg/ī</i>	(3) <i>cap/ī</i>	(4) <i>audī/rī</i>
Perfet actiu: Tema de perfet / -isse				
(1) <i>amāv/isse</i>	(2) <i>monu/isse</i>	(3) <i>lēg/isse</i>	(3) <i>cēp/isse</i>	(4) <i>audīv/isse</i>
Perfet passiu: Participi de perfet + infinitiu d'esse				
(1) <i>amāt/um</i> <i>-am -um esse</i>	(2) <i>monit/um</i> <i>-am -um esse</i>	(3) <i>lēct/um</i> <i>-am -um esse</i>	(3) <i>capt/um</i> <i>-am -um esse</i>	(4) <i>audīt/um</i> <i>-am -um esse</i>

Futur actiu: Participi de futur / -us -a -um + Infinitiu d'esse				
<i>amāt/ūr/us</i> - a -um esse	<i>monit/ūr/us</i> - a -um esse	<i>lect/ūr/us</i> - a -um esse	<i>capt/ūr/us</i> - a -um esse	<i>audīt/ūr/us</i> - a -um esse
Futur passiu: Supí + <i>īrī</i> (infinitiu passiu del verb <i>īre</i>)				
(1) <i>amāt/um</i> <i>īrī</i>	(2) <i>monit/um</i> <i>īrī</i>	(3) <i>lēct/um</i> <i>īrī</i>	(3) <i>capt/um</i> <i>īrī</i>	(4) <i>audīt/um</i> <i>īrī</i>

Participis (*participia*)

Present (<i>praesentis</i>): Tema de present + -ns -ntis				
(1) <i>amā/ns</i> -ant/is	(2) <i>monē/ns</i> -entis	(3) <i>leg/ēns</i> -entis	(3) <i>capi/ēns</i> -entis	(4) <i>audi/ēns</i> -entis
Futur (<i>futūri</i>): Tema de supí + -rū- + -us -a -um				
<i>amāt/ūr/us</i> - a -um	<i>monit/ūr/us</i> - a -um	<i>lect/ūr/us</i> - a -um	<i>capt/ūr/us</i> - a -um	<i>audīt/ūr/us</i> - a -um

El gerundi

El gerundi (*gerundium*): Tema de present /-nd- / -um -ī -ō

Thema praesentis	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī/re</i>
Ac	<i>ama/nd/um</i>	<i>mone/nd/um</i>	<i>leg/end/um</i>	<i>capi/end/m</i>	<i>audi/end/um</i>
G	<i>ama/nd/ī</i>	<i>mone/nd/ī</i>	<i>leg/end/ī</i>	<i>capi/end/ī</i>	<i>audi/end/ī</i>
D	<i>ama/nd/ō</i>	<i>mone/nd/ō</i>	<i>leg/end/ō</i>	<i>capi/end/ō</i>	<i>audi/end/ō</i>
Ab	<i>ama/nd/ō</i>	<i>mone/nd/ō</i>	<i>leg/end/ō</i>	<i>capi/end/ō</i>	<i>audi/end/ō</i>

El gerundiu

El gerundiu (*gerundivus*): Tema de present + -nd- + -us -a -um

Thema praesentis	(1) <i>amā-</i>	(2) <i>monē-</i>	(3) <i>leg-</i>	(3) <i>cap-/capi-</i>	(4) <i>audī/re</i>
	<i>ama/nd/us -a</i> <i>-um</i>	<i>mone/nd/us -a</i> <i>-um</i>	<i>leg/end/us -a</i> <i>-um</i>	<i>capi/end/us -a</i> <i>-um</i>	<i>audi/end/ -us</i> <i>-a -um</i>

El verb esse i els seus compostos

Verb es/se fu/isse fu/tūr/um esse

Indicātivus: Thema praes. es- / s- (es->er- davant vocal)			Imperativus		
	praesens	imperfectum	futūrum	praes.	fut
sing.	1 s/um 2 es (<es/s) 3 es/t	1 er/a/m 2 er/ā/s 3 er/a/t	1 er/o 2 er/is 3 er/it	2 es	2 es/tō
plur.	1 s/umus 2 es/tis 3 s/unt	1 er/ā/mus 2 er/ā/tis 3 er/a/nt	1 er/imus 2 er/itis 3 er/unt	2 es/te	2 es/tōte
Coniūntivus			Thema perfectī: fu-		
	praesens	imperfectum	Indicātivus	Coniūntivus	
Sing.	1 s/i/m 2 s/ī/s 3 s/i/t	1 es/se/m 2 es/sē/s 3 es/se/t	Pr pf. fu/ī	fu/eri/m	
Plur.	1 s/ī/mus 2 s/ī/tis 3 s/i/nt	1 es/sē/mus 2 es/sē/tis 3 es/se/nt	Pr plqpf. fu/era/m Fut pf. fu/er/ō	fu/isse/m	

1 aber/a/m	1 poter/a/m
2 aber/ā/s	2 poter/ā/s
3 aber/a/t	3 poter/a/t
1 aber/ā/mus	1 poter/ā/mus
2 aber/ā/tis	2 poter/ā/tis
3 aber/a/nt	3 poter/a/nt

Sintaxi llatina

(adaptada al

LINGUA LATINA PER SE ILLUSTRATA PARS I

FAMILIA ROMANA)

Sintaxi dels casos

Nota: En aquest estudi de sintaxi només assenyalarem la quantitat llarga de les vocals dels exemples trets del **FAMILIA ROMANS** o **ROMA AETERNA** del mètode Órberg. En els exemples restants ens limitarem a assenyalar la quantitat de la penúltima síl·laba quan així es requereixi per motiu de l'accent prosòdic.

El nominatiu i vocatiu

1. EL nominatiu subjecte

El nominatiu és el cas del subjecte del verb en un mode personal (indicatiu, subjuntiu i imperatiu):

Iūlius in magnā villā habitat (5.1).

2. El nominatiu predicat nominal

El predicat nominal o atribut amb un verb copulatiu (*esse*) en mode personal, va en nominatiu:

Syra nōn est fēmina pulchra (5.17)

3. Altres verbs copulatius

A part del verb *esse*, hi ha altres verbs que admeten un predicat nominal en nominatiu:

a) Verbs que indiquen estat, duració o aparença: *ēvadēre*, resultar, *manēre*, romandre *fieri*, esdevenir, *videri*, semblar:

Ōrnāmentīs fēmina pulchra etiam pulchrior fit

Caesare victor evasit: Cèsar va sortir **vencedor**

La veu passiva del verb *vidēre* amb datiu és usada freqüentment amb el sentit de “em sembla, ens sembla etc”

Iūlius mihi vidētur pater sevērus: Iuli em sembla **un pare sever** (Iuli “és vist per mi” un pare sever)

Mārcus: “Mihi videor bonus discipulus esse, magistrō autem nōn videor talis: A mi em sembla que sóc un bon deixeble, al mestre en canvi no li sembla així. (literalment: “jo sóc vist per mi un bon....etc)

Socrates sapientissimus mihi videtur: Sòcrates em sembla **el més savi**.

b) *Verba dīcendī*, com *dīcī*, *affirmārī*, i *verba iūdicandī*, com *iuducārī*, *existimārī*, *putārī*, *dūcī*, *habēri*, ser jutjat, ser considerat.

2. Doble acusatiu

a) Acusatiu compl. directe + Acusatiu predicatiu:

Romani Numam Pompilium regem creaverunt: Els romans van **nomenar rei a Numa Pompili**. (en passiva: *Numa Pompilius a Romanis rex creatus est*)

b) Acusatiu de persona + Acusatiu de cosa. Els verbs que signifiquen demanar, *poscere*, *flagitare*; pregar, preguntar, *rogare*, *interrogare*; ensenyar, *docere*.

Magister pueros docet gramaticam: El mestre ensenya **gramàtica als nens**

Hoc te interrogo: Et pregunto **això**

Magister pueros numeros et litteras docet (17.1-3)

Remarques:

I. La persona a la qual es demana una cosa s'expressa més freqüentment per *ā*, *ab* + Ablatiu: *Marcus vestimenta sua ā servō (servum) poscit* (16.70).

II. *Verba petendī ei interrogandī*. Els verbs *rogāre* i *interrogāre* expressen la cosa que és demana amb *dē* + Ablatiu o poden regir oració subordinada de *ut* / *nē* + subjuntiu:

Mēdus Albīnum dē pretiō anulī interrogat (3.26)

Colonus ad pedēs dominī sē prōicit eumque orat ut patientiam habeat. (27.92)

III. Els verbs *iubēre*, manar, *sinēre*, permetre, *prohibēre*, prohibir es construeixen normalment amb Ac + Infinitiu:

Iēsus dixit: "Sinite pueros venīre ad mē"

Magister vetat pueros in scholā clamare.

En passiva admeten la "construcció personal" en què el subjecte (*Puerī*) concorda en persona i nombre amb el verb en passiva (*vetantur*): *Puerī in scholā clamāre vetantur*.

c) Acusatiu complement directe + Acusatiu de lloc.

Els verbs que consten de preposició com a preverbi poden portar dos acusatius (Ac / CD + Ac / CC, v. infra 3&):

Caesar exercitum Rhenum traducit (= trans Rhenum ducit): Cèsar fa passar l'exèrcit a l'altra banda del Roine)

3. Verb transitius llatins corresponents a intransitius en català o castellà.

Normalment la majoria de verbs que són transitius (amb CD) en llatí també o són en cat. o cast.. Hi ha però algunes excepcions:

a) Verbs impersonals (no tenen subjecte) de sentiment que expressen la persona afectada en Ac i la causa en G, inf. o oració subordinada, segons l'esquema següent:

Persona (Ac)	Verb impersonal	Causa (G. o inf.)	Traducció
<i>puerum</i>	<i>pudet</i>	<i>factī suī</i>	El nen s'avergonyeix del seu acte
<i>mē</i>	<i>paenitet</i>	<i>consiliōrum meōrum</i>	Em penedeixo de les meves intencions

La causa pot ser expressada per una oració:

Mē pudet hoc ā filiō meō factum esse!: M'avergonyeixo que el meu fill hagi fet això

- b) Alguns verbs com *effugere*, fugir de, *dēficere*, mancar, *iuvāre*, ajudar a. Per ex: **Mē dēficiunt vires: em** falten forces. **Carcerem nostrum effugimus, liberī sumus!:** **fugim de** la nostra presó, som lliures!. **Hic liber mē iuvat:** aquest llibre **m'**ajuda.
- c) Verbs intransitius es converteixen en transitius en fer-se compostos amb una preposició com ara *circum, praeter, trans, per*:
Circumeo castra (= *eo circum castra*): faig la volta al campament, rodejo el campament.
Transeo flumen (= *eo trans flumen*): Travesso el riu

4. Acusatiu d'extensió

En l'espai indica les dimensions d'una cosa (Quant mesura?). En el temps la duració (Quant de temps?)

Hasta sex pedes longa: Una llança **de sis peus** de llargada.

Pugnatum est quinque horas: es va lluitar cinc hores

Ea via centum pedēs lāta est (12.105): Aquesta carretera té cent peus d'ampla

Pīlum Aemilī sex pedēs longum est (12.47): La llança d'Emili és de sis peus

Amb el participi *nātus -a -um*, per indicat l'edat, pot bescambiar-se amb el genitiu de qualitat: *Mārcus octō annōs nātus est / Mārcus est puer octō annōrum*

5. Acusatiu de direcció (Quo?)

És l'acusatiu Complement Circumstancial de lloc que indica el lloc cap a on es va, el punt d'arribada (C.C.: Quo?). Es contesta amb *in* (ingrés) o *ad* (acostament) + Acusatiu. Si es tracta d'un nom de ciutat o d'illa petita o algun nom comú (*rūs, domus*) va sense preposició. (v. resum dels complements de lloc)

Eo Romam, ad Hispaniam, ad villam: vaig **a Roma, a Hispània, al mas**.

Iūlius ab oppidō ad villam suam it (6.19): Iuli va de la ciutat **al seu mas**.

Syra ...in cubiculum intrat (7.14): Sira entra **dins l'habitació**.

Quō it Medus? Rōmam it: A on va Medus? **a Roma**.

6. Acusatiu exclamatiu.

A les exclamacions pot usar-se l'acusatiu, moltes vegades amb alguna interjecció com *ō, prō, ēheu*:

Beātos agricolās!; Ō tempora, ō morēs!

“Ō, miserō nautās, quīnumquam domum revertentur! (20.123): Oh mariners desgraciats, que mai no tornareu a casa!

USUS: *Accusativus casus obiecti et eius complementōrum. Alia accusativa ‘adverbialia’ appellāntur: in castra, Romam ire; decem annos ibi mansit; fossa duodecim pedes lata; arbor decem metra alta; magnum spatium aberant, et cetera*

Exercicis

- A. Analitza els acusatius i tradueix: a) *Virtus sola homines beatos reddit.* b) *Catilina iuventutem mala facinora edocebat.* c) *Medicus mortem regis omnes celavit.* d)

Epanimondas omnem civilem victoriam funestam putabat. d) Agesilaus Hellespontum copias traiecit. e) Babylonis moenia erant ducentos pedes alta et quinquaginta pedes lata. f) Hic locus ab hoste circiter passus sexcentos aberat. g) Decem annos Troia oppugnata est. h) Duodequadraginta annos Dionysus tyrannus fuit opulentissimae civitatis.

- B. Posa en llatí: a) Considerem Cèsar un bon general. b) La mateixa Minerva ensenyà totes les arts a Ciceró .c) La torre tenia setanta peus d'alt. d) Ròmul regnà vint anys.

El datiu

1. Dativ Complement indirecte

Sentit general del datiu. La persona per a qui, en benefici de la qual cal fer o és necessari fer alguna cosa, s'expressa en datiu: *spīrāre necesse est hominī* (10. 58). Normalment el trobem:

I- Amb verbs transitius. Amb Ac / CD i D / CI

*Dedi **librum** puero:* he donat un **llibre a un nen**

*Plurimas gratiās tibi ago: et dono **moltíssimes gràcies.***

II- Amb verbs intransitius.

- a) Verbs que indiquen favor, interès, gust, conveniència, o les idees contràries, *prodesse*, aprofitar, *favēre*, afavorir, *nocēre*, perjudicar, *placēre*, plaure, etc.

Mihi invidet: m'envaja.

*Ille aurīga **cuī** plerīque spectatōrēs **favēbant** ex currū lāpsus est* (34.40): Aquella auriga, a qui la majoria dels espectadors animava, va caure del carro.

- b) Verbs que indiquen manament, obediència, submissió, perdó, com *imperāre*, manar, *parēre*, obeir, *ignoscere*, perdonar, *parcere*, respectar, etc.

Divitiās meas habēte, parcite vitae!: Preneu les meves riqueses, respecteu-me la vida.

- c) Verbs impersonals d'esdeveniment com *accidere*, *evenīre*, *fieri*, succeir, passar.

*Res opportunissima **mihi** evēnit:* Em va passar una cosa molt oportuna.

III- Amb verbs compostos de preposició.

*Praesse **legioni:*** Estar al davant (comandar) **una legió**

IV- Hi ha verbs que canvien el sentit en canviar els complements:

*Consulere **aliquem:*** consultar **a algú**

*Consulere **saluti patriae:*** vetllar **pel bé** de la pàtria

2. Dativ de profit o dany (*Datīvus commodī / incommodī*).

També anomenat "datiu d'interès", indica la persona o cosa personificada en l'interès, profit o dany de la qual es realitza l'acció. De fet representa la idea general del datiu.

*quidquid discis, **tibi** discis:* Tot el que aprens l'aprens **per a tu.**

Nōn vitae sed scholae discimus (Sèneca, *Ad Luc*, 106.12)

3. Dativus étic.

Consisteix en l'ús de les formes nominals *mihi, tibi, sibi, nobis, vobis* i indica la persona que pren un interès especial per allò que expressa l'oració. **Mihi mortuus est pater**: se m'ha mort el pare, s'ha mort **el meu** pare.

4. Dativus possessiu.

Acompanya el verb *esse* i indica generalment la persona (o persones) per a la qual una cosa està a la seva disposició o li pertany. Sol traduir-se pel verb “tenir” i el datiu com subjecte.

Quinque filii nobis sunt = *Nos habemus quinque filios*: Tenim cinc fills

Peditibus fortibus Rōmānīs sunt gladii brevēs et levēs (12.194): **Els forts infants romans** tenen espases curtes i lleugeres.

Un cas particular de datiu possessiu és el gir per expressar el nom d'algú:

Quod nōmen est patrī? Et nōmen est 'Lūcius Iūlius Balbus' (12.9)

Feu **Ex Lat** 12.1

5. Dativus de finalitat o efecte.

Diferents verbs es construeixen amb datiu indicant la fi o l'efecte que una cosa té.

a) Amb el verb *esse* en el sentit de “servir de”

Ea res magno usui fuit: Aquesta cosa fou de gran utilitat

Remarqueu:

Flumen est latum: el riu és ample (qualitat inherent)

Flumen est impedimento: el riu és **un obstacle** (efecte que té el riu respecte algú)

b) Amb altres verbs: *Habere*, tenir per; *dare*, donar en qualitat de, com; *accipere*, rebre com; *mittere*, enviar com

Mittere, venire auxilio: enviar, venir **en auxili**

Populus Rōmānus quāsque urbēs et agrōs cēperat regi donō dedit (52.14): El poble romà va donar **al rei com a regal** totes les ciutats i camps que havia conquerit.

6. El doble datiu.

El Dativus de finalitat pot portar un datiu de persona interessada

Flumen est impedimento militibus: El riu és **un impediment per als soldats**

(Iugurtha) nostrīs vehementer cārus, Numantinīs māximō terrōrī erat (52.58): Iugurta era per a **nosaltres** molt estimat, **als numantins**, però, els causava **un gran terror**.

Observeu les següents expressions:

Haec res mihi cordī (curae): això (aquesta cosa) em causa preocupació, em preocupa

Haec res mihi gaudiō magnō est: això em causa una gran alegria, me n'alegro molt.

Venio auxilio tibi: vinc a ajudar-te

7. Dativ agent.

En veus perifràstiques o passives amb participi pot substituir a l'ablatiu.

a) Amb el participi en *-ndus -a -um*:

Patria nobis amanda est: La pàtria ha de ser estimada per nosaltres = nosaltres hem d'estimar la pàtria.

Discipulus industrius magistrō laudandus est (21.213): el mestre ha de lloar l'alumne treballador.

Lingua Latīna vobis discenda est (21.215): heu d'aprendre la llengua llatina.

b) De vegades en la passiva substituint l'Ab agent

Hoc mihi auditum est: això ha estat escoltat per mi (he sentit això)

8. Dativ amb adjectius.

Si expressen utilitat, *utilis*, igualtat, *par*, *impar*, *similis*, proximitat, *vicinus*, *proximus*, el complement d'aquests adjectius va en datiu.

Locus proximus urbi: un lloc pròxim a la ciutat

Usus: Datīvus cum verbo temporālī exprīmit rem vel persōnam vel animal cui aliquid datur vel eripitur.

Auxiliāri, deesse, favēre, fidere, invidēre, nocēre, parēre, prodesse, servīre, etc. datīvum postulant, itemque verba composita cum praefixis ad-, ante-, in-, inter-, ob-, post-, prae-, sub-.

Datīvus commodi vel incommodi: homo non sibi vivit; non scholae sed vitae.

Datīvus possessivus: servis non est otium. Datīvus auctoris: epistula mihi scribenda est. Datīvus finalis: hoc vobis sit exemplo; dono dare alicui aliquid.

Datīvus cum adiectivo: hoc omnibus utile est; somnus est morti similis; flamma est fumo proxima.

Exercicis

- A. Analitza els datius i tradueix: a) *Tibi maximas gratias ago*; b) *Homines hominibus plurimum et prosunt et obstant*; c) *Orator sapientiam iunctam habet eloquentiae*; d) *Mihi opportunissima res evenit*; e) *Non scholae sed vitae discimus*; f) *Mihi populus non unius diei gratulationem sed immortalitatem donavit*; g) *Helena Menelao nupsit. Menelaus helenam uxorem duxit*; h) *Tu male patriae consulis*; i) *De hoc Athenienses Apollonis oraculum consuluerunt*; j) *Romanis numquam ea scriptorum copia fuit quae Atheniensibus*; k) *Scipioni cognomen erat Africanus*; l) *Fides amici mihi saluti erat*; m) *Mihi nomen est Gaius*.
- B. Posa en llatí: a) Perjudica (*obesse*) els bons el que afavoreix els dolents (*prodesse*); b) Tots els homes desitgen (*studere*) la llibertat; c) El meu amic es diu Gai (*Caius*); d) Veniu en auxili!

El genitiu

1. Sentit general

El genitiu (*genetivus*) és el cas propi del complement del nom o substantiu (CN). Contesta a les preguntes de qui? (origen, propietat), de quina classe? (qualitat), de què? (matèria), entre els sentits més generals. En català i en castellà acostuma a expressar-se amb la preposició “de” quan indica “pertinença”, no “punt de partida” (v. supra l’ablatiu). A més de completar el substantiu el genitiu pot ser complement d’alguns verbs i adjectius.

2. Genitiu possessiu.

També anomenat de “pertinença”, indica de qui és una persona o cosa, a qui pertany. El podem trobar:

a) Amb substantius. *Domus Caesaris* : casa **de Cèsar**

b) Amb verbs. *Domus est Caesaris*: La casa és **de Cèsar**.

A l’oració *mātris officium est liberōs cūrāre; magistrī officium est docēre puerōs*, el substantiu *officium* pot ser omès sense que el significat canviï. En aquest cas *mātris, magistrī*, que queden amb el verb *esse*, també són genitius de pertinença i s’acostumen a traduir amb el gir “és propi de”. Altres exemples de G + *esse*:

Philosophī est contemnere mortem: **És propi del filòsof** menysprear la mort.

Amīcī est in rē incertā amīcum adiuvāre: **És propi de l’amic** ajudar l’amic en la dificultat.

Adulēscētis est senēs verēri: **És propi del jove** respectar els vells.

c) Amb adjectius. *Hoc est propium hominis*: Això és propi **de l’home**

3. Genitiu partitiu

Indica el tot del qual la paraula que regeix el genitiu indica una part. Per exemple quan en català es diu “alguns alumnes **de l’Institut**”. El genitiu “**de l’Institut**” indica el tot del qual en destaquem una part “alguns alumnes”. El genitiu partitiu el podem trobar:

a) Amb substantius que indiquen una quantitat indeterminada com *pars, cōpia, acervus, numerus, multitūdo, etc.* O amb adjectius com *plēnus*. Per ex.:

Acervus pecuniae : un munt **de diners**

Propter...mutitudinem praedōnum nē mare Tuscum quidem tūtum erat (32.16): A causa de la multitud **de pirates** ni tan sols el mar Tirrè era segur.

Magna cōpia frūmentī ex Africā in Italiam invehitur (27.38): Gran abundància **de blat** es transporta des d’Itàlia a Àfrica.

Hic saccus plēnus mālōrum est (7.43): Aquest sac és **ple de pomes**.

b) Amb adjectius i pronoms neutres o adverbis que indiquen quantitat:

Multum pecuniae: molt **de diner**; *Nihil praemi*: cap **recompensa**.

Nautae multum aquae ē nāve hariunt (16.117): Els mariners puen **molta aigua** de la nau.

Mēdus et Lydia ex Italiā proficiscentes ...secum ferunt pauca vestimenta, paulum cibi nec multum pecunia: Medus i Lídia quan marxen d'Itàlia es porten pocs vestits, **poc de menjar i molta aigua.**

Quī pecus pāscit plūs pecūniae (=maiolem pecūniam) facit quam quī agrōs colit (27.36): Qui pastura el ramat fa **més de diners** que qui cultiva camps.

c) Amb pronoms interrogatius o indefinits

Quis vestrum?: qui **de vosaltres?**

Nemo nostrum perit (29.37): **Ningú de nosaltres** mor.

Neuter eōrum sententiam suam apertē dīcere audet (30.152): **Cap d'ells** gosa expressar obertament la seva opinió.

Quid novī ex urbe? (31.2): Què hi ha de nou a la ciutat?

d) Amb comparatius i superlatius:

Maior fratrum: el major **dels germans**

Sapientissimus Graecorum: el més savi dels grecs

Venus, pulcherrima omnium deārum, dea amoris ac pulchritudinis est (19,21): Venus, **la més bella de totes les dees**, és la dea de l'amor i de la bellesa.

Iūlius uxōrem suam 'optimam omnium fēminārum' vocat (19.29): Iuli anomena la seva esposa 'la millor de totes les dones'.

4. Genitiu objectiu i subjectiu.

El genitiu pot representar el subjecte o bé l'objecte directe de l'idea verbal implícita en el substantiu que el regeix. Generalment el context ens indica de quin dels dos es tracta. En efecte, en l'exemple següent:

Metus hostium, el genitiu *hostium* es pot entendre de dues maneres:

la por **dels enemics** (els enemics temen) (subjectiu).

la por **als enemics** (temem els enemics) (objectiu).

Altres exemples:

Timor monstrōrum puerun Rōmanum nōn decet (=puerum Rōmānumnōn decet timēre monstra. Genitiu objectiu)

Iūlius Aemiliam amat et ab eā amātur, neque amor coniugum hodiē est minor quam tunc (19.87)(=...i l'amor dels esposos no és avui menor que llavors = els esposos s'estimen. Genitiu Subjectiu).

El genitiu dels pronoms personals *meī, tuī, suī, nostrī, vestrī* sempre té valor objectiu. El genitiu subjectiu s'expressa amb l'adjectiu possessiu. Així tenim:

Amor meus = ego amō (Subjectiu) / *Amor meī = aliī amant mē* (Objectiu).

5. Genitiu de qualitat.

Indiquen alguna qualitat de la persona o cosa de la qual hom parla.

Vir magni consilii: home **de gran enteniment**

Pot servir per expressar l'edat en anys, per ex. *Adulēscens vīgintī duōrum annōrum erat* (19.40).

Les qualitats físiques i morals també es poden expressar en ablatiu (v. infra l'ablatiu)

6. Genitiu de preu i valoració

Indica en quant valorem una persona o cosa: molt, poc, més, menys, res, etc. Es posen en genitiu els adjectius que indiquen aquesta valoració i se'ls acompanya de verbs que signifiquen “valorar”, “considerar”, “valer”, etc. És a dir:

<i>magnī (non multī)</i>	<i>parvī (non paucī)</i>	+ <i>facere, habēre, dūcere, aestimāre, putāre</i>
<i>plūris</i>	<i>minōris</i>	
<i>plūrimī</i>	<i>māximī</i>	
<i>minimī</i>	<i>nihilī</i>	
<i>tantī</i>	<i>quantī</i>	

Omnes te magnī faciunt: Tots et tenen **en gran estima**.

Laelius voluptatem parvi ducebat: Leli considerava **en poc** el plaer.

Mercātōrēs mercēs suās magnī aestimant, vītam nautārum parvī aestimant (29.6): Els mercaders **valoren molt** les seves mercaderies, la vida dels mariners **poc la valoren**.

Nōnne liberōs plūris aestimās quam mercēs istās? (29.26): No **t'estimes més** els fills **que** aquestes mercaderies?

El preu s'expressa en ablatiu (v.infra l'ablatiu)

Recordem els versos de Catul (34.112-114): *Vivāmus, mea Lesbia, atque amēmus / rūmorēsque senum severiōrum / omnēs ūnīus aestimēmus assis*.

7. Genitiu de referència

Amb verbs judicials el genitiu pot indicar la culpa o l'acusació per la qual s'acusa, s'imputa, es condemna o absol algú.

Miltiades proditiōnis accusatus est: Milciades fou acusat **de traïció**.

Lydia pergit eum furī accusāre (29.137): Līdia segueix acusant-lo **del furt**.

8. Genitiu complement verbal

Amb verbs de memòria i oblit, *meminisse, reminisci, oblivisci*, s'usa sempre el genitiu si es refereix a persones; s'usa, en canvi, el genitiu o l'acusatiu si es refereix a coses.

Memento nostri: Recorda't de nosaltres.

Syra: Nōn facile est amoris antīquī oblīvīscī' (25.128): Sira: 'No és fàcil oblidar-se d'un antic amor'.

'Numquam beneficiū oblītus sum' (33.128): Mai no m'he oblidat **de cap favor**.

'Tūne nōmen eius meministi?' (32.107): Et recordes **del seu nom?**

9. Genitiu complement d'adjectiu

Alguns adjectius tenen per complement un adjectiu:

Cupidus glōriae: desitjós **de glòria**.

Consultus iuris: expert **en dret**.

Particeps coniurationis: partícep **de la conjuració**.

Usus: Genetivus cum substantivo. Possessivus: domus patriae. Explicativus: arbor fici. Subiectivus: terror belli. Obiectivus: amor nummi. Partitivus: nihil novi. Qualitatis: res huius generi.

_Genetivus cum adiectivo. Cupidus gloria, peritus dicendi, memor beneficii, particeps belli, plenus divitiarum. Genetivus cum verbo temporalia. Possessivus: domus est patriae. Qualitatis: res est huius generis; adolescentis est maiores natu revereri. Pretii: Quanti alios habes, tanti haberis. Forensis: proditiōnis accusare.

Exercicis

- A. Analitza els genitius i tradueix: a) *Caesar Galliam potius esse Ariovisti quam populi Romani negabat*; b) *Homo sum, nihil humani a me alienum puto*; c) *In pyramide maxima est puteus octoginta sex cubitorum*; d) *Voluntati vestrum omnium parui*; e) *In exercitu Alexandri Magni duodecim milia Macedonum fuerunt*; f) *Nuntius nihil novi nuntiavit*; g) *In te est satis prudentiae et eloquentiae*; h) *Stultitiae est in errore perseverare*; i) *Homo improbus aliquando dolenter flagitiorum suorum recordabitur*; j) *Homines pecuniae et potentiae cupidi leges saepe violant*
- B. Posa en llatí: a) La tercera part de la ciutat fou destruïda per un incendi; b) El temor de Déu és el principi de la saviesa; c) Doneu al Cèsar el que és del Cèsar, i a Déu el que és de Déu.

L'ablatiu

Sentit general. L'ablatiu (*Ab-lativus*: moviment d'allunyament)(Ab) és el cas dels diversos complements circumstancials que en català s'expressen amb diferents preposicions. Té tres sentits fonamentals:

El separatiu (Ab pròpiament dit) que indica la separació, el punt de partença (pregunta: UNDE?: d'on? des d'on?).

L'instrumental, que indica l'instrument el mitjà, la manera (pregunta: amb què? com?)

El locatiu, que indica el lloc en l'espai i el moment en el temps (pregunta: on? quan?)

1. L'ablatiu pròpiament dit. Indica separació, origen i punt de partida (UNDE?: d'on?, des d'on?)

1.1 Ablatiu de punt de partida. (UNDE?: d'on?). Indica el lloc on comença el moviment.

Domo, Roma, ex Italia venio: vinc de casa, de Roma, d'Itàlia. (v. infra compl de lloc)

1.2 Ablatiu d'origen. Indica l'origen familiar. Sol aparèixer amb participis que signifiquen "nascut de", "engendrat per", etc.

Erat Iove natus: era fill (nascut de) de Júpiter.

1.3 Ablatiu de separació

a) Amb verbs que signifiquen separació, fer fora de, abstenir-se de, allunyar-se de : *pellere, eicere, movere, cedere*

Aristides expulsus est patria: Aristides fou expulsat **de la seva pàtria**.

b) Ablatiu de privació Amb verbs que signifiquen “alliberar de”, “privar de”, *liberare, solvere*, “espoliar”, *spoliare, orbare*, , “estar lliure de”, *carere, egere, indigere, vacare*.

Cura homines sommo privat: la preocupació priva els homes **de la son**

Infans neque somno neque cibo carere potest (20.5): el nen no pot estar mancat ni de son ni de menjar.

Miserum est amicis carere: és una desgràcia la manca **d'amics**.

Ea (Aemilia) parvulo infante caret: ella (Emília) no té un nen petit (cast. “carece de”)

1.4 L'ablatiu 2n terme de la comparació

El 2n terme de la comparació es pot expressar: *quam* + el cas del 1r terme / directament en Ab.

Militēs Rōmānī fortiores sunt quam hostēs / Romani sunt fortiores hostibus

Populus altior est quercu: el pollancre és més alt **que l'alzina**.

Quintus: 'Melior sum fratre meo' (24.108): sóc millor **que el meu germà**.

Pēs dexter maior est pede laevo (24.30): el peu dret és major **que el peu esquerre**.

2. L'ablatiu instrumental-companyia.

Contesta a la pregunta amb què? (instrument) o amb qui? (companyia).

El complement instrumental es posa en llatí:

a) Bé en ablatiu: *Parvulus infans ...non pane sed lacte vivit* (20.10): el nen petit viu no **de pa** sinó **de llet**.

Remarquem les següents expressions: *canere tibiis* (=tocar la faluta); *loqui lingua Latinā* (parlar la llengua llatina); *ludere pilā* (=jugar a pilota); *memoriā tenere* (=guardar a la memòria); *pedibus ire* (=anar a peu)

b) Bé *per* + acusatiu: *Facile aliquid novī per nuntios cognoscere potes* (31.10): Pels missatgers fàcilment pots conèixer qualsevol novetat (“quelcom de nou”)

2.1 Ablatiu d'instrument.

a) Amb verbs i adjectius que indiquen abundància, *abundare*, emplenar, *complere*, adornar, *ornare*, proveït de, *refertus*, ple, *plenus*, fètil, *fertilis*, digne / indigne, *dignus / indignus*.

Syracusae abundabat signis tabulisque: Siracusa abundava (era ple) **d'estàtues i quadres**.

Magnī fluctūs nāvēs aquā implere possunt (16.34): Grans onades poden **emplenar** les naus **d'aigua**.

L'adjectiu *plenus* regeix normalment el genitiu (v.supra el genitiu 3. a-) però també pot regir un Ab, per ex. *Avē, Mariā, grātiā plēna* (pregària de l'Ave Maria, cf. Vulgata Lc. 1.28)

Triclinium floribus exornatur (30.70): El triclini (menjador) és adornat **de flors**

Aemilia: 'Recte dicis, mi Iuli. Tu solus amore meo dignus eras' (19.111).

b) Amb verbs deponents com *fruor*, disfrutar de, *fungor*, exercir, *utor*, usar, *potior*, apoderar-se, *vescor*, alimentar-se de.

Fruor vita: gaudeixo de la vida. *Fungor munere*: exerceixo **un càrrec**. *Utor gladio*: uso **l'espasa**. *Nitor tuo consilio*: em recoltzo **en el teu consell**. *Potior urbe*: m'apodero **de la ciutat**. *Vescor late*: m'alimento **de llet**.

Quī arat aratrō utitur, quī metit falce utitur, quī serit manū suā utitur (27.21): qui llaura usa **l'arada**, qui sega usa **la falç**, qui sembra usa **la seva ma** (en cat. son CD).

2.2 Ablatiu agent. Amb un verb en passiva. Si és nom de persona va amb la preposició *ā / ab*. Si és de cosa, sense preposició.

Hannibal a Scipione victus est: Aníbal fou vençut **per Escipió**.

Saccus quem Syrus portat nōn tam magnus est quam saccus quī ā Leandrō portātur(=*quam saccus quem Leander portat*) (6.66-67)

Miles telo vulneratus est: el soldat fou ferit **per un dard**.

His precibus dominus sevērus tandem movētur (27.109): **Amb aquests precis** l'amo sever finalment es commou.

2.3 Ablatiu de companyia. contesta a la pregunta amb qui?. Normalment amb la preposició *cum*.

Cum patre profectus sum. vaig sortir **amb el pare**.

Iūlius nōn sōlus, sed cum Aemiliā et cum magnā familiā in villā habitat (5.23)

2.4. ablatiu de mode . contesta a la pregunta com?.

Amicitiam magna fide colit: conrea l'amistat **amb gran lleialtat**.

Amicitiam cum fide (= *fideliter*) *colit*: conrea l'amistat **amb lleialtat**

Magnā voce clamat (10. 112): crida amb veu forta.

2.5 Ablatiu de qualitat i de matèria. La qualitat d'una persona o cosa és pot expressar en ablatiu o en genitiu (v. genitiu 5)

Britanni sunt promisso capillo: els britans van **amb el cabells llargs**

La matèria s'expressa per *ē, ex* + Ablatiu, o per l'adjectiu corresponent (*aureus, ligneus, ferreus, argenteus*, etc):

Forēs ē lignō factae sunt sicut tabulae (22.18)

2.6. Ablatiu de preu. El preu amb què es compra o ven una cosa .

Hic liber constat viginti assibus: Aquest llibre costa **vint assos** (centims).

Albīnus: 'Ille quoque ānulus centum sēstertiīs cōnstat' (8.72)

2.7 Ablatiu de causa. Contesta la pregunta "per què?" i indica la causa, generalment, d'un afecte o estat d'ànim. Per això el trobem amb verbs com *gaudēre, laetāri*, alegrar-se, gaudir, *dolēre, maerēre*, doldre's, entristir-se, i d'altres de semblants.

Hostes metu oppidum deseruere: Els enemics abandonaren la ciutat **per por**.

Sua quisque fortuna contentus esse debet: cadascú ha d'estar content **amb (per) la seva sort**

Gubernātor: 'Nec quisquam nostrum trīstitiā tuā afficitur' (29.46): El timoner: 'Cap de nosaltres es veu afectat **per la teva tristesa**'.

2.8 Ablatiu de limitació. Aquest ablatiu indica el punt de vista des del qual és vàlid allò afirmat a l'oració. Indica, per tant, en què és diferent una cosa, o en què és superior, i d'altres conceptes semblants.

Hī omnēs Gallī linguā, institutīs, lēgibus, inter sē differunt (Caes. *De Bello Gallico*, 1): tots aquests gals són diferents entre si per la llengua, els costums i les lleis.

Quīntus nōn modō pede sed etiam capite aeger est (11.55): Quint no solament és malalt del peu sinó també del cap (A Quint no solament li fa mal el peu sinó també el cap).

In īnsulā Crētā ōlim vīvēbat mōnstrum terribile, nomine Minotaurus (25.25): a l'illa de Creta vivia un monstre terrible de nom Minotaure.

2.9 Ablatiu de mesura. Indica la distància o la mesura amb què una cosa és superior o inferior a altra.

Tribus milibus passuum aberat: distava tres mil passos (tres milles)

Duobus pedibus minor: menor en (de) dos peus.

2.10 Ablatiu absolut. Un substantiu en ablatiu acompanyat d'un participi o altre nom també en ablatiu, expressa una determinació adverbial independent del resta de la frase.

Hannibale duce: essent Anibal general, sota el comandament d'Anibal (v. participi)

3. Ablatiu locatiu i de temps

3.1 Ablatiu de lloc. Substituint un antic cas "locatiu" indica el lloc on és una persona o cosa, o on succeeix alguna cosa (pregunta UBI: on?), i en el temps quan esdevé quelcom (pregunta QUANDO?: quan?)

a) Noms de ciutat sense preposició: *Athenis, Tarracone: a Atenes, a Tarragona*

b) Locatiu especial amb la desinència -ī. Només es conserva en els noms de ciutat de la 1a i 2a declinació singular i alguns noms comuns.

Romae (< Romai): A Roma. Corinthi: a Corint

Alguns noms comuns:

Ruri, domi: al camp, a casa.

c) Amb la preposició *in* si son noms comuns o geogràfics grans: *in urbe, in Asia: a la ciutat, a Àsia.*

3.2 Ablatiu de temps. Contesta a la pregunta quan? (*quandō?*). Es contesta amb l'ablatiu sense preposició:

Hieme montēs et campī nive operiuntur (13.91): a l'hivern muntanyes i camps es cobreixen de neu.

Alguns substantius, com els que indiquen l'edat de la persona (*infantia, pueritia, etc*), o els que indiquen alguna circumstància que serveixi per a la datació d'un fet, poden anar amb *in* + Ab:

Igitur, ut prius in bellō pācem, sic in pāce bellem querebat (43.187): Per tant, així com abans cercava la pau a la guerra, ara cercava la guerra a la pau.

Amb *ante* i *post* l'ablatiu expressa quant de temps abans o després s'ha produït un esdeveniment: *annō post; decem annīs ante* (v. cap 19. 83 i 123).

Usus

1-Ablativus separativus: **metu liberāre**; originis: **Iove natus**; comparatīvus vel comparatiōnis: **nihil incertius vulgō**.

2- Ablatīvus instrumēti: nunc **vino** pellite curas; pretii: rem **magnā pecuniā** emi; viae: **ibam forte Viā Sacrā**; mensurae: **multō** graviora tulisti, **paulō** post; sociatīvus vel comitatīvus: **totō exercitū** ex urbe profectus est; modi: **hōc modō**; qualitatis: mons **magnā altitudine**; causae: **delictō** dolēre oportet; respectus: **nomine** Marcus.

3-Ablativus loci: **hōc locō, Athenīs, Carthagine**; temporis: **diē, nocte, mense Maio**.

4-Ablatīvus absolūtus: **deō teste, mē invitō, sole oriente, nobis viventibus, opere confectō, nullā morā interpositā, bellō ortō**.

Exercicis

- A. Analitza els ablatius i tradueix: a) *Agathocles, qui in Sicilia regnavit, ad regiam maiestatem ex humili et sordido genere pervenerat*; b) *Numae Pompili nepos, filia ortus, Ancus Martius erat*; c) *Multos fortuna liberat poena, metu neminem*; d) *Omni cura vacui, omnibus malis immunes, sempiterna felicitate fruentur iustorum virorum animi*; e) *Saguntini oriundi a Zacyntho insula dicebantur*; f) *Huic loco propinquum collem Pompeius occupavit nostrosque opere prohibere coepit*; g) *Cum Atticus biduum cibo se abstinuisset, febris subito decessit*; h) *Britanni interiores frumenta non serunt, sed carne et lacte vivunt*; i) *Omnia mea mecum porto*; j) *Nocte Hannibal silentio movit castra*; k) *Fictas fabulas cum voluptate legimus*; l) *Pompeius comutatu equitum triginta ad mare pervenit*; m) *Caesar omnibus copiis ad Ilerdam proficiscitur*; n) *Qui iniuriam fecit, iudicem iure timet*; o) *Marius nonnullas urbes per vim expugnavit*; p) *Duobus vitiis diversis, avaritia et luxuria, civitates laborant*; q) *Romani itinere atque opere castrorum et proelio fessi laetique victoria erant*; r) *Ut Romae consules, sic Carthagine quotannis reges creabantur*; s) *Caesar Tarracone discessit, pedibusque Narbonem atque inde Massiliam pervenit*; t) *Multi senatores in senatum non venerunt et domi se tenuerunt*; u) *Rhodanus nonnullis locis vado transitur*.
- B. Posa en llatí: a) Arquies va néixer a Antioquia, de noble família; b) Els censors van excloure del senat els senadors indignes; c) L'exèrcit estava mancat de totes les coses necessàries; d) Brutus alliberà la ciutat de la tirania dels reis; e) Els còsols romans exercien (fungor + ab. els seu càrrec durant un any ; f) Usa (utor + ab)més sovint (plus) les oïdes que la llengua ; g) Alexandre va morir a Babilònia; h) Ahir vaig estar a Roma.

Resum dels complements de lloc

<i>Ubi?: on?</i>	<i>Unde?: d'on?</i>	<i>Quo?: cap a on?</i>	<i>Qua?: per on?</i>
<i>Romae</i> (genit locativus)	<i>Roma</i>	<i>Romam</i>	<i>via Latina</i>
<i>Tusculi</i> (genit locativus)	<i>Tusculo</i>	<i>Tusculum</i>	<i>per Galliam</i>
<u><i>Carthagine</i></u>	<i>a / e Gallia</i>	<i>ad / in Galliam</i>	<i>per ostium</i>
<i>in Gallia</i>	<i>ab / ex horto</i>	<i>ad / in hortum</i>	
<i>in horto</i>	<i>a / e villa</i>	<i>ad / in villam</i>	
<i>in villa</i>			

Observacions:

Ubi?:

- Ciutats i illes petites de la 1^a i 2ª decl usen el locatiu (=genitiu locatiu)
- Ciutats i illes petites del plural de la 1^a i 2ª decl, i de les altres decl.: ablatiu sol.
- Llocs grans (països, províncies, illes grans) i noms comuns: *in* + Ablatiu.

Unde?:

- Ciutats i illes petites: ablatiu sol.
- *ā* (*ab*), *ē* (*ex*), *dē* + Ablatiu.

Quo?:

- Ciutats i illes petites: acusatiu sol.
- *in* / *ad* + acusatiu.

Qua?:

- Noms que indiquen un mitjà de passatge artificial (*porta*, *via*, *pons*, etc):
- Ablatiu sol.
- *per* + Acusatiu.

Resum dels complements de temps.

<i>quando?:</i> quan? <i>nocte sol non lucet</i>	<i>a quo tempore?:</i> des de quan? <i>tertium iam annum regnat</i> <i>abhinc tres annos mortuos est</i>	<i>quousque?:</i> Fins quan? <i>ad centesimum annum vivere</i>	<i>quanto tempore?:</i> amb quant de temps? <i>sex diebus hostes expulit</i>
<i>quamdiu?:</i> durant quant de temps? <i>regnavit tres annos</i>	<i>Quo temporis intervallō?:</i> Cada quant de temps <i>tertiō quoque diē quotidiē</i>	<i>Quoties in temporis spatiō?:</i> Quantes vegades en un moment donat? <i>semel in anno</i>	<i>Quanto ante?</i> <i>Quanto post?:</i> Quan de temps abans? /Quan de temps després? <i>ante /post decem annos</i> (Ac.) <i>ante /post decem annis</i> (Ab)

Observacions:

- **Quando?** Es contesta amb l'Ab sol.
- **A quo tempore?** Es contesta amb l'ordinal en acusatiu, tenint en compte que correspon a l'ordinal català immediatament inferior: "ja fa dos anys que regna" (està al tercer anys del seu regnat). També es pot fer servir *abhinc* (*ante*) + Ac: *Ante hos sex menses maledixisti mihi* (=fa sis mesos em vas insultar)
- **Quousque?** Es contesta amb l'ordinal en Ac. També amb expressions adverbials: *in posterum diem*, *usque ad vesperum*.

- **Quanto tempore?** S'usa l'acusatiu i el cardinal per expressar la quantitat de temps. De vegades també s'expressa per *per* +Ac, per ex *per duos dies*.
- **Quo temporis intervallō?** La resposta es fa expressant la quantitat de temps amb l'ablatiu ordinal + quisque.
- **Quoties in temporis spatiō?**: S'expressa amb l'adverbi numeral (*semel*) + *in* + Ab.
- **Quanto ante? Quanto post?**: Pot expressar-se tant en Ac. com en Ab. La preposició pot anar al final: *decem annos ante / post; decem annis ante / post*.

La sintaxi del verb

El participi

1. El participi és un adjectiu verbal

Com adjectiu concerta en cas, gènere i nombre amb el nom que acompanya.

Com a verb pot tenir complements verbals.

Puer in lecto iacens gallum canentem audit (14.133)

Subj CC Part CD Part Verb

el participi *iacens* concerta amb el nom *puer* en cas, gènere i nombre (N, m, s) i el participi *canentem* amb *gallum* (Ac, m, s).

A més el participi *iacens*, com a verb, té un complement verbal: *in lecto* (CC)

2. Temps del participi. Els temps del participi són tres:

Participi	1 ^a	2 ^a	3 ^a	4 ^a	Mixta
Present actiu (T. present / -ns -ntis)	<i>ama/ns, -antis</i>	<i>vide/ns, -entis</i>	<i>leg/ens, -entis</i>	<i>audi/ens, -entis</i>	<i>capi/ens, -entis</i>
Perfet passiu (T. perfet / -us -a -um)	<i>amat/us, -a, - um</i>	<i>vis/us, -a, -um</i>	<i>lect/us, -a, -um</i>	<i>audit/us, -a, - um</i>	<i>capt/us, -a, -um</i>
Futur actiu (T. perfet / - ur / -us-a - um)	<i>amat/ur/us, -a, - um</i>	<i>vis/ur/us, -a, - um</i>	<i>lect/ur/us, -a, - um</i>	<i>amat/ur/us, -a, - um</i>	<i>capt/ur/us,-a, um</i>

3. Construccions de participi

3.1 El participi concertat

El participi concertat concerta sempre en cas, gènere i nombre amb el substantiu que acompanya. Si aquest substantiu forma part de l'oració principal, la construcció de participi s'anomena "concertada". A l'oració anterior

Puer in lecto iacens gallum canentem audit

El participi “*iacens*” concorda amb *puer* que és el subjecte del verb principal *audit*. Per tant és concertat.

Altres exemples trets del FR:

Dāvus Quīntum in lectō iacentem relinquit (14. 33)
N/Subj   Ac/ CD   Prep   Ab /CC   Part pr   V.princ

El participi de present *iacentem* està en Ac. m. s. perquè concorda amb el substantiu *Quīntum*, i com a verb té el CC *in lectō*.

Haec verba audientēs Titus et Sextus rīdent (15. 74)
Ac pl / CD   Part pr   N pl / Subj   V
N pl

El participi de present *audientes* “concerta” en cas i nombre amb *Titus et Sextus* que és el subjecte del verb *rīdent* (Participi concertat).

3.2 el participi no concertat o ablatiu absolut

El participi que concorda en ablatiu amb un nom que no forma part de l’oració principal s’anomena “no concertat” o “ablatiu absolut”. Per exemple:

Rege vulnerato, omnes fugerunt = ferit el rei (un cop ferit el rei, havent estat ferit el rei), tots van fugir.

El participi de perfet passiu “*vulnerato*” concorda amb “*rege*” (Ab, m, s,) però “*rege*” no forma part de l’oració principal “*omnes fugerunt*”. La construcció “*rege vulnerato*” queda independent de l’oració principal, per això se l’anomena d’“ablatiu absolut”.

Altres exemples extrets del FR:

Sole oriente nāvis ē portū ēgrediuntur
Ab s   Part pr   N /Subj   Prep   Ab s/ CC   V dep
Ab s

El participi de present *oriente* concorda en Ab amb el substantiu *sole* i equival a una proposició adverbial de temps, independent de la resta de l’oració (Participi absolut o ablatiu absolut)

L’ablatiu absolut sense participi. L’ablatiu absolut (llatí *ablātivus absolūtus*; “*absolūtus*”, “lliure”, perquè és gramaticalment independent de la resta de l’oració) pot aparèixer també amb un substantiu en ablatiu concertant amb altre substantiu o adjectiu que fa la funció de predicat. A la traducció convé de vegades sobreentendre el participi d’*esse* (essent), que en llatí no existeix. Per exemple:

Caesare duce milites victoriam peperunt = sota el comandament de Cèsar (essent Cèsar general) els soldats obtingueren la victòria.

Molts historiadors donen el nom dels dos cònsols anuals per datar els anys, en comptes de donar la data en anys:

M. Cicerone C. Antonio consulibus, coniuratio Catilinae detecta est = durant el consolat de M. Ciceró i C. Antoni (“essent M. Ciceró i C. Antoni cònsols”) la conjuració de Catilina fou descoberta.

Altres exemples extrets del FR:

D'ablatiu absolut Substantiu + Adjectiu. L'ablatiu absolut *ventō secundō* ens diu en què circumstàncies salpen els vaixells (“amb un vent suau”, “quan el vent és favorable”). Trobem d'altres exemples: *plēnis vēlīs* (16. 39-40) “a veles plenes”, *fenestrā apertā* “amb la finestra oberta”, *pedibus nudīs* “amb els peus nus” (14, 15 i 85).

D'ablatiu absolut Substantiu + Substantiu. *Sōle duce nāvem gubernō* (16. 94) (“Amb el sol com a guia” “sent el sol el meu guia”). L'exercici

Feu **Ex Lat** 16.3,5

4. Traducció del participi

El participi de present i el participi de perfet són els més usats en les construccions de participi concertat i d'ablatiu absolut. Per entendre la traducció d'aquests participis primerament s'ha de tenir en compte que el participi de present expressa un temps present i **actiu**, mentre que el participi de perfet expressa un temps passat d'acció acabada, l'efecte de la qual és vigent en l'actualitat del parlant, i de sentit generalment passiu (els verbs deponents en són una excepció). Comparem la traducció del participi de present i la del participi de perfet en aquests dos exemples extrets del FR:

(1) *Iānitōre dormiente canis vigilāns iānuam cūstōdit* (22,23) = **mentre el porter dorm**, el gos vigila despert la porta.

(2) *Cane vincō, tabellārius intrat* (22,119) = després de ser lligat el gos, el carter hi entra.

A l'oració (1) el participi de present *dormiente* forma una construcció de participi o ablatiu absolut. En ser present expressa una acció simultània a la principal que pot equivaler a una oració subordinada temporal amb “mentre”, cast “mientras”: “Mentre el porter dorm ....”

A l'oració (2) el participi de perfet *vincō* també forma una construcció de participi o ablatiu absolut. En ser, però, perfet expressa una acció anterior a l'oració principal. També pot equivaler a una oració subordinada adverbial però la conjunció ha de ser “després que”, o es pot traduir per un participi perfet o un gerundi compost: “Després que el gos va ser lligat---“, “lligat el gos.....”, “havent estat lligat el gos...”

Traducció del participi de present. El participi de present indica acció simultània a l'acció del verb principal. Exemple:

ridens respondet / respondit / respondebit = respon / va respondre / respondrà tot rient (mentre riu)

El participi de present es pot traduir per:

- I. Un gerundi simple “rient” (cast.: riendo)
- II. Una oració subordinada temporal que indiqui simultaneïtat “mentre riu” “a l'hora que riu”.

Al FR trobem aquest exemple amb un participi de present:

Sōle oriente nāvis ē portū ēgreditur multīs hominibus spectantibus (16. 64-65) “**a la sortida del sol** la nau ix del port **davant l'expectació de molts homes**”.

Observeu que la traducció de l'ablatiu absolut admet certa llibertat a l'hora de traslladar a una altra llengua la locució adverbial. De vegades la traducció literal no escau bé: *sole*

oriente, “naixent el sol”, “mentre que surt el sol”; o a *multis hominibus spectantibus*, “molts homes mirant”, “mentre que molts homes s’ho miren”.

Traducció del participi de perfet. El participi de perfet indica una acció anterior a la del verb principal. Exemples:

Hostem victum conservo = respecto l’enemic **vençut (que ha estat vençut)**

Hostem victum conservavi = vaig respectar l’enemic **vençut (que havia estat vençut)**.

Dux hortatus suos proelium commisit = el general, **després d’haver exhortat** els seus (**havent exhortat**) els seus, començà el combat (temporal).

Cane vincto tabellarius intrat (22,119) = un cop lligat el gos , el carter entra.

El participi de perfet es pot traduir per:

- I. un participi de perfet (“vençut”) o un gerundi compost (“havent exhortat”)
- II. Una oració subordinada, de relatiu, temporal, condicional, concessiva, etc (“després d’haver exhortat” o “després d’exhortar”).
- III. Els participis de perfet dels verbs deponents (*hortatus* < *hortari*) continuen tenint valor actiu i expressen una acció anterior (“havent exhortat). Ara bé hi ha alguns que tenen valor de present, per ex: *arbitratus*, *ratus*, “creient”, *usus*, “usant”, *ausus*, “gosant”, etc

Valor o traducció del participi com oracions subordinades. Presentem alguns exemples:

Dux urbem summa vi oppugnātam non cepit = el general no conquerí la ciutat tot i haver estat assetjada amb gran força (concessiva)

Quis potest, mortem metuens, esse non miser? = qui pot deixar de ser un desgraciat si tem la mort? (condicional)

5. El participi de futur en *urus -a -um*

El Participi de futur (llatí *participium futurī*) Ja hem vist que aquest participi es forma afegint al tema de supí *script* el sufix *-ur-* i les desinències *us -a -um* que el converteixen en un adjectiu de la 1^a i la 2ª decl. Així per exemple tenim *pugnāt/ūr/us*, *pārit/ūr/us*, participis de futur de *domīt/ur/us* de *pugnāre*, *pārēre*, *dormīre*.

Rarament s’usa sol i quasi sempre acompanyant el verb auxiliar *esse* amb què forma una veu composta o perifràstica. Exemple:

“*Iam epistulam scrīptūrus sum*” (23,125)

la forma perifràstica *scrīptūrus sum* és una forma ampliada del futur i expressa el que una persona té intenció o està a punt de fer: “vaig a escriure”. Tal com es pot veure, és una forma perifràstica o composta del verb *esse* i el participi de futur, en què al participi concorda amb cas, gènere i nombre amb el subjecte del verb: *Iūlius scrīptūrus est* / *Iūlia scrīptūra est* (= Juli / Julia té intenció d’escriure).

Usus

Participium attributum: *rosa florens*, *urbs capta*, *res futurae*; *ante (post) Christum natum*, *ab urbe condita*.

Participium cōiunctum: *vir fortiter pugnans cecidit*; *Syraculis expulsus Corinthi vivebat*; *hostes venerunt castra oppugnatori*.

Participium absolūtum in casu ablatīvo positum (ablatīvus absolūtus): sole **oriente**, opere **confecto**.

Coniugatio periphrastica actīva: illa **itūra** est; eum **visūrus** sum; hostes **peritūri** erant.

Accusatīvus cum participio: miles **consulem** in saxo **sedentem** vidit.

Exercicis

- A. Analitza els participis i tradueix: 1. *Catilina ex urbe parum comitatus exiit.*
2. *Massilienses et celeritate navium et scientia gubernatorum confisi nostros eludebant.*
3. *hostes, montibus occupatis, Romanos itinere prohibuerunt.* 4. *Germani, desperata oppugnatione castrorum, trans Rhenum sese receperunt.*

L'infinitiu

1. L'infinitiu: morfologia i definició

L'infinitiu és un substantiu verbal té que tres temps, present, futur i perfet, tant per a l'actiu com per a la passiva.

Morfologia. Per a les formes de l'infinitiu present actiu i passiu (el més important) consulta FR, la secció GRAMATICA LATINA (10.132-145).

Per a tots els temps d'infinitiu: consulta FR p.309 per a l'actiu, i la p.310 per al passiu.

2. Sintaxi de l'infinitiu

2.1 L'infinitiu subjecte. L'infinitiu, considerat com a un substantiu neutre, pot fer de subjecte, amb el verb principal en 3^a p., en els casos següents:

a) Amb el verb *esse* i altres verbs copulatius amb un predicat nominal o atribut. Aquest es psa en gènere neutre

Errare   **humānum**   **est** = equivocar-se és humà
Inf/ Subj (Adj) N.n.s./ Atr   V.Cop.

L'adjectiu *humānum* concerta en cas nominatiu (N), gènere neutre (n), i nombre singular (s) amb l'infinitiu *errāre*.

b) Amb verbs i expressions impersonals tals com *licet*, *oportet*, *necesse est*, *deceat*, “és permès”, “cal”, “convé”, “és necessari”, *libet*, *placet*, “plau”, *videtur*, sembla, etc. que signifiquin: “és necessari”, “és convenient”:

Spirare **necesse est homini** (10.58) = respirar és necessari per a l'home.
Inf/Subj   V. Imp.   D/CI

2.1 L'infinitiu complement directe. Tal com succeix en català i castellà l'infinitiu pot fer de CD del verb principal:

Aves **canere** **possunt** (10.85) = les aus poden cantar
Inf/CD

L'oració d'acusatiu amb infinitiu "*Iūliam dormīre*" completa al verb principal "*dīcit*" i expressa el que diu Sira en "estil indirecte". Aquestes oracions en cat / cast les hem d'introduir amb la conjunció "que". Així: "Sira diu que Iúlia dorm"

Aquestes oracions de acusatiu amb infinitiu depenen, generalment, dels verbs següents (v. FR 11, 173-179):

I. Verbs de percepció (*verba dicendi*): *vidēre, dicere, affirmāre, negāre, nuntiāre*.

Per ex:

Iuramus nos esse innocentes = jurem que som innocents.

II. Verbs d'enteniment (*verba sentiendi*): *putāre, credere, intelligere*. Per ex:

Helvetii angustos se fines habere arbitrabantur = Els helvecis consideraven que les seves fronteres eren estretes.

III. Verbs d'afecte (*verba affectus*): *gaudēre, laetāri, dolēre*. Per ex.:

Guadeos te valēre = m'alegro que estiguis bé.

IV. Verbs de voluntat (*verba voluntātis*): *velle, nolle, malle, cupere, iubelle, nolle, malle, cupere, iubēre*, etc. Per ex.:

V. *Hadriannus finem imperii esse voluit Euphratem* = Adrià volgué que la frontera de l'imperi fos l'Èufrates.

Feu **Ex Lat** 11.5,6,8

b) L'oració d'infinitiu subjecte. La mateixa oració d'infinitiu completa la principal fent la funció de subjecte, amb expressions impersonals com les vistes a 2.1 b):

Iam neesse est puerum dormīre (11.128)

V. imp   Ac/Subj (Inf)   Inf

Or inf (subjecte)

Oportet tē epistulas ad eum scrībere

V   Ac   Ac pl   Pre   Ac   Inf

Subj (Inf)   CD   CC

Altres exemples:

Legem brevem esse oportet = convé que la llei sigui breu

Dicitur cervos diutissime vivere = Es diu que els cèrcols viuen molt de temps

4. La construcció personal amb l'infinitiu

En oracions com la de *Dicitur cervos diutissime vivere*, el subjecte de *dicitur* és tota l'oració *cervos diutissime vivere*, per tant *dicitur* està usat impersonalment. En aquests casos, normalment, el verb principal pren com a subjecte el de l'infinitiu (*cervos*) i aquest es posa en nominatiu.

Const.impersonal: *Cervos diutissime vivere dicitur* = Es diu que els cèrcols viuen molt de temps.

Ac/Subj   Adv   Inf   V. imp

Const personal : *Cervi diutissime vivere dicuntur* = Els cèrcols son dits viure molt de temps (literalment)

Subj   Adv   Inf   V. personal

A la construcció personal el subjecte de l'infinitiu *cervos* es posa en nominatiu *cervi* fent de subjecte del verb principal *dicuntur*.

La construcció d'infinitiu amb subjecte en nominatiu i dependent d'un verb en passiva, es troba en els exemples següents:

Homerus caecus fuisse dicitur = Es diu que Homer era cec.

Romulus primus rex Romanōrum fuisse putātur = Es creu que Ròmul fou el primer rei de Roma.

5. L'infinitiu històric

És un infinitiu que s'usa en les narracions històriques per donar-les més vivesa. L'infinitiu no forma una oració subordinada sinó independent i el subjecte va en nominatiu. S'acostuma a traduir per un pretèrit imperfecte.

Cotidie Caesar Aeduos frumentum flagitāre = Cada dia Cèsar demanava blat als edus.

6. Temps de l'infinitiu

Valor temporal de l'infinitiu. Com els temps del participi, els de l'infinitiu indiquen una temporalitat relativa respecte a l'oració principal. Si agafem l'oració *Mārcus dicit id sē ipsum scrīpsisse* (21,120), veiem com canvia la traducció de l'infinitiu segons el seu temps i el de l'oració principal:

<i>Mārcus dīcit</i> (=En Marc diu)	<i>id sē ipsum scribere</i> / <i>id ā sē ipsō scrībi</i> (=que ell mateix està escrivint això / =que això s'està escrivint per ell mateix) <i>id sē ipsum scrīpsisse</i> / <i>id ā sē ipsō scrīptum esse</i> (=que ell mateix ha escrit això / = que això ha estat escrit per ell mateix)
<i>Mārcus dīcēbat</i> / <i>dīxit</i> (=En Marc deia / va dir)	<i>id sē ipsum scribere</i> / <i>id ā sē ipsō scrībi</i> (=que ell estava escrivint això / que això s'estava escrivint per ell mateix) <i>id sē ipsum scrīpsisse</i> / <i>id ā sē ipsō scrīptum esse</i> (=que ell mateix havia escrit això / que això havia estat escrit per ell mateix)

Sintaxi de les oracions

1. L'oració simple

Les oracions simples poden ser:

a) Asseveratives: que afirmen o neguen la veritat objectiva. Normalment en mode indicatiu. Ex:

In ludo pueri numeros et litteras discunt (17.1)

b) Volitives o optatives: que afirmen la realitat merament subjectiva d'un fet, és a dir l'expressen no com una realitat sinó com un desig, manament, etc.Ex

Utinam viveret! = tan de bo visqués!

c) Interrogatives: pregunten sobre algun aspecte de la realitat

Magnine sunt fluvii Africae? (2.57): resposta sí / no

Num Creta oppidum est ? (1.50): resposta no

Nonne hoc manifestum ?: resposta sí

2. L'oració composta

Les oracions es poden unir amb:

2.1 Parataxi. Les oracions tenen el mateix valor

a) asíndeton i juxtaposició (sense conjuncions); *veni, vidi, vici*

b) coordinació (amb conjuncions)

Copulatives: *et, ac, atque, -que etiam quoque; neque, nec, ne....quidem*

Correlacions: *et...et; cum...tum; neque...neque; no modo...sed etiam*

Disjuntives: *aut, vel, -ve, sive, seu*

Adversatives: *se, at, verum, vero*

Causals: *nam, namque enim, etenim*

Il·latives: *ergo, igitur, itaque*

2.2 Subordinació. les oracions subordinades depenen d'una altra que és la principal.

Les oracions subordinades poden ser:

a) substantives o completives: equivalen a un substantiu i fan la funció de subjecte o complement directe de l'oració principal.

Les oracions d'infinitiu: *Iulius puerum vocare audit* (10.113) (v.supra Infinitiu: 3. L'oració d'infinitiu).

Oracions completives amb *ut / ne*: *Dominus imperat ut servus improbus teneatur et verberetur* (27.326). Veieu també

Gaudeo quod vales = m'alegro que estiguis bé ("pel fet que" estiguis bé)

Dic mihi num venerit = digues-me si ha vingut

b) Adjectives o de relatiu: equivalen a un adjectiu i qualifiquen o determinen un substantiu de l'oració principal.

Ancillae quibus Iulius mala dat sunt Syra et Delia (FR 8,178)

c) Adverbials o circumstancials: equivalen a un adverbi o a un complement circumstancial i modifiquen l'afirmació feta en la principal expressant alguna circumstància de temps, lloc, causa, finalitat, etc

Aquestes les estudiem al següent apartat.

3. Oracions subordinades adverbials

3.1 Finals: expressen la intenció amb què es fa el que s'afirma a l'oració principal. (*ut / ne* amb subjuntiu)

edo ut vivam, non vivo ut edam = menjo **per viure**, no visc **per menjar**

Captivus fugit ne necaretur = el captiu va fugir **perquè no fos mort**

De vegades la finalitat va reforçada per un demostratiu o algun altre gir (*eo consilio*)

Germani eo consilio Rhenum transierunt ut Galliam occuparent = El germans travessaren el Rin amb la intenció d'ocupar la Gàl·lia (Literalment: “amb aquesta intenció...per ocupar...”)

3.2 Consecutives: indiquen una conseqüència del que es diu a l'oració principal (*ut / ut non* amb subjuntiu). A l'oració principal sol haver-hi un pronom o adverbi (*is, talis, tantus, sic, tam* etc) en correlació amb la conjunció *ut / ut non*

(FR 32,78) *Tanta est vis praedonum ut nullo modo iis resistere possimus* = tanta és la força dels pirates **que no podem resistir-los de cap de les maneres** .

3.3 Causals. Expressen una causa real d'allò que s'afirma a l'oració principa.

a) Amb indicatiu amb les conjuncions quod, quia, quoniam *Vestis umida est quod Marcus per imbrem ambulavit* (FR 21,6)

b) Amb subjuntiu quan expressa el pensament d'algun altre que no és el que escriu

Socrates accusatus est quod corrumperet iuventutem : Sòcrates fou acusat **perquè (segons diuen) corrompia la joventut**

3.4 Temporals. Indiquen el temps en què passa allò que es diu a l'oració principal. Poden anar amb indicatiu i amb subjuntiu

Amb indicatiu	Amb indicatiu i subjuntiu
<i>ubi</i> : quan <i>ut, simul ac</i> : tan aviat com <i>postquam</i> : després que	<i>cum</i> : quan <i>antequam, priusquam</i> : abans que <i>dum</i> , dones: mentre

a) Amb indicatiu: *Cum Caesar in Galliam venit, ibi duae factiones erant*: **quan Cèsar va arribar a la Gàl·lia**, allà hi havia dos partits.

b) Cum amb subjuntiu (cum històric): quan al sentit temporal se li afegeix un matis causal. Els temps són el pretèrit imperfet si l'acció és contemporània a la principal, el pretèrit plusquamperfet si és anterior.

Cum adulescens ex Italia Rhodum navigaret, a praedonibus captus est (FR 32,7): **en navegar (navegant, quan navegava) de jove d'Itàlia a Rodes**, fou capturat per uns pirates.

Diu cum esset pugnatum, castris nostris potiti sunt: **En haver-se lluitat (Havent-se lluitat, després d'haver-se lluitat) molt de temps**, els nostres s'apoderaren dels campaments

3.5 Període condicional

a) Real. Amb indicatiu. *Si hoc dicis, erras*: **si dius això**, t'equivoques

b) Potencial. Amb present o pretèrit perfet de subjuntiu. *Si hoc dicas / dixeris*, erres / erraveris: **si diguessis això**, t'equivocaries (pots dir-ho o no)

c) Irreal de present. Amb pretèrit imperfet de subjuntiu. *Si hoc diceres, errares*: **si diguessis (deies) això**, t'equivocaries (per no ho dius).

d) Irreal de passat. Amb pretèrit plusquamperfet de subjuntiu. *Si hoc dixisses, erravisses*: **si hagessis dit (havies dit) això**, t'hauries equivocat

3.6 Concessives o adversatives. Exposen una objecció a allò dit a l'oració principal. Van indicatiu o subjuntiu.

Indicatiu	Subjuntiu
<i>quamquam, etsi</i> : encara, si bé	<i>quamvis, licet, ut, cum</i> : donat que, tot i que

Innocens, quamquam abest a culpa, tamen saepe suspicionem non caret: l'innocent, encara que exempt de culpa, tanmateix sovint no està lliure de sospita

Quamvis dives sis, beatus non es: per ric que siguis, no ets feliç

3.7 Comparatives. Determinen , per mitjà d'una comparació, el mode o el grau d'allò dit a l'oració principal. Poden anar amb indicatiu i amb subjuntiu.

Quo quisque doctior, eo est modestior

ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus: com més savi és un, més modest és

4. Consecutio temporum.

És la concordança temporal entre el temps de l'oració principal i el de la subordinada. Aquesta concordança és especialment estricta en les subordinades de subjuntiu.

<i>Scio</i> : sé	<i>quid facias</i> : què fas / <i>quid feceris</i> : què vas fer / <i>quid facturus sis</i> : què faràs
<i>Sciebam</i> : sabia <i>Scivi</i> : vaig saber	<i>quid faceres</i> : què feies / <i>quid fecisses</i> : què havies fet / <i>quid facturus esses</i> : què havies de fer

La literatura llatina: Gènere i autors principals

La literatura llatina: introducció

1. Concepte de literatura llatina

Constituïxen la literatura llatina totes les obres escrites en llengua llatina. En un sentit més estricte seran només aquelles obres escrites en llatí mentre va existir el poble romà. Aquest últim és el sentit que li donarem nosaltres. Queden, per tant, a fora totes les obres escrites en llatí durant l'edat mitjana fins a l'època moderna i contemporània.

2. Edats o períodes de la literatura llatina

La literatura llatina apareix per exemple i imitació de la grega. En efecte la literatura grega ja havia arribat al seu màxim esplendor durant el segle V a C.. El antics grecs, a més, són els creadors de quasi bé tots els gèneres literaris: èpica, lírica, història, teatre, oratòria, novel·la, etc. Els romans comencen a tenir una literatura en llengua llatina quan entren en contacte directa amb la cultura grega. Això va passar quan els romans van conquerir definitivament la regió del sud d'Itàlia, coneguda amb el nom de Magna Grècia (conquesta de Corint: 272 a C.). A partir d'aquest moment esdevingué el que tan bé expressen aquests versos del poeta Horaci: *Graecia capta ferum victorem cepit et artis / intulit agresti Latio* (cf. HOR. Epist II, I, vv. 156-157).

La literatura llatina compren els següents períodes:

1. Època arcaica: Abraça des dels inicis de la literatura llatina (240 a C.) fins al començament del segle I a C.
2. Època clàssica. Abraça des del començament del segle I a C. fins a la mort de l'emperador August. Es subdivideix en dos:
3. Època de Ciceró: des de l'any 80 a C., any en què Ciceró pronuncia els seus primers discursos, fins l'any de la seva mort (43 a C.).
4. Època d'August: des de la mort de Ciceró fins a la mort d'August (14 d C).
5. Època postclàssica. Abraça des de la mort d'August fins a l'accés al poder de l'emperador Marc Aureli (180 d C).
6. Època decadent. Va des de Mar Aureli fins a la caiguda de Roma en mans d'Odoacre, rei dels hèruls, l'any 476 d C.

3. Quadre sinòptic de les èpoques de la literatura llatina, els fets històrics i els autors llatins estudiats (en negreta)

Època	Fets històrics	Autors llatins
Arcaica (240 a C – 80 a C) REPÚBLICA	- Conquesta de Tarent (270 a C) - Guerres púniques (264-212 a C) - Conquesta de Corint (146 a C)	Livi Andrònic (èpica) Plaute (teatre): 254-184 a C Terenci (teatre)
Clàssica (80 a C– 14 d C): època de Ciceró (80-44 a C)	- 82-79 a C: dictadura de Sul·la. - 63 a C: conjuració de Catilina.	Catul (lírica): 84 – 54 a C Lucreci (poesia didàctica) Cèsar (història): 100-44 a C Sal·lusti (història):86-34 a C

FINALS DE LA REPÚBLICA	- 60 a C: 1r triumvirat de Cèsar, Pompeu i Cras. - 58 a 51 a C: Conquesta de la Gàl·lia. - 49 a C: derrota de Pompeu a Farsàlia. - 44 a C: assassinat de Cèsar. - Mort de Ciceró	Ciceró (oratòria, filosofia, epistolografia): 101-43 a C
PAS DE REPUBLICA A IMPERI		
27 a C: Octavi primer emperador (princeps) amb el títol d'August		
Clàssica (80 a C – 14 d .C): època d'August (43 a C – 14 d C) COMENÇAMENT DE L'IMPERI	-43 aC : 2n triumvirat d'Octavi, Marc Antoni i Lèpid. - 42 a C: batalla de Filipos. - 31 a C: batalla d'Acci - 27 a C: Octavi August primer emperador	<ul style="list-style-type: none"> • Virgili (poesia lírica, didàctica i èpica):70-19 a C • Horaci (poesia lírica) :65-8 a C. • Tibul (elegia): 55-19 a C • Properci (elegia): 50-15 a C • Ovidi(elegia, èpica):43 a C-18 d C • Títus Livi (història): 64-19 a C
Postclàssica (14-184 d C) IMPERI (Principatus)	- 68 d C: mort de Neró - 70 d C: Títus destrueix Jerusalem - 114-117 d C: Trajà conquesta Dàcia, Armènia i Mesopotàmia. Màxima expansió de l'imperi romà. - 117 a 180 d C: època de màxima pau i benestar amb els emperadors filòsofs, Adrià i Marc Aureli	<ul style="list-style-type: none"> • Fedre (faules) 15-50 d C • Lucà (èpica) 39-65 d C • Estaci (lírica): 45-96 d C • Sèneca (tragèdia, filosofia): 1-65 d C. • Persi (sàtira): 34-62 d C • Juvenal (sàtira): 60-140 d C • Petroni (novel·la): mort el 66 d C • Apuleu (novel·la): 125-170 d C • Quintilià (oratòria, didàctica): 35-100 d C • Tàcit (història) 57-120 d C • Plini el jove (epistolografia): 61-113 d C • Plini el vell (ciència): 23-79 d C
època decadent (198-474 d C)	- 284 a 305 d C: Dioclecià reforma l'imperi, la tetrarquia. - 330 d C Constantí converteix Constantinoble en capital de l'imperi - 391: Teodosi converteix el cristianisme en religió oficial de l'imperi	<ul style="list-style-type: none"> • Tertul·lià (doctrina cristiana): 150-222 d C • Prudenci (poesia lírica): 348-405 d C • St Agustí (filosofia, religió): 354-430 d C. • Amià (història) 335-400 d C

	- 394 d C: divisió de l'imperi en oriental i occidental. - 476 d C final de l'imperi d'occident	
--	--	--

El teatre: Plaute (T. Maccius Plautus)

Època: 254 – 184 a.C. República

Gèneres que cultiva per ordre d'importància: Teatre, comèdia pal·liata o de temàtica grega ambientada en el món romà

Vida: Neix a Sarsínia, població d'Umbria (Itàlia). De condició lliure però humil, va formar una petita companyia de còmics. Arruïnat per una mala operació mercantil es dedicà a escriure per al teatre aconseguint gran popularitat.

Obra: 20 Comèdies conservades. Les més importants: Amfitrió (*Amphitruo*), La comèdia de l'olla (*Aulularia*), Els captius (*Captivi*), El militar fanfarró (*Miles gloriosus*), El mentider (*Pseudolus*).

Característiques de les obres:

Les obres són repeses d'autors de la Comèdia Àtica Nova, sobretot de Menandre, a les quals impregna del seu caràcter llatí. De vegades de diverses obres gregues en fa una (*contaminatio*)

Els arguments de les obres responen generalment a un esquema força simple que es pot resumir així: Un jove de bona família, enamorat d'una jove d'origen desconegut i esclava, l'aconsegueix gràcies a les arts d'un esclau intrigant o perquè es descobreix que la jove és en realitat d'origen lliure.

Escenes ben treballades i perfectes en elles mateixes (v. Op. Cit pl. 57)

Personatges convencionals que eren caracteritzats per la màscara. Els models més freqüents eren: jove llibertí que arruïna el seu pare, la cortesana àvida i destra, la jove modesta i simpàtica, el pare o vell, ingenu i con tendències llibertines, la mare honrada però antipàtica, l'esclau astut i mentider (*Pseudolus*), l'esclau paràsit. Altres tipus: el soldat fanfarró, el cuiner de lloguer cregut i lladre, el traficant d'esclaus (*leno*)...etc.

Valors morals: respecte dels costums, desconfiança envers les passions amoroses, el sentit del deure cívic i crítica de la manera de viure dels grecs (massa refinament i disbauxa)

El llenguatge. Domina a la perfecció la llengua del dret i la religió. A la vegada va saber crear una llengua mol viva i col·loquial sobretot dels esclaus. Crea També noms propis de persones a partir del grec (*Pirgopolinices, Pseudolus...*) amb intenció clarament còmica. Alegria i *vis comica* dels personatges amb la intenció de divertir el públic

Lectures recomanades

- De *Amfitrió* Acte I, escena 1, en què s'enfronten Mercuri i Sòsia. Júpiter, que ha pres l'aparença del rei Amfitrió, jau amb la seva dona Alcmena aprofitant

l'absència del rei en una guerra. Mercuri, per la seva banda, que ha pres la forma de Sòsies, esclau d'Amfitrió, vigila la porta del palau perquè ningú no molesti Júpiter mentre fa la seva feina. El rei torna abans de l'esperat i envia Sòsies perquè assabenti Alcmena de la seva arribada. Entre Mercuri i Sòsies s'entaula una disputa sobre qui es el veritable Sòsies. Guanya evidentment Mercuri creant gran confusió en el Sòsies autèntic.

- De *El militar fanfarró*: començament de l'acte II on Palestrió explica la trama i acte IV on Palestrió entabana Pírgopolinices.

Qüestions sobre les lectures

- a) De quin recurs es val Júpiter per aconseguir Alcmena?
- b) Per què Sòsies dubta de la seva personalitat? Cerca a un diccionari el mot "sòsia" i digues quina relació te amb la comèdia.
- c) Com es resol el malentès entre Alcmena i Amfitrió? Quins seran els fruits dels amors d'Alcmena?

Vita auctoris: De Plautō poetā

Titus Maccius Plautus eōdem ferē tempore vixit quō Scipiō, dux Romanōrum ēgregius, quī Hannibalem, ducem Carthāginiēnsium, bellō superāvit. Natus, anno ducentēsimo quīnquāgēsimo quārtō ante Chrīstum natum, Sarsiniae in oppidō Umbriae, Plautus Romam migrāvit ibique histriō factus est. Cum vērō fortūnā frētus mercātūram facere occēpisset, brevī tempore pecūniā omnem quam histriō fēcerat mercātor perdidit. Deinde cōmoediās scrībere coepit, quae populō adeō complacuērunt ut postea nec fāma āc fortūna poetae industriō deesset. Senex dē vitā dēcessit annō centēsimo octōgēsimo quartō ante Chrīstum natum.

Cōmoediae Plautī ē linguā Graecā in Latīnam versae sunt, nec vērō Plautus ipsa verba poētārum Graecōrum secūtus est, sed multa mūtāsse ac nōn pauca sua addidisse vidētur, cum sermōnem et mōres Rōmānōrum dīligenter imitārētur.

Incertum est quot cōmoediās Plautus scrīpserit, nam virī doctī aliī eum quīnque et vīgintī cōmoediās ēdidisse opinantur, aliī centum et trīgintā. Sed ūna et vīgintī tantum cōmoediae Plauti ad nostram aetātem servātae sunt, in quārum numerō prīmum locum tenet illa cui titulus est Amphitryō

Vocabula

Scipiō, ōnis m. Hannibal –alis m. Carthaginiēnes –ium m pl < Carthago-inis f, urbs Africae. Superāre = vincere. Umbria –ae f, regio Italiae. Migrāre = in alium locum ire habitātum. (rē) frētus –a –um = (reī/re) fidens. Mercātūra –ae f = mercātōris negotium. Oc-cipere –cepisse-ceptum = incipere. Dēcedere (dē vitā) = morī. Mutāsse = mutāvisse. Opināre (= putāre): opinar, pensar, considerar.

Quaestiones

- Quō tempore vixit Titus Maccius Plautus? Ubi natus est?*
- Cuī erat munus? (munus –eris n: ofici, feina)*
- Quā dē causā omnem pecūniā perdidit?*
- Quōrum sunt argumenta Plautī cōmoediārum?*

Dē Amphitryōne cōmoediā

In Ammphytrōne cōmoediā ipsa Iuppiter, suprēmus rēx dīvōrum, cum Mercuriō et nuntiō suō, in scaenam indicitur, itemque Amphitryōn, dux bellī nobilis, cum Alcmēna, uxōre suā piā et pudicā; nec tamen tragoedia appellanda est haec fabula, nam diī in fōrmam hūmānam sē mūtārunt atque rēs rīdiculās et iocōs agunt dicuntque.

Argumentum huius cōmoediae dūcitur ā fabulā Graecā quae nārrātur dē Amphitryōne et Alcmēna hōc mōdo.

Amphitryōn (Alcaeī filius) posquam cum Alcmēnā (filiā Electryonis) Argis ex patriā suā Thēbās migrāvit, a Creonte, rēge Thēbānō, exercituī praefectus est, ut bellum gereret cum Tēleboīs, gente Acarnāniae, quī frātres Alcmēnae interfēcerant et praedam rapuerant ē rēgnō Electryōnis. Amphitryōn ad bellum profectus Tēleboīs proeliō vivit fugāvitque, oppidō eōrum potītus est ac Pterelāum, regem eōrum, manū suā interfēcit. Interea, dum Amphitryōn procul ā patriā bellum prosperum gerit, Iuppiter, amōre captus, fōrmam eius suscēpit, ut Alcmēnam calm vīseret.

(Textus ex prologo libri “Amphitryo” comoedia H. H. Örberg, Ed Domus Latina)

Vocabula:

Dīvus –ī = deus. Pius –a –um = quī deōs amat et verētur. Pudicus –a –um: (uxor) quae marītum solum amat. Mutātunt = mutāverunt. Electryōn –ōnis m: rex Argīvōrum, “Electriō”. Argī –ōrum m pl: argius (nom dels antics grecs). Thebae –ārum f pl: Tebes (ciutat de Grècia). Creōn –ontis m: Creont. Prae-ficere –fēcisse –fectum (= praepōnere): posar al davant de. Tēleboae –ārum m pl: teleboes (habitants de la Grècia occidental). Pterelāum –ī m: Pterelau (rei dels teleboes). Acarnia –ae f: regiō Graeciae ad occidentem sita.

Quaestiones

- Apellanda-ne est fabula “Amphitryō” tragoedia?*
- Quā dē causā Amphitryō ā Creonte rēge Thebanō exercituī praefectus est?*
- Quō modō Iuppiter in Alcmēnae amorem pervēnit?*
- Estne Alcmēna uxor bona?*

La història: Cèsar (Caius Julius Caesar)

Època: 101-44 a.C. Finals de la república

Gèneres que cultiva per ordre d'importància: Història

Vida: Gai Juli Cèsar era de la gens Julia uns dels llinatges més nobles de Roma. La seva família pretenia venir de Iullus, fill de Enees, fill de Venus. Es va casar el 83 amb un Cornèlia, filla de Luci Cinna, cap del partit de Màrius, i per no voler separar-se d'ella, com li manava Sul·la va haver d'expatriar-se de Roma. Torna a la ciutat a la mort del dictador (78). Però desitjós de perfeccionar-se en l'art de l'oratòria es traslladà a Rodes, per seguir els ensenyaments retòrics d'Apoloni Moló. Durant el viatge caigué presoner dels pirates dels quals fou alliberat després del pagament de 50 talents, aplegà ràpidament una flota a pressa els raptors i els manà crucificar. Qüestor al 68 i edil al 65 gastà enormes sumes de diners per als jocs i espectacles i guanyar-se el favor popular.

Més tard fou nomenat pontífex màxim. a la sessió del senat contra Catilina s'oposà a l'execució dels conjurats. Fou pretor al 62 i propretor a l'Hispania ulterior on obtingué importants victòries sobre els lusitans. En tornar a Roma forma el primer triumvirat amb Cneu Pompeu i Marc Cras (60). Obtingué seguidament el consolat (59). Hom li concedeix com a província la Gàl·lia Transalpina, la Cisalpina i la Ilíria,. Durant els anys 58-51 conquesta la Gàl·lia, el que li assegura riqueses, prestigi i un gran exèrcit. Cras havia mort en una expedició a l'orient, les relacions amb Pompeu empitjoren amb la mort de la seva esposa Júlia, filla de Cèsar. El senat ordena a Cèsar que dissolgui el seu exèrcit i torni a Roma com a simple particular. Cèsar desobeeix l'ordre del senat dominat per el partit republicà aristocràtic i travessa el Rubicó, riu que separava Itàlia de la província que era sota el seu comandament (alea jacta est). Esclata guerra civil entre el dos generals que té com a primer escenari important a Hispania on Cèsar derrotà els legats pompeians Petreius i Afrani, més tard derrotà el mateix Pompeu a Farsàlia (48) des d'on el general vençut fugí fins a Egipte on fou assassinat. Encara derrotà Mitrídates el Gran, rei de l'orient aliat de Pompeu amb una guerra llampec i en féu arribar la notícia amb un lacònic "veni, vidi, vici". a Tapsos vencé Escipió i Cató (44) que havien arreplegat un poderós exèrcit a l'Àfrica, acte seguit Cató es suïcidà a Útica per no haver de suportar la tirania dels seu enemic.

Arribat a ser l'amo absolut de l'imperi usà amb moderació del poder: perdonà els seu enemics, inicià importants i decisives reformes de l'estat, entre elles el calendari que encara fem servir. Però nomenat dictador perpetu per deu anys la facció republicana i aristocràtica no podia suportar la tirania d'un dels seus a qui consideraven un igual. El resultat fou una conspiració per atemptar contra la seva vida en què participa una àmplia majoria del senat encapçalat per Cassi en què també hi participà Brutus, possiblement fill natural del dictador. El magnicidi s'acomplí els idus de març (14 de març) de l'any 44, a la sessió del senat. Cèsar caigué clivellat de ganivetades a peus de l'estàtua de Pompeu.

Obra

Va ser un excel·lent escriptor i orador. Dissortadament només s'han conservat senceres dues obres seves d'història, d'estil neoàtic, d'una prosa precisa i rigorosa, considerada amb la de Ciceró model del llatí clàssic.

La Guerra de les Gàl·lies (*De Bello Gallico*): explica, en set llibres, la conquesta de la Gàl·lia contra els diferents pobles que l'habitaven, les expedicions a la Germània i a Gran Bretanya, fins la rendició de Vercingetòrix a Alèsia.

La Guerra Civil (*De Bello Civili*): explica, en tres llibres, la guerra civil entre Cèsar i Pompeu, des del pas del Rubicó, passant per la submissió d'Hispania fins la victòria de Farsàlia i la fugida i mort de Pompeu.

Característiques de les obres:

La documentació sobre les guerres que descriu són de primer ordre ja que Cèsar n'és protagonista. Cèsar parla d'ell mateix en tercera persona per donar més objectivitat a la narració.

La seva narració és aparentment molt objectiva tot i que omet aspectes que li siguin negatius.

La seva prosa s'ha convertit en model de llatí clàssic. A més té viva, intensitat i moviment dramàtic. Tot dins un estil sobri que no permet cap desviament en el fil narratiu (estil àtic o neoàtic). (v. *De Bello civili* I, 84-85 o op cit p 185-6)

La seva curiositat el dugué a inserir informacions etnogràfiques o geogràfiques a les seves narracions bèl·liques sobre els pobles que trobava o amb qui lluitava. (v. *De Bello Gallico* VII, 22 o op cit p. 179-180)

Lectures recomanades:

Els fragments citats i altres de *De Bello Civili* o *De Bello Gallico*
De Bello Gallico, I, 1-2; VI, 15 a 28.

C. Iūlii Caesaris vitae epitoma

Caius Iūlius Caesar gentis patriciae nātus est Rōmae patre C. Caesare virō clarissimō, mātrem verō Aureliā spectātae pudīcītiaē² fēminā.

Annum agens XVII, flāmen Dialis, quī summus inter. Flāminēs honor fuit, destinātus est. Cum Cinnae filiam Corneliam uxorem duxisset, ā dictatōre Syllā, quod affinitāte Mariō erat coniunctus (amita enim Caesaris Iūlii Marii mātrem fuerat), urbe Rōmā aufugit.

Syllae morte audītā, properē Rōmam reversus tribūnātus militum honōrem obtinuit. Quaestor Iūliam amitam uxōremque Corneliam mortuās laudāvit. Moxque duxit Pompeiam. Dehinc aedīlis creātus forum Capitōliumque multis porticibus ornāvit; spētacula gladiatōrum trecenta exhibuit. Deinde creātus est pontifex maximus.

---

² *spectatae pudicitiae*: (genitiu de qualitat) de reconeguda castedat

Postea urbānus praetor factus, post praetūram, ulteriōrem Hispāniam sortitus, ibi animadversā Alexandrī imāgine, illacrimā(vi)sse fertur, quod in eā aetate quā iam Alexander tot gentes suō subiecerat imperiō, annō scilicet aetātis XXXIII nihil ipse memoriā dignum effecisset. Rōmam profectus consulātum cum M. Bibulō Calpurniō obtinuit. Post consulātum imperium Galliārum cum Illyricō per quīnqueniū impetrāvit, Cneō Pompeiō Magnō genere³ suffragante. Is enim Caesaris filiam lūliam uxōrem duxerat.

Ibi maximīs bellīs admirabilī vigilantīā, consiliō, virtūte confectis, rursus in aliud quīnqueniū imperiō prōrogāto, novem annis, primum quīnque, deinde decem legiōnibus usus, omne fere Galliam perdomuit atque paccāvit et in provinciae formam redēgit.

Discīssa interim inter Caesarem et Pompeium, ob lūliae mortem, affinitāte, mirā celeritate Rōmam exercitū ductō, ipsum Pompeium Italiā expulit. In Hispaniā mox Petreium, L Afranium, M. Varronem, Pompeiī legātōs dēvicit. Comite inde fortunā, in Pharsaliā Pompeium dēbellāvit. Profectus in Aegyptum Ptolemaeum regem, Cleopatrae fratrem, cum quā mox consuetūdinem habuit, aciē vicit.

Inde celeritate summā Pharnacem Mithridatis Magnī filium profligāvit; victōriam trībus tantum verbīs amicis significans: “Vēni, vīdi, vīci”: in quō Pompei Magnī obtrectāsse gloriae crēditus est, cum ā sē minimō negotiō vīctās ostenderet eās gentēs, quārum victoriā Pompeius “Magni” cognōmen adeptus est.

Victīs enim Pompeiī līberīs in Hispaniā, reversus in Urbem, cunctīs omnīno, quī adversum eum arma tulerunt, ignōvit, multos etiam magistrātibus honestāvit. Conspiratiōne in eum ob invidiam gloriae a sexāgintā cīvibus factā (C.cassiō, et M Brutō, Serviliae eius amicae filiō, et Decimo Bruto Albinō principibus), in Pompei Curiā, et ante illius statuam, īdibus Martiīs, spectante senātū, trībus et vīginī vulneribus confossus est⁴, annō aetātis suae quīnquagēsimo sextō.

In Rēpublicā vetera multa correxit, nova instituit: ordinātiōnem annī ad cursum sōlis redēgit; cīvium Rōmānōrum censum ēgit; senātum bellis cīvilibus exhaustum supplēvit; praetōrum, aedīlium, quaestōrum, minōrumque Magistrātuum numerum ampliāvit.

Complūrima scrīpsit, ē quibus nihil ad nōs pervēnit, praeter quāsdam epistulās familiāres ad Cicerōnem, et Bellī Gallicī ac Cīvilis contra Pompeium comentaria. Et Cicero princeps in ēloquentiā, in eō librō, quem de clarīs oratōribus composuit⁵, dubitāre se ostendit, cuiam de summīs oratōribus Caesar dēberet cēdere. Rhodī enim ab Apollōniō Molōne, clarissimō dīcendī magistrō, unā ēdoctī fuerunt; et aliquamdiū facultātem oratōriam in forō eximiā ingeniī famā exercuit.

Fuisse trāditur excelsā statūrā, colōre candidō, teretibus membris, ore paulō pleniōre, nigrīs vegetisque oculīs, vertice calvō (et ob id laurea a senātū dēcrēta libenter velātō); valetūdine prosperā capitis dolore vexabātur. Bīs

³ genere de gener –eri m: gendre

⁴ confossus est de confodio –ōdi –ossum: crivellar // colpir

⁵ “De oratore” aut “Brutus”

comitiālo morbo (epilepsia) correptus, exercitatiōne summā corporis, eximiāque in victū contentiā liberātus est. Equitandi peritissimus, labōrum patiens, cautus, audax in primīs, in conficiendīs rebus strenuus.

Ad libīdinem ita pronus fuit ut illustriōribus fēminīs Rōmānīs minimē pepercit. Praecipuē Serviliam, Marcī Brutī mātrem, dīlexit, eiusque filiam Tertiam, uxōrem C. Cassiī quī eum percussit.

(Textus ex C. Julii Caesaris Vitae epitoma Aenea Vico Parmensi scriptore, Typis Nicolai Bettoni, Mediolani,

MDCCCXX)

Quaestiones

- a) *E quā gente Caesar natus est?*
- b) *Explānā cursum honorum quem Caesar congessit ab aedilitāte usque ad consulātum*
- c) *Quā dē causā ante Alexandri statuam Caesar illacrimāvit?*
- d) *Quae gesta in Galliā Caesar gessit?*
- e) *Quem clarissimum ducem Caesar vīcit?*
- f) *Quando et quō modō Caesar mortuus est?*
- g) *Quae sunt opera pro rē republicā et scrīpta eius praecipua?*

Història: Tit Livi (Titus Livius)

Època: 59 a C - 17 d C . Finals de la república i època d' August.

Gèneres que cultiva per ordre d'importància: Història, retòrica, filosofia.

Vida: Neix a Pàdua i viu en un ambient burgès amb idees republicanes que no l'impedirà de treballar més endavant per a l'emperador August. Va deixar la seva ciutat només per a anar a Roma on a l'any 27 aC ja treballava en la seva Història de Roma, treball que no deixaria fins a la seva mort. És un home totalment lliurat a la seva feina d'historiador, no fa actuació política o social rellevant, només l'estudi del passat gloriós de Roma. Així és com entrà a formar part del cercle d'intel·lectuals, poetes i artistes de l'emperador August i fou encarregat d'escriure la seva extensa obra sobre Roma.

Obra: Història de Roma (*Ab Urbe Condita*). 142 llibres⁶ que relaten la història de Roma des dels orígens fins a l'any 9 a C. Aviat es va dividir l'obra en dècades (conjunt de 10 llibres). Del conjunt d'aquests llibres només s'han tramès:

- 1a dècada (Llibres d' I a X): des dels orígens (fundació de Roma 753 a C) fins al 293 a C (guerra contra Pirro).
- 3a dècada (llibres XXI a XXX): les guerres púniques.
- 4a dècada i la meitat de la 5a (fins la submissió de Macedònia com a província).

L'extensió de l'obra va fer difícil la seva transmissió. A més es van fer una mena de resums o "periochae" que es feien servir com a manuals de la història de Roma.

---

⁶ *Ab Urbe Condita* (AUC). S'ha de tenir en compte que el llibres amb què es divideixen les obres de la literatura clàssica equivalen als nostres capítols, encara que potser una mica més extensos.

Característiques de la seva obra:

1. És el primer intent de fer una història de Roma completa després de les guerres civils dels s I a C i la instauració de l'imperi i la pau d'August.
2. No té documents ni arxius per a la primitiva història de Roma (destruïts en l'incendi de Roma pels gals l'any 390 a C). Utilitza com a fonts historiadors llatins anteriors, i sobretot, Polibi, historiador grec prorromà del s II a C.
3. Seguint la tradició dels analistes (de "annus": any) ordena la narració per anys.
4. De vegades és conscient de la inexactitud de les dades que té. Li falta crítica i consciència de moltes de les dades socials i econòmiques que presenta.
5. Ens dóna, però una imatge molt exacte del temperament tradicional romà, entre pràctic-racional i supersticiós.
6. La seva obra té una intencionalitat moral i exemplar en presentar els grans homes i caràcters del poble romà (v prefaci AUC, 9-12).
7. No és un escriptor de descripcions de paisatges o costums. Escriu la seva història en clau de drama i d'intriga (v. AUC I, 41 1-6 i dóna molta importància a la psicologia i descripció dels seus personatges (v IX, 16).
8. Relat èpic. Li agraden els grans relats que donen a la seva obra un caire èpic (v XXVII, 47, 1-19)
9. Els discursos. Com quasi tots els historiadors antics els discursos son veritables peces d'oratoría, la majoria inventats i sense base històrica. (XXVIII, 26, 12-29)
10. Estil. Té com a model Ciceró. Els seus períodes són inclòs més estudiats i simètrics, abunda en expressions poètiques i la seva llengua entra dintre del classicisme romà. En una obra tan llarga és evident un evolució. Segurament les últimes dècades, no conservades, devien ser les més reeixides.

Activitat

- a) Llegeix el pròleg del llibre I de la AUC i contesta les qüestions següents:
  - I. Què opina l'autor sobre les llegendes dels orígens de la ciutat?
  - II. Quins és un dels objectius de l'estudi de la història quan es refereix a la vida i els costums dels antics?
- b) Fragments a llegir i comentar:
  - I. Naixença de Ròmul i Rem (IV)
  - II. Fundació de la ciutat (VI)
  - III. El rapte de les sabines (IX)
  - IV. El combat entre Horacis i Curiacis (XXIV-XXVI)
  - V. Reforma constitucional de Servi Tul·li (XLII-XLIV)
  - VI. Dishonor de Lucrecia. Brutus expulsa els Tarquinis i proclama la república(LVI-LX)

De vita Titi Livii

De vita Titi Livii nihil fere notum est. Patavi—hodie nomine Padua notum—natus verisimile bene educatus est. Circiter annum 31 a.C.n. (post finem belli civilis) Romam venit, ubi maiorem vitae suae partem egit (sed sunt, qui

dicant eum maiorem partem vitae Patavii degisse). Otiosus in rebus gestis populi Romani scribendis versabatur. Livium publice Romae legentem mox multi cognoverunt et magno aestimaverunt. Inter admiratores etiam Augustus ipse fuit, etiamsi de republica regenda non idem senserunt. Itaque Augustus Livium Claudio, qui postea imperator factus est, magistrum fecit. Livius ipse autem neque publicis neque militaribus magistratibus functus est. Sub finem vitae Patavium revertit, ubi mortuus est.

(Textus expromptus ex “Wikipedia”)

Quaestiones

- a) *Ubi est natus Titus Livivius? Quo nomine hoc oppidum hodie notum est?*
- b) *Ubi maiorem vitae suae partem egit?*
- c) *In quibus rebus otiosus versabatur?*
- d) *Quis vir clarissimus admirator eius fuit?*
- e) *Quis alter vir, postea imperator factus, discipulus eius fuit?*

Oratòria: Ciceró (Marcus Tullius Cicero)

Època: Finals de la república (106-43 a C)

Gèneres que cultiva per ordre d'importància: oratòria, retòrica, filosofia, epítolografia

Vida: Fill d'una família eqüestre d'Arpinum, sempre serà un *homo novus* en la vida política romana. Amb el seu germà Quint es traslladà a Roma on rebé els ensenyaments del cèlebre orador Licini Cras, del juriconsult Marc Escèvola i del retòr Moló de Rodes. Més tard, per tal d'evitar les represàlies del dictador Sul·la anà a Grècia a perfeccionar els seus estudis. A Atenes travà una perdurable amistat amb Titus Pomponi Àtic, que serà l'editor de les seves obres. A Rodes fou per segona vegada deixeble de Moló i la seva eloqüència adoptà l'estil ròdic⁷. En el *cursus honorum* (carrera política) arribà a cònsol l'any 63 a. C., li tocà a llavors acabar amb la conjuració de Catilina. Però precisament, com a conseqüència d'aquest afer, va ser condemnat a l'exili en ser considerat culpable de condemnar ciutadans romans a mort sense judici previ, quan va sentenciar a la pena capital els companys de Catilina. Va tornar de l'exili al cap d'un any però ja no tindria mai més la mateixa influència política. Es dedica aleshores sobretot a la seva feina d'advocat i a escriure. Durant el 1er triumvirat (60 a C) i la següent guerra civil (49—46 a C) triarà el partit de Pompeu en contra de Cèsar. Evidentment es va equivocar car Cèsar resultà vencedor. Tot i així aquest el perdonà i Ciceró defensarà davant Cèsar molts clients seus del partit de Pompeu. Després de l'assassinat de Cèsar (44 a C), torna a la

---

⁷ Tres escoles es disputaven aleshores la primacia de l'eloqüència: la neoàtica, partidària de la sobrietat, l'asiàtica, caracteritzada per una certa afectació i per l'ús abundant de trops i figures, i l'escola de Rodes que mantenia entre les dues anteriors una actitud eclèctica. Quint Hortensi (114-50 a C) fou un famós representant de l'asiàtica, Ciceró figurà en les files de la ròdica, però el seu estil rebé crítiques del cèlebre Marc Juni Brutus, uns dels assassins de Cèsar, que era partidari de l'aticisme.

política tot pensant que es podria restaurar la república. Va pronunciar 15 discursos contra Antoni atacant-lo durament. Però Octavi i Antoni s'aliaren en contra de Ciceró que fou mort per homes d'Antoni mentre fugia a l'exili. El seu cap i les seves mans foren exposades als *rostra* o tribuna del fòrum, des d'on tantes vegades havia pronunciat els seus discursos.

Obra

Discursos judicials: “En defensa del poeta Arquias” (*Pro poeta Arquias*), “En defensa del Miló” (*Pro Milone*).

Discursos polítics: “Contra Catilina” (*In Catilinam*), “Les Filípiques”, discursos contra Antoni imitant els discursos de Demòstenes contra el rei Filip de Macdònia, d'aquí el nom de “Filípiques”.

Tractats filosòfics: “L'estat” (*De Re Publica*) imitant els diàlegs de Plató, “Sobre l'amistat” (*De amicitia*), “Sobre la vellesa” (*De senectute*).

Epístules o Cartes: “A Àtic” (*ad Aticum*), en uns 16 llibres les cartes intercanviades amb el sue gran amic i editor Tit Pomponi Àtic; i “Als familiars” (*ad familiares*), de diferents destinataris: a la seva esposa Terència, al seu llibert Marc Tul·li Tiró, etc

Característiques de les obres

L'oratòria. Ciceró és considerat abans de tot un orador i un dels millors que ha conegut la història. L'oratòria és definida com l'art de parlar bé (*ars bene dicendi*) i fer discursos que tinguin la virtutu de commoure l'auditori. L'obra oratòria de Ciceró es divideix en: a) obres teòriques sobre l'oratòria i b) els discursos pronunciats o escrits posteriorment d'una forma més literària

Obres teòriques sobre oratòria. Les tres principals son *De oratore*, *Brutus* i *Orator*. En elles l'autor resumeix els ensenyaments teòrics sobre l'oratòria, intenta formular les lleis de la composició, narració, argumentació...etc i afirma la necessitat que els romans prenguin com a models els oradors grecs sense que menystinguin la força i la claredat dels oradors romans passats o contemporanis. Al llibre I de *De oratore* Ciceró, per boca de Licini Cras, orador protagonista del diàleg, proclama la conveniència de no separar la retòrica de la filosofia i el coneixement més importants de l'època, ni el pensament de la paraula que ha d'expressar-lo.

Els discursos. Els discursos de Ciceró es divideixen en judicials o forenses i polítics. Un bon discurs havia de tenir cura d'aquests cinc elements:

- *inventio*: reunió de tots els elements de la causa.
- *dispositio*: ordre d'exposició.
- *memoria*: domini del tema.
- *elocutio*: cura de la llengua),
- *actio*: veu i gestos).

I un bon discurs havia de constar de les parts següents:

- Exordi: introducció.
- narració: explicació dels fets que es jutgen.
- confirmació: proves i arguments a favor de la causa que es defensa.
- refutació: possibles proves o arguments en contra.
- peroració: part final que busca una sentència favorable a la causa.

Les parts que distingien un bon orador eren sobretot la introducció o exordi i l'última, la peroració, on l'orador havia de guanyar-se definitivament l'ànim dels oients. Considerant la totalitat dels discursos de Ciceró, en general es consideren de millor qualitat els judicials, més vius, que els polítics, massa partidistes.

Es té notícia que els discursos que va pronunciar o escriure Ciceró durant la seva vida van ser uns 106, dels quals se'ns conserven 57.

Els discursos judicials. Són aquells que Ciceró va pronunciar davant d'un tribunal com a advocat defensor o com a acusador. Per exemple :

“En defensa del poeta Àrquies” (*Pro poeta Archia*). El poeta Àrquias, grec d'Antioquia és acusat d'haver usurpat el dret de ciutadania. En defensar el poeta fa un gran elogi de les humanitats.

“Contra C. Verres” (*in C Verres*). Aquest personatge és acusat per Ciceró d'haver robat i d'haver cobrat injustos durant l'exercici del seu càrrec de propretor (governador) de Sicília.

Els discursos polítics. Són aquells pronunciats al senat o al fòrum sobre qüestions polítiques. Per exemple:

“Contra Catilina” o “Les Catilinàries” (*in Catilinam*) Quatre discursos contra Catilina, cap d'una conjuració contra la república que es va descobrir durant el consolat de Ciceró.

Les cartes són un gran testimoni de la seva humanitat i ens ajuden a comprendre la personalitat de l'autor i l'època en què va viure, una de les més agitada de la història de Roma.

Els tractats filosòfics intenten introduir la filosofia grega dins la societat intel·lectual de Roma. Ciceró no crea cap filosofia nova però gràcies als seus tractats coneixem millor la filosofia grega antiga. En general els desenvolupa usant la forma dels diàlegs platònics encara que les exposicions són força llargues i hi ha poca dialèctica. A més acostuma a fer sortir personatges venerables de Roma anteriors a Ciceró (Escipió l'africà, Leli ....etc)

Lectures recomanades i qüestions sobre les lectures:

a) “Les Catilinàries I i IV”

Qüestions

1. Quins fets denuncia Ciceró a la 1ª Catilinària? Què fa decretar al senat?
2. Com s'aconsegueix fer presoners alguns dels conjurats? Quina pena els vol aplicar Ciceró? Qui defensa una pena menor?

b) “En defensa del poeta Àrquies”. Els capítols 12 a 30 on es fa un elogi dels poetes i l'humanisme (*humanitas*).

Qüestions

1. Quins arguments fa servir Ciceró per demostrar que Arquies seria mereixedor de la ciutadania romana encara que no la tingués legalment?
2. Cita i comenta dos fragments on Ciceró faci un elogi de les humanitats?

3. Comenta aquesta exclamació d'Alexandre el Gran davant de la tomba d'Aquil·les:
"Oh jove afortunat, que trobares un Homer pregoner del teu valor"

c) "Sobre l'orador" (*De oratore*). Obra en forma de diàleg sobre els principis i les normes de l'oratoría

Qüestions

1. Qui són els interlocutors que apareixen al text? quin és el tema que els preocupa?
2. De quin element del discurs (consulta l'apartat "els discursos") estan partant? Què es proposa l'oratoría?
3. Quina importància hi té?

De Marci Tulli Ciceronis vita

M. Tullius Cicero, orator disertissimus, vixit annos CCVI-XLIII ante Christum natum. A rhetoribus et philosophis optimis educatus, multas causas egit. Consul anno LXIII consilia Catilinae scelerata de caede consulum et senatus oppressit. Praeter orationes multas et epistulas ad familiares suos edidit opera rhetorica, ut tres libros "De oratore", et philosophica, ut "Tusculanas disputationes", quae anno XLV ante Christum natum conscriptae erant.

(Textus expromptus ex "Sermonum Romanarum" libro)

M Tulli Ciceronis oratio in Catilinam prima in senatu habita: Argumentum

Lucius Sergius Catilina, homo patricii generis, magna vi et animi et corporis, sed ingenio malo pravoque, cum ei operam darent homines omnis generis perditissimi et audacissimi, quos inopia, cupiditas, scelera stimulabant, consulatum in annum sexagesimum tertium ante Christum natum petivit, sed cum Catilina consilia rei publicae perniciosae parum occultaret, studiis bonorum omnium M. Tullius Cicero una cum C. Antonio consul factus est.

Qua re commotus L. Catilina, M. Cicerone et C. Antoniō consulibus, cupidius sua consilia recepit. Is per Italiam ad homines seditiosos, maxime veteres L. Sullae milites, ut eorum animos concitarent nuntios misit. Ad C. Manlium, qui Faesulis, urbe Etruriae munita, manum armatorum coegerat, proficisci et bellum patriae inferre Catilina constituit. Convocatis sociis conspiracy, omnia consilia aperuit: duo equites Romani illa ipsa nocte ante lucem cum Ciceronis domum salutandi causa intrassent, eum interficerent.

Ad consulem vero omnia Catilinae eiusque sociorum consilia a Fulvia, muliere nobili, quae rem habebat cum Q. Curio, qui particeps fuit conspiracy, deferebantur. Eam ob causam M. Cicero, vitatis insidiis, proximo die, qui fuit ante diem VI Id(us) Novembres, depositis praesidis senatum in templum Iovis Statōris convocavit, quo cum Catilina venisset, Cicero primam in Catilinam orationem vehementissime habuit.

“Quo usque tandem abutēre, Catilīna, patientiā nostrā? Quam diū etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem sese effrenāta iactābit audacia? Nihilne te nocturnm praesidium Palati, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonōrum omniū, nihil hic munitissimus habendi senātus locus, nihil hōrum ora vultusque movērunt? Patēre tua concilia non sentis? constrictam iam hōrum omnium scientiā tenēri coniuratiōnem tuam non vides? Quid proximā, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consili ceperis, quem nostrum ignorāre arbitrāris? O tempora! o mores! Senatus haec intellegit, cōsul videt – hic tamen vivit! Vivit! Immō vero etiam in senatum venit, fit publici consili particeps, notat et designat oculis ad caedem unumquemque nostrum! Nos autem, fortes viri, satis facere rei publicae videmur si istius furōrem ac tela vitāmus...”

(Textus expromptus ex Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum teubneriana, Lipsiae, in Aed. Teubneri, MDCCCXCVI)

Questiones

- a) *Quo anno Cicero consul fuit?*
- b) *Quae opera rethorica et philosophica Cicero conscripsit? Da singula exempla.*
- c) *Qua conditione erat Serguis Lucius Catilina?*
- d) *Quae consilia Catilina constituit cum Cicero una cum C. Antonio consul factus esset?*
- e) *In quod templum Cicero senatum convocavit ubi Oratio prima in Catilinam habita est?*

Poesia èpica: Virgili (Publius Virgilius Maro)

Època: (70-19 a C) República i començament de l'imperi.

Generes que cultiva per ordre d'importància: èpica (Eneida), èpica didàctica (Geòrgiques) i poesia pastoril (Bucòliques).

Biografia: Neix l'any 70 a C al poblet d'Andes (prop de Màntua), era doncs d'origen italià, no estrictament romà. De família humil, de salut delicada però d'intel·ligència precoç, els seus pares l'envien a estudiar gramàtica a Cremona, i retòrica i filosofia a Milà i Roma. L'any 44 a C retorna a Màntua on forma part del cercle literari d'Asini Polió, governador de la Gàl·lia Cisalpina. A aquest li dedicarà les Bucòliques (49-39) que li valgueren entrar dins el grup dels poetes anomenats “neoteròi” encapçalats per Catul, i que intentaven implantar una poesia sàvia i refinada a l'estil dels poetes alexandrins Calímac i Teòcrit.

Com a conseqüència de la guerra de Filipos (42 a C) i la posterior repartició de terres entre els veterans, la finca dels Virgili va ser confiscada. Aconseguirà però que Octavi li restitueixi la finca a la qual renuncià cobrant una indemnització. A partir d'aquí Virgili cerca el suport d'Octavi i el seu ministre Mecenes. A aquest últim dedicarà la seva

segona obra, Les Geòrgiques, en 4 llibres i que composà entre 39 i 29 a C. Octavi August li encarregarà després la seva tercera obra, l'Eneida, que dividí en 12 llibres i composà entre els anys 29 i 19 a C. Morí tornant d'un viatge a Grècia que havia fet per acabar de compondre l'Eneida.

Obra i característiques

Les Bucòliques

Exemple de poesia pastoril: 10 poemes pastorils o èglogues narratius o dialogats Són poemes curts. El més llarg té 111 versos

Recreen un ambient rústic de pastors refinats i cultes (poesia alexandrina) que expressen els seus sentiments lírics i amorosos.

Abunden les referències mitològiques i gran profusió de detalls i refinament (plantes i arbres exòtics.

Les Geòrgiques.

Exemples d'èpica didàctica: 4 llibres en què canta els treballs del camp. Se'ls dedica a Mecenes, ministre d'August i protector de les arts.

- Cant I: el cultiu dels camps i dels cereals
- Cant II: el conreu dels arbres fruiters, sobretot vinyes i oliveres
- Cant III: la cria de ramat
- Cant IV: Les abelles

Gran sensibilitat per cantar la naturalesa, les feines del camp, els animals, les flors i les plantes. Intenta imbuir en l'oient o lector un gran amor per la naturalesa i els sentiments delicats.

Octavi i Mecenas veuen en el poema un suport a la seva "política cultural" de retorn a les formes tradicional de la vida romana: el camp, la vida rústica i l'amor a la naturalesa; després dun llarg període d'inestabilitat i guerres civils.

L'Eneida.

Poema èpic a l'estil d'Homer: 12 llibres que narren en hexàmetres⁸ (el metre homèric de l'èpica) la fugida d'Enees des de Troia fins la fundació d'una dinastia reial a Itàlia que donarà origen a Roma. Consta de dues parts

1ª part (I-VI) la fugida de l'heroi troià Enees i el seu periple per la Mediterrània fins la seva arribada a Itàlia. Imita l'Odissea d'Homer

2ª part (VII-XII) les guerres que han de lliurar Enees i els troians contra els pobles italians fins que l'heroi aconsegueix casar-se amb Lavínia, filla del rei Latinus i fundar una nova ciutat anomenada Alba Longa.

Virgili concebé el projecte d'escriure l'Eneida entre els anys 29 i 27 a C, quan Octavi retorna victoriós, després de la batalla d'Acci contra Marc Antoni , a inaugurar amb el

---

⁸ Metre format per 6 peus bé dàctils o espondeus, el 5è sempre dàctil

títol d'August la nova història de Roma i de l'imperi. El poema fou un encàrrec seu⁹ per enaltir la grandesa de Roma i convertir-lo en un poema nacional. El poeta dedica el poema a l'emperador.

L'Eneida és un poema èpic culte que recull una antiga llegenda d'Enees d'on provindria, per mitjà del seu fill Iulus o Ascani, la família Júlia de la qual era fill adoptiu l'emperador Octavi August. Enees aconsegueix, per instàncies de la seva mare Venus, de fugir de l'incendi de Troia portant a coll son pare Anquises i, de la ma, el seu fill petit Iulus o Ascani. La seva esposa Creusa desapareix entre el fragor del combat.

L'epítet d'Enees és "pietós" (*pius*) perquè en tot moment serva la seva obligació envers els déus (obeeix Venus, la seva mare, quan ha d'abandonar Troia) i envers els homes (accepta l'autoritat de son pare com a *pater familias* fins a la seva mort a Sicília)

Virgili manlleva d'Homer multitud d'episodis: tempestes contra l'heroi, divinitats adverses (Juno), jocs pels funerals d'Anquises, baixada a l'Hades, escenes de batalles etc) Però en crea de pròpies (amors d'Enees i Dido), així com nous personatges (Turmus, Camila etc). aporta també moltes notícies sobre els antics pobles d'Itàlia.

Sap crear episodis dramàtics, que són com episodis dintre del conjunt: Dido i Enees, Nisus i Eurial, rivalitat entre Enees i Turmus.

No tan afortunat al moment de crear personatges i caràcters: Enees podria ser, amb la seva anegació i complimnet del deure, un bon exemple d'estoïcisme romà. Presenta caràcters femenins inestables i compulsius com el de Dido. No és gaire original amb el tractament dels déus, ja que els seus són una rèplica dels d'Homer.

Lectures recomanades

Eneida II, 1-57, 199-229, 526-558, 634-716

Eneida IV, 1-172; 554-662

Qüestions

- a) Quina relació hi ha entre la cèlebre estàtua hel·lenística de "Laocont" i el fragment de Virgili Eneida II, 200-250?
- b) Quina és la trista fi de Príam i Cassandra?
- c) Per què Enees abandona Dido? Com se'n venja Dido?

De Publii Virgili Maronis vita

Publius Virgilius Maro parentibus modicis fuit. Natus est Cn Pompeio Magno et M Licinio Crasso consulibus (anno septuagesimo ante Christum natum) in pago qui Andes dicitur, qui est a Mantua non procul.

---

⁹ El govern d'August 8 27 a C - 14 d C) fou fecund per la seva obra d'organització i consolidació de l'imperi. El mateix emperador va tenir l'habilitat de servir-se de les lletres per als fins que perseguia: tornar a fer vives les tradicions nacionals malmeses a causa de les guerres civils, suscitar a les diferents classes socials el desig de glòria passada, restaurar la religió en la seva puresa primitiva i, amb el sentiment per la naturalesa i el gust per l'agricultura, inspirar als seus súbdits amor cap l'antiga simplicitat de costums

Corpore et statura fuit grandis, aquilo colore, facie rusticana, valetudine varia, nam plerumque ab stomacho et faucibus ac dolore capitis laborabat Virgilius Cremona Mediolanum, et inde paulo post Neapolim transiit, ubi cum litteris et Graecis et Latinis vehementissimam operam dedisset, tandem omni cura omnique studio indulgit medicinae et mathematicae.

Scripsit "Bucólica", carmina pastorum, máxime ut Asinium Polliōnem, Galliae Cisalpinae praefectum, celebraret, qui eum indemnem praestitit in distributiōne agrorum qui post Philipensem victoriam veteranis divisi erant. In eo proelio Octavius, postea Augustus princeps, eos, qui pro rei publicae libertate Iulium Caesarem necaverant, profligavit. Ille, etenim, Asinius Polio transpadanam provinciam regebat, cuius favore, cum veteranis Augusti militibus Cremonensium et Mantuanorum agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Hunc Polliōnem máxime amavit Maro, sicut in eglogā IV videtur ubi, Polliōne consule, Saturnia regna aut aurea aetas veniet cum puer quidam nasceretur.

Deinde "Georgica", carmen quod res agricolas tractat, in honorem Maecenatis edidit cum sibi opem tulisset adversus cuiusdam veterani violentiam in altercatiōne litis agrariae.

Novissime autem "Aeneidem" aggressus est; argumentum varium et multiplex, et quasi amborum Homeri carminum instar; praeterea nominibus ac rebus Graecis Latinisque (carmen) commune, et in quo, quod maxime studebat, Romānae simul urbis, et Augusti origo contineretur, cui carmen dicatum est.

Georgica septennio Neapoli, Aeneida partim in Sicilia, partim in Campania duodecim confecit annos.

Anno quinquagesimo secundo, ut ultimam manum Aeneidi imponeret, statuit in Gaeciam et Asiam secedere. Sed cum aggressus iter Athenis occurrisset Augusto ab oriente

Romam revertenti, una cum Caesare redire statuit. Ac cum Megaram vicinum Athenis oppidum, visendi gratiā peteret, languorem nactus est; ita ut gravior in dies, quem non intermissa navigatio auxit, tandem Brundisium adventarit ubi diebus paucis obiit decimum ante diem Kal. Octob. Qui cum gravari morbo sese sentiret, magnā instantiā petivit ut Aeneida cremaretur, sed Augustus id non permisit.

Voluit etiam sua ossa Neapolim transferri, ubi diu et suavissime vixerat, ac extrema valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

(Textus expromptus ex "Publii Virgilio Maronis vita" Tib. Claudii Donatii, in prologo voluminis II Clasicorum Latinorum, Typis Nicolai Bettoni, Mediolani, MDCCCXIX)

Vocabula

Aquilus a um: bru, moreno.

Indulsit: pret perf de *indulgeo* –*dulsi* –*dultum*, lliurar-se a (dat.)

Eum indemnem praestitit = el va garantir que no sortiria perjudicat

Cum sibi opem tulisset adversus....violentiam = en haver-lo ajudat en contra l'ofensa...

Quasi ....instar (gen.) = quasi com, molt semblant.

Statuit: pret perf. de *statuo* satui *statūtum*, decidir.

Visendi gratiā = per visitar

Nactus est: pret perf de *nanciscor*, agafar per contagi

Questiones

- a) Ubi natus est Virgilius? in quō annō?
- b) Qui aspectus eius ac valetudo?
- c) In quibus oppidis studia sua fecit?
- d) Quae opera scripsit? Quae eōrum argumenta?
- e) Qua de causa Virgilius maxime Pollionem amavit?
- f) Quo modo Maro mortuus est?
- g) Quid significat ultima verba distichi “cecini pascua, rura, duces”?

Fragmenta virgiliana Ex libro Lingua Latina per se illustrata Pars II “Roma aeterna”, capitulis XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL

Equus troianus

Dum Latīnus in Italia in pace diuturna regnat, Troia seu Ilium, clarissima Asiae urbs, post bellum decem annōrum tandem a Graecis capta est. Graeci enim, cum urbem vi expugnāre non possent, dolō usi sunt: equum ingentem e ligno fabricaverunt eumque militibus armatis complerverunt, quibus praefecti erant Ulixes et Pyrrhus.

(Ex Vergiliī Aeneidis librō II, solūtis verbis)

Somnium Aeneae

Ille (Hector) graviter gemens Aeneam monuit ut deos Penātes urbis Troiae caperet atque ex urbe incensā fugeret:

“Heu, fuge, nāte deā, teque hīs” ait “ēripe flammīs!

Hostis habet mūrōs. Ruit altō ā culmine Trōia.”

....Quem cum Aeneas interrogavisset ‘quae esset fortuna patriae?’ magnō cum gemitū haec respondit:

“Vēnit summa diēs et inēluctābile tempus

*Dardaniae. Fuimus Trōēs, fuit Īlium et ingens
glōria Teucrōrum! Ferus omnia Iuppiter Argōs
trānstulit. Incēnsā Danaī dominantur in urbe.”*

(Ex Vergiliī Aeneidis librō II, solūtis verbis)

Vocabula

Dardania ae f = Troia

Teuceri ōrum m pl = Troiāni

incēnsā.....in urbe = in urbe incēnsā

Mors Laocoōntis

*Dum Laocoōn ad aram taurum immolat, subito duo angues ingentes ab insula Tenedo
per mare tranquillum ad litus natant. Cum terram attigissent, capitibus erectis oculisque
ardentibus Troianos perterritos prospiciunt. Inde recta via Laocoontem petunt; et
primum parva duōrum filiōrum corpora complexi membra eōrum tenera edunt, tum
patrem ipsum, qui miseris filiis auxilio veniebat, corripunt.*

(Ex Vergiliī Aeneidis librō II, solūtis verbis)

Vocabula

Complexi: part de perf de *complector complexus sum*: abraçar.

Aenea Creusam, uxorem suam, amittit

*Haec locūtus pius Aeneas patrem in umeros sustulit et parvum filium manū tenens domō
egressus est. Creusa eos sequebātur. Ita per tenebras vadunt, et Aeneam, quem dudum
neque tela neque agmen Graecōrum commovēbat, nunc omnis aura, omnis sonus terret,
cum pariter filio patrīque timeat.*

(Ex Vergiliī Aeneidis librō II, solūtis verbis)

Vocabula

pius a um = qui deos et patriam et parentes diligit.

dudum = paulo ante

com-movēre = permovēre animum

aura ae f = ventus levis

pariter = aequē, eodem modo

Scyla et Caribdis, mons Aetna

Nam illud fretum duo monstra horrenda tenent, latus dextrum Scilla, laevum Caribdis, quae in imo gurgite latens raptas naves vastis fluctibus mergit; at Scilla, cui caput et pectus est virginis, venter lupi, cauda delphini, ex antro suo obscuro naves in saxa trahit. Inde, posquam sol occidit, fessi et ignāri viae ad oram Cyclōpum advecti sunt. Iuxta haec loca surgit Aetna, mons ingens, unde fumus flammaque eduntur, interdum etiam saxa lapidesque cum fragore horribili ab imo fundo emittuntur.

(Ex Vergiliī Aeneidis librō II, solūtis verbis)

Vocabulum

Cíclopes um m: Els cíclops

Flamma amōris

At regīna iam caeco amōre flagrat, Magna viri virtus et gentis honos in animō versātur, vultus verbaque haerent fixa in pectore, neque cura membris placidam quiētem dat... Aeneas autem unā cum Didōne venātum ire parat....Interea caelum tonitrū miscēri incipit; insequitur imber grandine mixtus, et Tyrī et Troiāni undique tecta petunt, dum amnes de montibus ruunt. Dido et dux Troiānus in eandem speluncam deveniunt, ducente Iunōne. Ille dies malōrum regīnae atque mortis prima causa fuit.

(Ex Vergiliī Aeneidis librō IV, solūtis verbis)

Nuntius deōrum

Mercurius statim patris imperio paret: alas pedibus nectit atque avi similis volat inter terras caelumque ad litus Africae. Ut primum terram alātis pedibus tetigit, Aeneam novam arcem aedificantem conspexit....

Continuō Mercurius “Tu nunc” inquit “uxorius altae Karthaginis fundamenta locas pulcherrimas urbem exstruis, oblitus regni rerumque tuārum! Ipse rex deōrum de clarō Olympō me demīsit, ipse haec mandata ad te ferre iussit: Quid struis? aut qua spē in terris Libycis morāris? Si te non movet tanta gloria futūra, at respice Ascanium filium, cui regnum Italiae debetur!” Haec locutus deus ex oculis Aeneae in tenues auras evanuit.

(Ex Vergiliī Aeneidis librō IV, solūtis verbis)

Vocabula: Uxorius a um: qui habet uxorem

Infelix Dido

Nox erat et fessa corpora placide dormiēbant sub nocte silentī. At non infēlix Dido! Renovāntur curae rursusque surgit amor et ira....

Regīna, ut primum ex altā turrī vidit classem (Aeneae) plenis velis procedere, ter quaterque pulchrum pectus manū percutiens et comas scidens.....”O Sol, qui omnia terrārum opera flammis tuis illūstras, tuque Iuno, testis harum curārum, et Furiae ultrices, audīte preces nostras: Si necesse est virum impium terram Italiae attingere et sic fata poscunt....at bello et hostium armis ex finibus suis pulsus auxilium implōret videatque indigna suōrum funera! Nec in pace regno fruātur sed ipse ante diem cadat insepultus!...”

Inter talia verba illam ferro collapsam aspiciunt comites. It clamor ad alta atria gemitu et ululatū feminārum tecta resonant.

(Ex Vergiliū Aeneidis librō IV, solūtis verbis)

Vocabula. Ultrix icis: venjadores

In Inferis

Hic Aeneas solus in antrum Sibyllae vatis penetravit; quae eum secum ad Inferos duxit, ubi pater Anchises multa narravit de futūro imperio Romāno et de fortitudine Romanōrum; tum, postquam filio miranti viros Romānos fortīsimos ostendit usque ad Iulium Caesarem, his verbis Romānos admonuit:

*“Tū regere imperiō populōs, Rōmāne, memento!
Hae tibi erunt artēs: pācisque impōnere mōrem,
parcere subiectis et dēbellāre superbōs”*

(Ex Vergiliū Aeneidis librō VI, solūtis verbis)

Poesia lírica: Horaci (Quintus Horatius Flaccus)

Època: 65 a C - 8 a C. Finals república començament de l'imperi. Treballa per a August

Gèneres que cultiva per ordre d'importància: poesia lírica

Vida: Neix a Venusa, ciutat d'Apúlia (sud d'Itàlia), prop d Lucània, molt hel·lenitzada. El seu pare era llibert i recaptador de les subhastes públiques. Vol promocionar el seu fill i el porta a Roma per cursar estudis. Va combatre amb el grau de tribú militar a Filipos (42 a C). Retorna a Itàlia i treballa d'escrivent (scriba) del quèstor. Comença a escriure les seves primeres sàtires per fer-se conèixer. Virgili i Varus el presenten a Mecenes¹⁰, ministre d'August, amb qui tindrà una llarga amistat. Mecenes el va regalar una bonica finca rural a la Sabínia (regió de l'est de Roma). També el va recomanar a l'emperador i aquest el va fer treballar en la seva política cultural de recuperar les antigues tradicions i virtuts del poble romà.

---

¹⁰ Mecenes, ministre de l'emperador August, protegia els poetes i els artistes. D'aquí ve el nom de mecenes o mecenatge, per a la persona o acció, respectivament, de promoció i subvenció de les arts.

Obra:

- Epodes: 17 poemes curts, la major part en díctics iàmbics. De to sarcàstic i violent.
- 2 llibres de sàtires (*sermones*). En hexàmetres dactílics. Temàtica variada
- 4 llibres d'odes (*carmen / carmina*). L'obra més pròpiament lírica. Imita els poetes lírics grecs.
- 2 llibres de epístoles o cartes. El segon llibre només en té tres però de gran extensió, entre aquestes: l'*Ars poetica*, un clàssic de la preceptiva literària, i el *carmen saeculare*, cant oficial en honor de Apolo i Diana que li va encarregar l'emperador Octavi August per als jocs seculars de l'any 17 a C.

Característiques de les obres:

- Va començar escrivint els epodes i els dos primers llibres de Les Sàtires. En les sàtires acusa la influència de Lucili, escriptor de sàtires molt de moda en aquell temps. També imita el poeta grec Arquíloc que practicava un model més breu de sàtira. Alguns temes dels epodes es poden considerar també satírics per la seva ironia i mordacitat. (v. *Beatus ille*)
- Va fer de la sàtira una xerrada informal en què toca diferents temes d'índole moral o de crítica social, productes de la seva observació: la indiscreció molesta (I,9), gustos culinàris (II,4), passions funestes (II,3). Per influència de les discussions lliures (diatribes) dels filòsofs grecs, les seves sàtires o xerrades tenen cada cop un to més dramàtic (v. Sat II, 3 o op cit 245-7¹¹).
- Les epístoles. Després de 30-29 a C totes les seves sàtires (*sermones*) es presenten en forma de carta literària dirigida als seus amics i reben el nom d'epístoles (*epistulae*). Són cartes entre amics de la mateixa condició social i intel·lectual amb qui es comparteixen criteris i gustos literaris i on Horaci, a les seves velleses, exerceix una mica com de director espiritual amb el seu saber filosòfic. Algunes estan dirigides a Mecenes (v. Epístoles I, 7 o op cit 247-249), o son una exposició de normes literàries exposades al fil d'una xerrada com *Epistula ad Pisones* o l'ars poetica com la va anomenar Quintil·lià (II,3).
- La poesia lírica. Catul (87-54 a C) havia iniciat els romans en la poesia lírica grega, però Horaci intenta crear en llengua llatina un corpus líric inexistent fins al moment. Els seus models seran els poetes arcaics grecs com Alceo, Safo,, Anacreont, Píndar...etc. Va haver d'adaptar les estrofes gregues a la mètrica llatina utilitzant el iamb, el troqueu i el coriamb. La temàtica: el descans (*otium*), la vida reposada, allunyament de les inquietuds, viure sense ambicions el dia a dia (*carpe diem*), elogi a l vi i al menjar moderat...etc, temes tots ells d'un epicureisme molt en voga. (v. Odes I, 7 o op cit 253-4.)
- També hem de fer menció de les odes nacionals on Horaci dona suport a les intencions religioses i morals de l'emperador August. (v. Odes II, 5 o op cit p.254-5)

---

¹¹ JEAN BAYET, *La literatura latina*, Ed Ariel.

Lectures recomanades

Odes: I,18; I,11. (carpe diem); II,11; II, 10; II,18; III,1; III, 9; III,12; III,13; III, 21; III,21; IV,7; IV,11; IV,12.

Epodes: 2 (beatus ille); 5, 13.

Qüestions

- a) Cita, llegeix i comenta diversos passatges breus d'Horaci en què toqui els temes següents: el vi, l'aprofitament del temps, l'ambició humana, la vida tranquil·la, un consell a algun amic.
- b) Comenta quatre feines agrícoles que es descriuen a l'epode 2. Quines avantatges troba el poeta de la vida de pagès?. Compara aquest poema amb el de Fray Luis de León "Feliz el sabio"

Activitat

- Llegeix i comenta els següents poemes d'Horaci

Oda 1, 11

*Tu ne quaesieris (scire nefas) quem mihi, que tibi
Finem di dederint, Leuconoe, nec Babylonos
Temptaris nomeros...
.....: sapias, vina liques et spatio brevi
spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.*

Comentari: La coneguda fórmula del *carpe diem* es convida a viure i gaudir del moment quan ens turmenta la incertesa del futur. No és despreocupar-se del futur sinó aprendre a gaudir del moment ja que la vida està formada d'una suma d'instantes.

Oda 1,18

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem

*Circa mite solum Tiburis et moenia Catili:
Siccis omnia nam dura deus propusuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque decns Venus?
At ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata;...*

Traducció

No plantis altre arbre, Varus, abans que la vinya
Sagrada en el sòl suau de Tibur ni als voltants dels murs
De Catil; el déu ha fet que tot els resulti dur als abstemis,
I no els marxen arreu les preocupacions obsessives.
Qui, després del vi, xerra de l'estricta milícia o de la pobresa?
Qui no parla, en canvi, del pare Bacus i la bella Venus?
Però que ningú no traspassi els dons d'un Liber
Mesurat ho adverteix la baralla entre centaures i lapites pel vi
Provocada.

Comentari: elogi del vi que ens lliura de les penes de cada dia i ens acostava a la joia (*Bacche pater*) i a l'amor (*decens Venus*), a la vegada que el poeta ens fa un advertiment de no traspasar la mesura (*modici ...Liberi*) en el beure com ens mostra l'horrible baralla dels centaures, quan intenten raptar per la força les dones dels lapites a les noces on havien estat convidats (tema conegut descrit en els frisos del Partenó).

De Horatii Flacci vita

Q. Horatius Flaccus natus est Venusiae, in oppido Appuliae, anno quinquagesimo decimo quinto ante Christum natum (LXV a.C.). Pater eius libertinus filium parvum Romam duxit, ut ab optimis magistris doceretur. Cum versus scribere coepisset, Horatius a poeta Vergilio Maecenati, viro Romano divitissimo, commendatus est. Maecenas Horatium aliosque poetas pauperes opibus atque consiliis adiuvabat. In libris duabus, quibus "Sermones" titulus est, Horatius versibus hexametris de variis rebus scripsit, sicut de vita sua et de hominum natura et moribus. Opus maximum ("monumentum aere perennius") est "Carmina", in quattuor libris, in quibus pedibus in lingua Latina novis antiquos lyricos poetas Graecos imitatus est. Mortuus est anno octavo ante Christum natum (VIII a. C.)

(Textus ex Sermones Romani Hans H Orberg, Domus Latina MMIV)

Vocabula: *Libertinus* –i m = filius liberti, id est, qui per manumissionem ex servo liber a domino suo factus est. *Maecenas* ātis m. *Mecenas*, amic d'August i protector d'Horaci.

Samnium –ii n: el Samni (regió d'Itàlia al sud dels Apenins)

Quaestiones

- a) *Ubi natus est Horatius?*
- b) *Quis pater eius erat?*
- c) *Cui Horatius commendatus est?*
- d) *Quod est opus aere perennius quod poeta conscripsit?*
- e) *Quos poetas in eis imitatus est*

L'elegia: Publi Ovidi (Nasó Pulblius Ovidius Naso)

Època: 43 a C -18 d C

Generes que cultiva per ordre d'importància: elegia i èpica (Metamorfosis)

Vida: De família eqüestre. De petit ja es sentia molt atret per la poesia. Abandona els estudis judicials i freqüenta els poetes Horaci, Virgili i Tibul. Va gaudir de gran fama entre la societat romana més de moda. Quan estava composant els *Fasti* i les *Metamorfosis* va ser exiliat a Tomos al Pont, actualment Mar Negre. Només sabem que l'emperador August el va desterrar a causa d'un "carmen et error", un poema i un error. A pesar de les seves súpliques a August i Tiberi ,(elegies de l'exili) no va ser mai perdonat

Obra:

L'elegia: A Grècia una elegia era una poesia escrita en díctics elegíacs (un hexàmetre i un pentàmetre) que podia tractar de diversos temes.

Al segle III a C. els poetes alexandrins van escriure elegies de tema amorós. Però aquests no expliquen les seves experiències i sentiments personals, sinó que canten generalment els amors dels herois mitològics.

Els poetes llatins van anar reservant l'elegia per expressar, sobretot, els seus sentiments amorosos i les seves experiències doloroses¹². Així, per exemple, Tibul (50-19 a C) canta Dèlia als seus poemes elegíacs, i Properci (47-15 a C) a la seva estimada Cíntia.

Ovidi, com a poeta elegíac, segueix la mateixa tònica que Tibul i Properci. La majoria del seus poemes tenen l'amor com a tema principal.

- "Els Amors" (*Amores*) : tres llibres que giren en torn a Corina, nom literari de la seva estimada.
- "Heroidas": sèrie de cartes de heroïnes famoses als seus marits o amants.
- "Art d'estimar" (*Ars amandi aut amatoria*): tres llibres que tracten de les arts de la seducció per aconseguir l'amor de l'estimada.
- *Fasti*: exemple de poesia didàctica on relata els mites i festes del calendari romà. No el va acabar.
- Les *Metamorfosis*. el més important dels seus poemes, que en 15 llibres i en hexèmetres dactílics (metre de l'èpica), va cantar les transformacions mítiques, desdel caos primitiu fins a la transmutació de Cèsar en astre.
- *Tristia i Epistulae ex Ponto*. "Tristeses" i "Pòntiques" són les elegies que va escriure a l'exili del Mar Menor. En elles tracta dels seus records de Roma, es lamenta del seu exili i es dirigeix a la seva esposa i amics perquè intercedeixin davant l'emperador.

¹² Actualment es defineix l'elegia com una composició poètica en què predominen els sentiments de dolor i de tristesa

Característiques

- Ovidi és sobretot un poeta elegíac, tot i que la seva obra més coneguda sigui un poema èpic de mitologia, les *Metamorfosis*.
- Es de temàtica variada però un xic monòtons, per la seva mateixa facilitat en la versificació.
- Aporta també fina observació i psicologia.
- Introdueix innombrables contes i narracions a totes les seves obres
- És molt plàstic en les descripcions i els pintors i escultors s'han inspirat en la seva obra
- Sensibilitat atractiva i exemplar sobretot a les seves obres d'exili.

Lectures recomanades

Fragments recomanats

A. *Amors* I,9; I,5;I,6; I,13; *Ars amatoria* I, 417-434; III, 169-192. *Tristia* IV, 9. *Pontica* III, I
Metamorfosis, III, 341-510 (*Narcís i Eco*)
Metamorfosis VIII, 515-525 (mort de Melèagre)

Qüestions

- a) Resumeix quines consideracions fa Ovidi dels amants i l'amor. Per què compara l'amor amb la milícia?
- b) Quins temes toca l'elegia d'Ovidi en *Tristia* i *Pontica*?
- c) Explica el drama i el desenllaci (transformació) de cada una de les escenes mitològiques llegides

B. *Les Metamorfosis* d'Ovidi: a) característiques b) els fragments següents: Apol·lo i Dafne, Diana i Actèon, Eco i Narcís.

Fragments recomanats

Metamorfosis, I, 452-557 (*Apol·lo i Dafne*)(v. document infra)

Metamorfosis, III, 131-252 (*Diana i Acteó*)

Metamorfosis VI, 1-145 (*Aracne*)

Qüestions

- a) Explica el drama i el desenllaci (transformació) de cada una de les escenes mitològiques llegides
- b) Esmenta les representacions plàstiques (sobretot pintura i escultura) que d'elles hagi trobat tot indicant autor, època i tractament del mite.

C. *Les Metamorfosis* d'Ovidi: comentari dels fragments següents: Píram i Tisbe, Aracne, Medea i Jàson, Melèagre i Atalanta, Orfeu i Eurídice

Fragments recomanats

Metamorfosis, IV, 53-166 (*Píram i Tisbe*)

Metamorfosis VII, 1-403 (*Medea i Jàson*)

Metamorfosis X, 1-77 (*Orfeu i Eurídice*)

Qüestions

- a) *Explica el drama i el desenllaç (transformació) de cada una de les escenes mitològiques llegides*
- b) *Esmenta les representacions plàstiques (sobretot pintura i escultura) que d'elles hagi trobat tot indicant autor, època i tractament del mite.*

De Ovidii vita

P. Ovidius Naso natus est Sulmonae, in oppido Samnii, anno quadragesimo tertio ante Christum natum (XLIII a.C.). Romae scholam Marcelli Fusci, insignis oratōris, frequentavit. Postquam Athenas aliasque praecipuas Asiae Siciliaeque urbes visitavit, Romam rediit ac prima carmina in lucem dedit: "Amores", "Heroidas", ac deinde "Ars amandi". Pater eius studia iuris cursusque honorum Nasonem se dare volebat ac filium munere poetae abhorrebat. Ovidius vero naturā poeta erat ac assentiens metro patri respondit: "Iuro, iuro pater, nunquam componere versus", et ipse se versus non facere frustra conatum esse narrat (trist. 4, 10, 25 sq.):

*sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
et quod temptabam scribere versus erat.*

Famam maximam poeta adeptus ac vitam suavem gerens exilio damnatus fuit a Augusto. In Pontum Euxinum (Hodie "Mare Nigrum" nuncupatum), regionem ultimam imperii relegatus est ubi duo carmina "Tristia" et "Pontica" conscripsi petens a principe clementiam ac memorans dulcem suam vitam in urbe praeteritam. Causa poenae eius dubia est: in carmine suo "Pontica" loquitur "carmen et error". Ovidius anno septimo decimo post Christum natus in exilio mortuus est.

Quaestiones

- a) *Ubi natus est Ovidius? in quo anno?*
- b) *Quid volebat pater eius de filio suo?*
- c) *Qua de causa in Pontum Euxinum poeta relegatus fuit?*
- d) *Quae sunt carmina quae in exilio conscripsit? Quae res in eis explanantur?*

Activitat:

- a) *Llegeix FR cap XXXIII 102-114 i comenta el sentit dels versos d'Ovidi que hi apareixen en relació amb el seu exili. El versos són els següents:*

*Dōnec eris fēlīx, mutōs numerābis amīcōs
Tempora sī fuerint nūbila, sōlus eris!*

(Ovidi, *Tristia I*, 9 5-6)